

Hankasalmi

Hyvän arjen kunta.

KH 31.3.2014

KV 16.6.2014

HANKASALMEN KUNTA

Tilinpäätös

2013

Sisällysluettelo

1 TOIMINTAKERTOMUS	4
1.1 Toimintakertomusta koskevat säännökset	4
1.2 Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa	4
1.2.1 Kunnanjohtajan katsaus.....	4
1.2.2 Hankasalmen kunnan strategia 2010-2014	5
1.2.3 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset	6
1.2.4 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys	9
1.2.5 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa	12
1.2.6 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	15
1.2.7 Kunnan henkilöstö	18
1.2.8 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista.....	18
1.3 Selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä	19
1.4 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus	21
1.4.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen	21
1.4.2 Tilikauden rahoitus.....	23
1.5 Rahoitusasema ja sen muutokset	25
1.6 Kokonaistulot ja -menot	28
1.7 Kuntakonsernin toiminta ja talous	29
1.7.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä	29
1.7.2 Konsernin toiminnan ohjaus	29
1.7.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat	29
1.7.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	30
1.7.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä	30
1.7.6 Konsernin tilinpäätös ja sen tunnusluvut	32
1.8 Keskeiset liitetiedot	36
1.9 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet	36
1.9.1 Kunnanhallituksen esittely tuloksen käsittelystä.....	36
1.9.2 Talouden tasapainottamistoimenpiteet	36
2 TALOUSARVION TOTEUTUMINEN	37
2.1 Seurantaa koskeva sääntely	37
2.2 Toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	37
2.2.1 KESKUSVAALILAUTAKUNTA.....	37
2.2.2 TARKASTUSLAUTAKUNTA.....	38
2.2.3 KUNNANHALLITUS.....	39
2.2.4 PERUSTURVALAUTAKUNTA	47
2.2.5 SIVISTYSLAUTAKUNTA.....	64
2.2.6 YMPÄRISTÖLAUTAKUNTA	74
2.3 Määrärahojen ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	93
2.3.1 Käyttötalouden toteutuminen	93
2.3.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen.....	94
2.3.3 Investointien toteutuminen.....	96

2.3.4	Rahoitusosan toteutuminen.....	99
2.3.5	Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta	100
3	TILINPÄÄTÖSLASKELMAT.....	101
3.1	Kunnan tuloslaskelma	101
3.2	Kunnan rahoituslaskelma	102
3.3	Kunnan tase.....	103
3.4	Konsernin tuloslaskelma	105
4	TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT	108
4.1.	Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot	108
4.2	Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	109
4.3	Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot	109
4.4	Tasetta koskevat liitetiedot.....	112
4.4.1	Taseen vastaavia koskevat liitetiedot	112
4.4.2	Taseen vastattavia koskevat liitetiedot.....	115
4.5	Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot	116
4.6	Henkilöstöä koskevat liitetiedot.....	117
5	ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET	118
5.1	Laskennallisesti eriytetyn Vesihuoltolaitoksen tilinpäätös	118
6	TILINPÄÄTÖKSET ALLEKIRJOITUS.....	119
7	KUVAUS KIRJANPITOJÄRJESTELMÄSTÄ JA KIRJANPIDOSSA KÄYTETYISTÄ KIRJOISTA	120

1 TOIMINTAKERTOMUS

1.1 Toimintakertomusta koskevat säännökset

Kunnan tilinpäätökseen kuuluvat tase, tuloslaskelma, rahoituslaskelma ja niiden liitteenä olevat tiedot sekä talousarvion toteutumisvertailu ja toimintakertomus (KuntaL 68.2 §). Toimintakertomuksen antamisesta vastaa kunnanhallitus (KuntaL 69 §).

Toimintakertomuksessa annetaan tiedot kunnan toiminnan kehittymistä koskevista tärkeistä seikoista (KPL 3:1 §). Toimintakertomuksessa esitetään selvitys valtuuston talousarviossa asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista kunnassa ja kuntakonsernissa (KuntaL 69 §).

Toimintakertomuksessa annetaan tietoja myös sellaisista kunnan ja kuntakonsernin talouteen liittyvistä olennaisista asioista, josta ei ole tehtävä selkoa kunnan tai kuntakonsernin taseessa, tuloslaskelmassa tai rahoituslaskelmassa. Tällaisia asioita ovat ainakin arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä sekä tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä.

Kunnan taseessa olevasta kattamattomasta alijäämästä johtuen, on kunnan toimintakertomuksessa tehtävä selkoa talouden tasapainotuksen toteuttamisesta tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi (KuntaL 69 §).

Kunnanhallituksen on toimintakertomuksessa tehtävä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä.

1.2 Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

1.2.1 Kunnanjohtajan katsaus

Hankasalmen kunnan talous on kehittymässä kriittiseen suuntaan, kun tarkastellaan vuoden 2013 tilinpäätöstä sekä sitä aiempien tilikausien tilinpäätöksiä. Tilinpäätös on nyt kolmatta vuotta peräkkäin alijäämäinen ja nyt vuosikatekin painui negatiiviseksi. Käyttötalouden tasapainottamiselle nopeilla konkreettisilla toimenpiteillä ei ole jatkossa vaihtoehtoa. Ilman selkeitä muutoksia toimintatavoissa kunnasta tulee taloutensa suhteen kriisikunta.

Toimintakatteen kasvu edellisestä tilinpäätöksestä oli vuonna 2013 peräti 6,4 %, kun käytännössä toiminnan nettokulut eivät olisi voineet kasvaa juuri ollenkaan. Suurin selittävä tekijä menojen arvioitua suuremmalle kasvulle löytyy vanhusten asumispalveluissa, joissa palvelurakenteemme ei ole kohdallaan. Toinen keskeinen selittävä tekijä oli erikoissairaanhoidon kulujen toteutuminen arvioitua suurempana. Lisäksi ympäristötoimessa talouden ja toiminnan seuranta petti vuoden kuluessa merkittävästi. Valtionosuuksien määrä oli vuodelle 2013 arvioitu liian positiivisesti, mikä myös syvensi alijäämää.

Vuoden 2013 kuluessa kunnalle hyväksyttiin uusi poisto-ohjelma, jota alettiin toteuttaa vuonna 2013 toteutuneista investoinneista alkaen. Tämän linjauksen vuoksi poistojen määrä jäi talousarviossa arvioitua pienemmäksi vuonna 2013. Investointiohjelma ei toteutunut aivan arvioidusti, joka osaltaan vaikutti siihen, että kunnan lainakanta ei vuoden 2013 kuluessa kasvanut talousarvion mukaisesti, vaan on edelleen sangen kohtuullisella tasolla.

Vuonna 2012 maan hallituksen aloittamat leikkaukset valtionosuuksiin kasvoivat vuonna 2013 23 eurolla kuntalaista kohden. Käytännössä vuonna 2013 kunnalle kertyi valtionosuuksia noin miljoona euroa vähemmän, kuin niitä olisi kertynyt siinä tilanteessa, ettei valtionosuuksia olisi ollenkaan alettu leikata vuodesta 2012 alkaen.

Kunnanjohtajan näkemys talouden tilasta on se, että ennen kaikkea vanhuspalvelujen toimintarakennetta tulee tarkastella aivan uudella tavoin ja tuo työ on käynnissä. Tilinpäätös osoittaa, että mikäli kulukehitystä sosiaali- ja terveystaloudessa ei kyetä loiventamaan, niin muilla toiminnallisilla muutoksilla kunnan talous ei ole tasapainotettavissa.

Toiminnan sopeuttamista on kuitenkin tehtävä muistaen sama asia, jota korostin vuoden 2012 tilinpäätöksessä kunnanjohtajan katsauksessa – välttämättömiä arjen palveluja emme saa liiaksi karsia

taloutta tervehdyttäessämme. Toisaalta meidän tulee muistaa se, että mikäli talouttamme emme saa terveeksi, niin emme kykene itsenäisenä kuntana mitään palveluja järjestämään. Vuoden 2013 tulos on seuraavina vuosina konkreettisen toimin käännettävä aivan toiseen suuntaan. Se onnistummeko siinä, ratkaisee Hankasalmen kunnan tulevaisuuden.

1.2.2 Hankasalmen kunnan strategia 2010-2014

Hankasalmen kunnan tehtävä

MISSIO

Hankasalmi on hyvä kunta asua, kasvaa, kasvattaa, ikääntyä, tehdä työtä, yrittää ja harrastaa

VISIO

Hankasalmi on hyvän arjen kunta

Tehtävä toteutetaan ja tavoitteeseen pyritään seuraavilla arvoilla

Yhteisöllisyys

Yhteistyökykyisyys

Vastuullisuus

Osallisuus

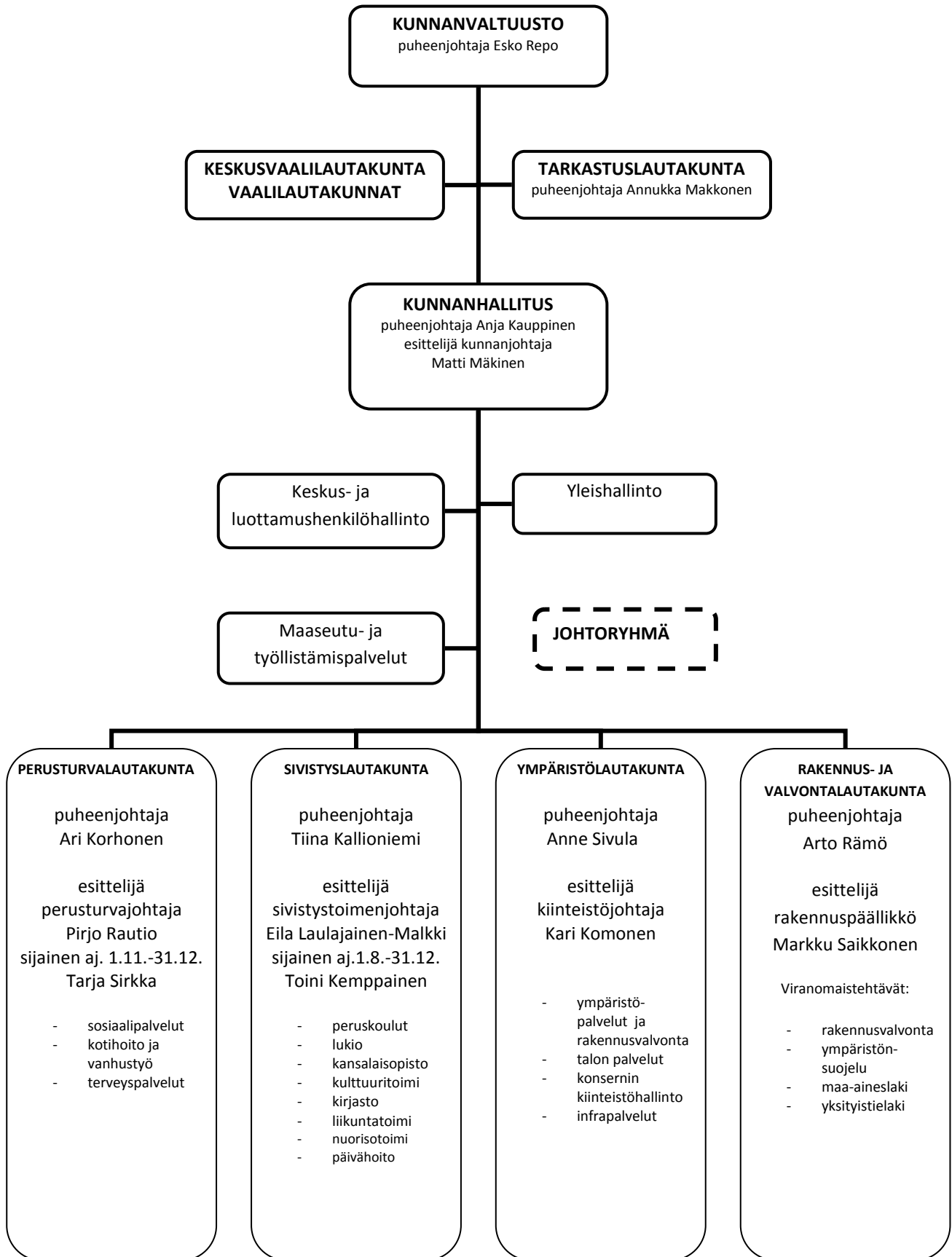
Yrittäjyys

Päämäärät, joiden kautta arvot ja tavoitteet vuosina 2010-2014 toteutuvat:

1. Kunnan päätöksentekijät ja työntekijät ovat kiinnostuneita kuntalaisten ja kunnan sidosryhmien mielipiteistä ja ottavat ne huomioon.
2. Tehokkaasti ja taloudellisesti järjestetyillä palveluilla on turvattu kuntalaisten hyvinvointi.
3. Maaseutumaisen Hankasalmen päätöksillä on edistetty kestävä kehitystä kuntalaisten tarpeista lähtien.
4. Hankasalmella päätösten vaikutukset kuntalaisiin ja yrityksiin on arvioitu valmistelussa.
5. Hyvinvoivat ja osaavat työntekijät turvaavat palvelujen vaikuttavuuden ja mahdollisuuden kunnan kehittämiseen.

1.2.3 Kunnan hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Kunnan hallinto

Luottamushenkilöt

Kunnanvaltuusto

Puheenjohtaja	Esko Repo	SDP
1. varapuheenjohtaja	Antero Manninen	KESK
2. varapuheenjohtaja	Tapio Hult	VAS
jäsenet	Mervi Hyvönen	KESK
	Sanna Hänninen	KESK
	Matti Janhonen	VAS
	Tiina Kallioniemi	KESK
	Lasse Karjalainen	PS
	Anja Kauppinen	KESK
	Ari Korhonen	KESK
	Annukka Makkonen	KESK
	Markku Manninen	PS
	Lasse Nortunen	PS
	Saija Nurmela	KESK
	Matti Okker	PS
	Tuomas Pietiläinen	KESK
	Jarno Pirkkalainen	SDP
	Hanna Puputti	SDP
	Minna Pynnönen	SDP
	Esko Pöyhönen	KESK
	Pekka Rossi 28.5. alk.	KESK
	Arto Rämö	KESK
	Veli-Matti Saarinen	KOK
	Jouko Siitari	VAS
	Tuomo Silvast	KESK
	Jaana Suhonen	SDP
	Marjatta Tynkkynen	KD
	Irina Vammelvirta 27.5. saakka	KESK

Kunnanhallitus

Puheenjohtaja	Anja Kauppinen	KESK
1. varapuheenjohtaja	Tuomo Silvast	KESK
2. varapuheenjohtaja	Markku Manninen	PS
jäsenet	Mervi Hyvönen	KESK
	Kari Häkkinen	VAS
	Minna Pynnönen	SDP
	Esko Pöyhönen	KESK
	Jaana Suhonen	SDP
	Reijo Keinänen	KESK

Keskusvaalilautakunta

Puheenjohtaja	Reijo Keinänen
varapuheenjohtaja	Veikko Minkkinen
jäsenet	Anne Järvinen
	Seija Makkonen
	Anne Mellin

Tarkastuslautakunta

Puheenjohtaja	Annukka Makkonen
varapuheenjohtaja	Marjatta Tynkkynen
jäsenet	Erkki Flink
	Vesa-Pekka Suominen
	Hellevi Halttunen
	Veli-Matti Saarinen

Perusturvalautakunta

Puheenjohtaja	Ari Korhonen
varapuheenjohtaja	Riikka Korhonen
jäsenet	Terttu Honkonen
	Pekka Häkkinen
	Maiju Kauppinen
	Lasse Nortunen
	Olli Puttonen
	Pekka Rossi
	Marita Turunen

Sivistyslautakunta

Puheenjohtaja	Tiina Kallioniemi
varapuheenjohtaja	Jarno Pirkkalainen
jäsenet	Irma Hytönen
	Johanna Hytönen
	Erkki Jormakka
	Leena Jäntti
	Lasse Karjalainen
	Jorma Kärkkäinen
	Tanja Sysmäläinen
	Konneveden kunnan edustajat
	Merja Kakko
	Matti Ritvanen
	Sara Huhtanen

Ympäristölautakunta

Puheenjohtaja	Anne Sivula
varapuheenjohtaja	Saija Nurmela
jäsenet	Sari Hämäläinen
	Tauno Hämäläinen
	Sanna Hänninen
	Markku Kovanen
	Ari Leinonen
	Matti Okker
	Arto Rämö

Rakennus- ja valvontalautakunta

Puheenjohtaja	Arto Rämö
varapuheenjohtaja	Hannu Hyyryläinen
jäsenet	Lea Aitto-oja
	Jarno Haapanen
	Sanna Hänninen
	Arto Karjalainen
	Tuomas Pietiläinen
	Miriam Saavedra Ramirez
	Pirkko Ruuska

1.2.4 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

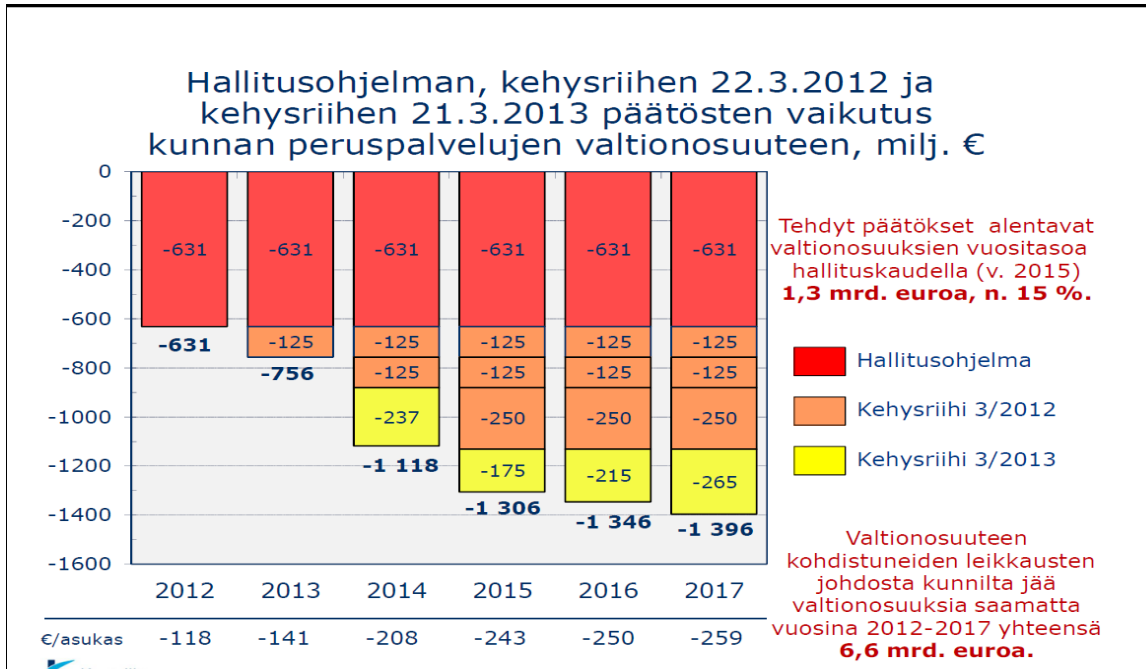
Tilinpäätökseen on vuoden 2013 osalta koottu lyhyesti tietoja julkisen talouden tilasta ylipäätään ja sen vaikutuksista valtionosuuksiin, työllisyydestä, väestökehityksestä ja verotuksesta tämän otsikon alle. Nämä on katsottu merkittävimmiksi yleisiksi Hankasalmen talouteen vaikuttaviksi asioiksi käyttötalous- ja investointimenojen ohella.

Julkisesta taloudesta:

Valtiovarainministeriön kansantalousosaston suhdannekatsauksessa 2/2013 todetaan, että vuonna 2013 talous supistuu -1,2 % ja vuonna 2014 päästään vain maltilliseen 0,8 prosentin kasvuun. Ennustejakson viimeisenä vuotena 2015 BKT:n kasvuksi muodostuu 1,8 prosenttia. Kasvu on historiaan nähden vaimeaa ja vuosien 2013 -2015 kumulatiivinen kasvu jää vain 1,4 prosenttiin.

Kotimaisesta kysynnästä ei ole ollut talouskasvun vauhdittajaksi ja ensi vuonna yksityisten investointien ennustetaan jopa vähenevän 3,6 prosentilla. Kotitalouksilla näkymät ovat vaikeat. Työllisyys on supistunut koko kuluvan vuoden ajan ja sen heikkeneminen on kiihtynyt kesän jälkeen. Työllisyys heikkenee ensi vuonna ja työttömyysaste koko maan tasolla kohoaa 8,4 %:iin.

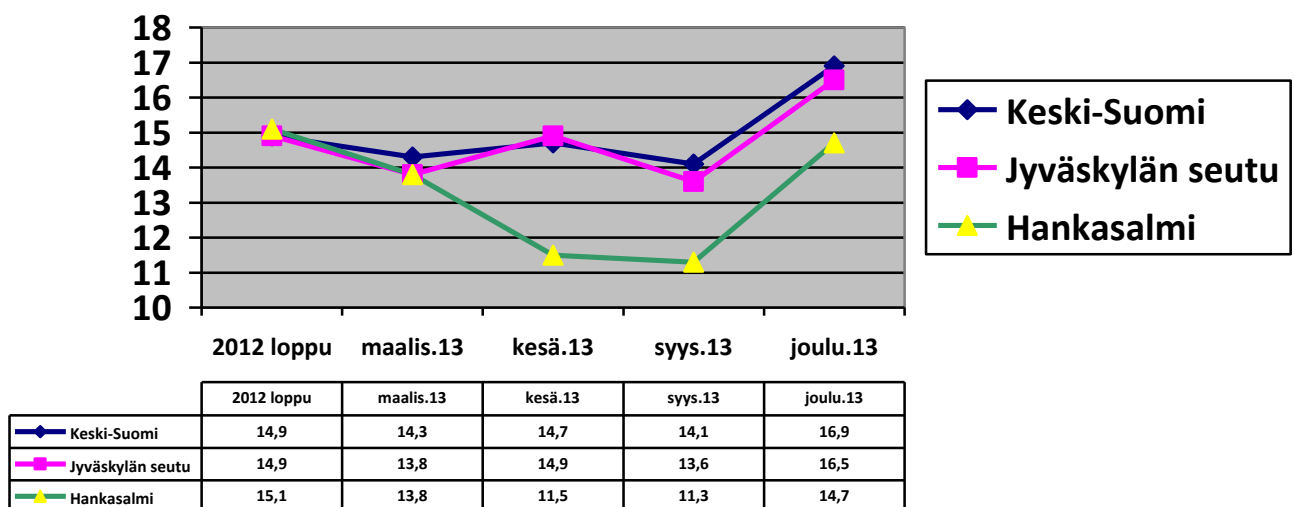
Julkinen velka lisääntyy edelleen ennustejaksolla sekä nimellisesti että kokonaistuotantoon suhteutettuna. Velkasuhde nousee 60 prosenttiin ensi vuonna. Tämän vuoksi niin kuntien kuin valtion omaan talouteen on maan hallitus kiinnittänyt erityistä huomiota. Yleisestä talouskasvusta ei voida odottaa verotulojen kasvun kautta Hankasalmen kunnan talouteen tasapainotusta helpottavaa tekijää. Valtionosuuksien leikkaus heikentää puolestaan entisestään talouden tulopohjaa. Tätä kuvaa seuraava kuntaliiton laatima taulukko:

Työllisyydestä:

Verotulojen kertymään on puolestaan merkittävä vaikutus työllisyysasteella. Työllisyyden näkymät koko Keski-Suomessa ovat erittäin huolestuttavat. Maakunnassa työllisyysnäkymät ovat muuhun Suomeen verrattuna erittäin heikot, kun muistetaan maan keskiarvojen kuitenkin olevan vielä selkeästi alle 10 % tasolla. Hankasalmen oma kehitys on työllisyyden kohdalla hivenen muuta maakuntaa parempi tällä hetkellä.

Työttömyyden kehitys Keski-Suomessa

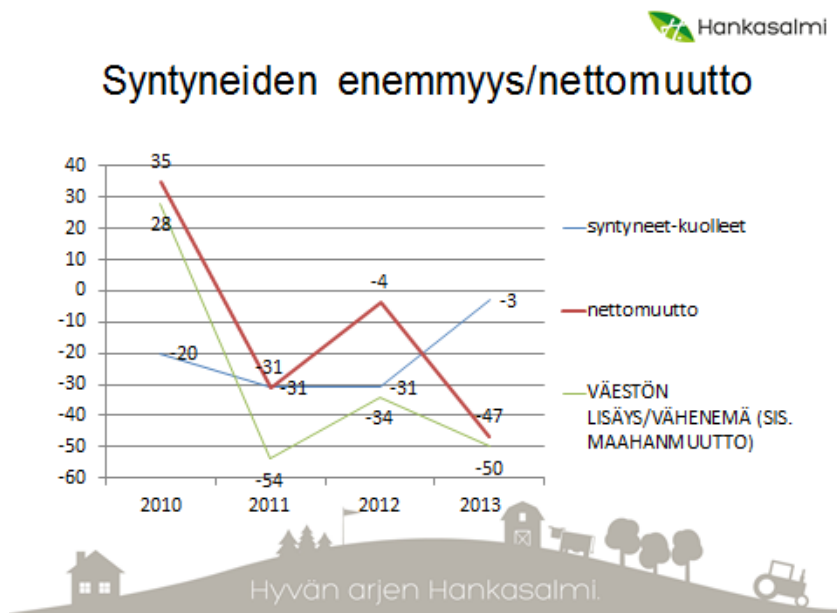

Väestöstä:

Vuosina 2000-2011 Keski-Suomen väestömäärä lisääntyi noin 8 700 henkilöllä (noin 3 %). Väestö on kasvanut erityisesti Jyväskylän seudulla (noin 12 %). Jyväskylän keskusta-alueen lisäksi väestö on kasvanut merkittävästi Laukaan ja Muuramen keskuksissa.

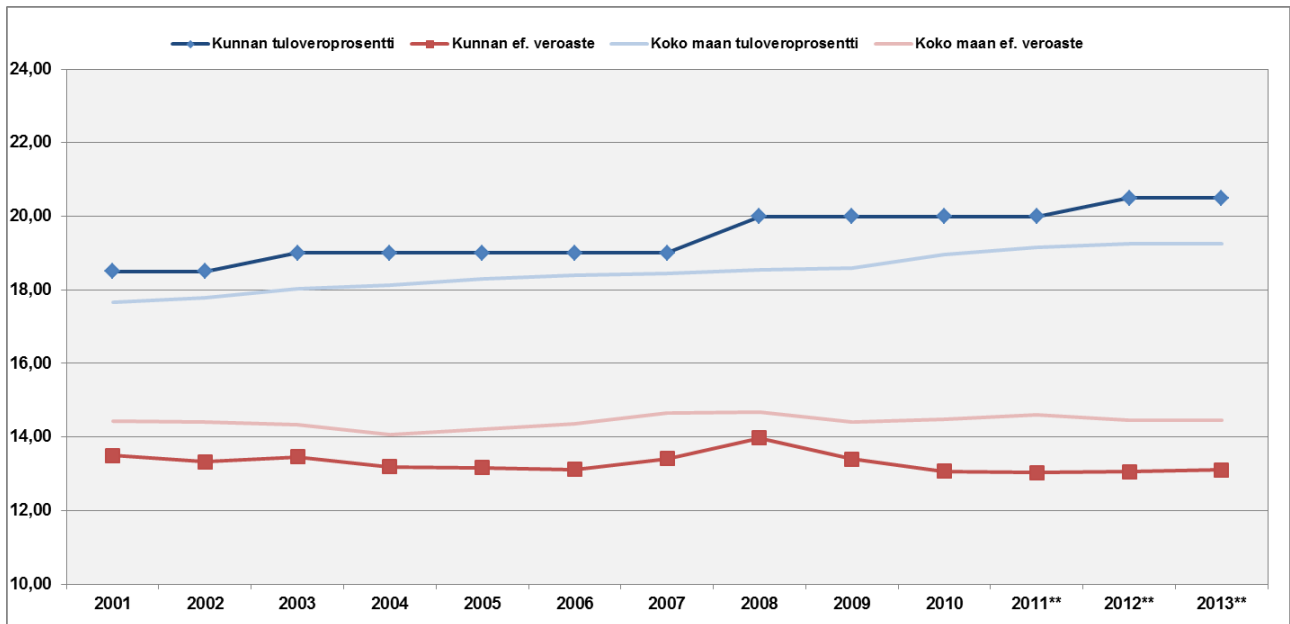
Jyväskylän seudun ulkopuolella Äänekoskella väestömäärä oli laskussa 2000-luvun alkupuolella, mutta viime vuosina lasku on lähes pysähtynyt. Keuruun, Saarijärven ja Jämsän kaupunkialueet ovat sen sijaan menettäneet väestöään. Ennusteiden mukaan väestön kasvu keskittyy jatkossakin Jyväskylän seudulle. Äänekosken seudulla väestön määrä ei merkittävästi muutu, kun taas muilla seuduilla väestön ennustetaan vähenevän, mikäli kehityksen suuntaa ei onnistuta kääntämään.

Hankasalmen osalta voidaan todeta, että kunta oli muuttovoittoinen lähes koko 2000-luvun aina viime vuosiin saakka. Nyt on selkeästi nähtävissä se, että keskustaajungin läheisyyden tuoma vetovoima ei enää heijastu Hankasalmelle saakka taantuman vallitessa, vaan väestön määrä hivenen jopa vähenee huolimatta aiemman muuttovoiton aiheuttamasta väestön nuorenmisestä ja syntyvyyden kasvusta. Alla kuvattavaan kehitykseen ns. nettomuuton suhteen olisi kunnassa saatava omilla toimilla aikaan muutosta

Verotuksesta:

Hankasalmen kunnan veroprosentti oli vuonna 2013 jo 20,5 ja sitä jouduttiin syksyllä 2013 nostamaan yhdellä prosenttiyksiköllä. Verotuottojen määrä ei tällä verotuksen tasollakaan kuitenkaan Hankasalmella kasvata verotuottoa asukasta kohden merkittävästi, sillä erilaisten verotukseen kohdistuvien vähennysten jälkeen Hankasalmen todellinen ns. efektiivinen veroaste, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin, jää sängen matalalle tasolle. Tätä kuvaa seuraava taulukko varsin hyvin.

Kun hankasalmelaisten ansiotaso on keskimäärin pienempi kuin maassa yleensä ja efektiivinen veroaste muuta maata pienempi, jopa 21,5 % tasolla, niin verotulojen kasvun varaan ei talouden tasapainottamista vuosikatteen painuttua jo negatiiviseksi voida jättää – etenkin kun valtionosuuksiinkin kohdistuu leikkauksia nyt ja tulevaisuudessa.

1.2.5 Olennaiset muutokset kunnan toiminnassa ja taloudessa

Tähän osioon on koottu seuraavat olennaiset muutokset. Ensinnäkin valtionosuuksien leikkausten vaikutus Hankasalmen kunnan osalta, johon kunta itse ei ole voinut vaikuttaa, mutta johon sen on toimintojen järjestämisessä sopeuduttava. Toinen keskeinen muutos on kunnan poistosuunnitelman tarkastaminen vuoden 2013 kuluessa. Vanhus- ja hoivapalvelujen järjestämistä käsitellään jo niiden talousarvioon nähden suuren ylityksen vuoksi. Ennakoimattomat talouteen vaikuttavat muutokset tuodaan esille omassa luvussaan.

Valtionosuuksien leikkausten vaikutus Hankasalmella:

Edellä otsikossa 1.2.4 Yleinen talouden kehitys kuvattiin valtionosuusleikkausten määrää koko maan tasolla. Hankasalmen kohdalla niiden vaikutus on kuvattavissa euromääräisesti seuraavasti:

Vaikutus Hankasalmella tulopohjaan	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Uusi leikkaus €/asukas	-118	-23	-67	-35	-7	-9
Kokonaisvaikutus kumulatiivisesti	640 000	765 000	1130000	1320000	1355000	1 400 000
Lisäksi koko ajan vaikuttaa tuloihin kiinteistöveron poisto verotulotasauksesta	n. 300000	n. 300000	300000	300000	300000	300 000

Poistosuunnitelman tarkastaminen:

Hankasalmella kunnanvaltuusto päätti 2.9.2013 § 56 hyväksyä pysyvien vastaavien poistosuunnitelman perusteet 1.1.2013 alkaen voimaan tulevaksi ja koskemaan 1.1.2013 ja sen jälkeen valmistuneita tai hankittuja pysyvien vastaavien hyödykkeitä. Samalla valtuusto päätti, että ennen 1.1.2013 valmistuneita tai hankittuja pysyvien vastaavien hyödykkeitä, koskee edelleen kunnanvaltuuston 16.12.1996 hyväksymä poistosuunnitelma.

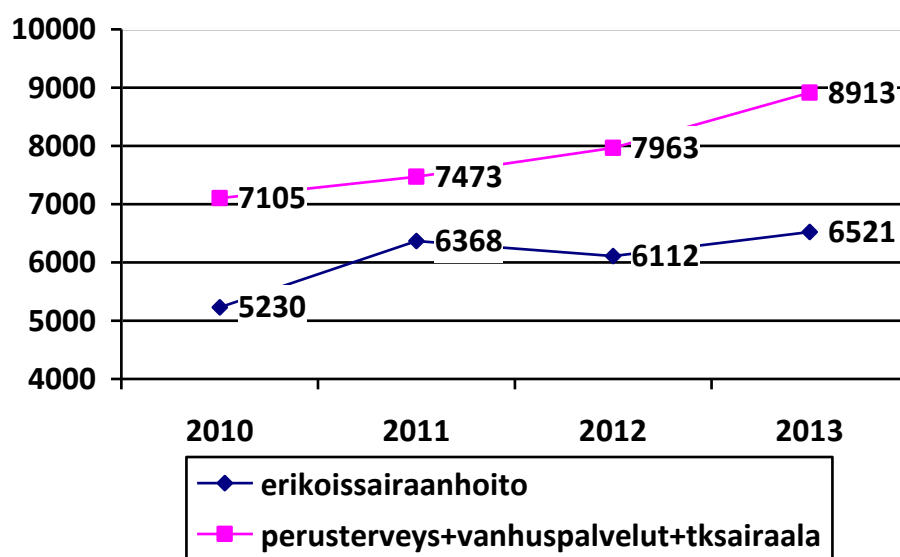
Käytännössä uusia investointeja koskee poistosuunnitelma, jossa poistoajat ovat aiempaa suunnitelmaa lyhyempiä. Talousarviota 2013 tehtäessä oli arvio poistojen määräksi 1 750 000 euroa, missä oli lähdetty siitä, että uusi poistosuunnitelma hyväksyttäisiin koskemaan kaikkia poistonalaisia kohteita. Tilinpäätöstoteuma on 1 230 000 euroa, koska uusi poistosuunnitelma hyväksyttiin koskemaan vain 1.1.2013 jälkeen koskevia investointeja.

Vanhus- ja hoivapalvelut

Vanhusten asumiseen liittyvät palvelujen ja erikoissairaanhoidon liittyvien palvelujen määrärahaylitykset talousarvioon nähden aiheuttivat suurelta osin kunnan tilinpäätöksen alijäämän. Osaltaan kysymys on riittämättömästä määrärahavaraksesta, osaltaan vanhuspalvelujen rakenteisiin suunniteltujen uudistusten lykkääntymisestä mm. kirkonkylän uuden palveluasumisyksikön rakentamisen aikataulumuutosten vuoksi ja osaltaan siitä, että palvelutarve on ollut etenkin erikoissairaanhoidossa selkeästi ennakoitua suurempi. Palvelurakenteen toimimattomuus puolestaan aiheutti suurta kasvua JYTen terveyskeskussairaala-palvelujen käytössä.

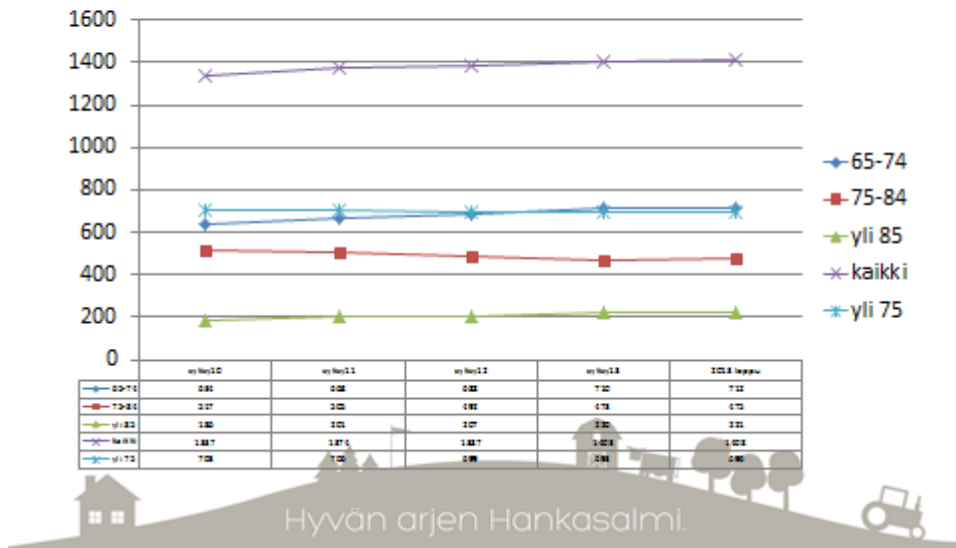
Perusturvalautakunnan esityksestä valtuustolta haettiin syksyn kuluessa lisämääräraha ylitystä kattamaan, mutta lopullisessa tilinpäätöksessä ylitys muodostui vielä odotettua suuremmaksi. Uusi palvelutalokohde valmistuu loppukesästä 2014, Metsätähden ja sairaalan muutostyöt ovat suunnitteluvaiheessa ja henkilöstövoimavarojen sijoittamista ja toimintatapoja uudistetaan. Vain näillä toimin voidaan saada hallitsematon ja kestävä kulujen kehitys hallintaan ja talouden tasapainottamiselle mahdollisuuksia.

Erikoissairaanhoidon kohdalla kyse on huomattavasta nettokulujen kasvusta ja toisaalta viime vuosien vaikeasta ennakoitavuudesta. Vanhuspalveluketjun toimimattomuutta nykyisellään kuvaa taas oheisessa taulukossa vanhuspalvelujen ja perusterveydenhuollon (koska siellä kasvua nimenomaan sairaalapalvelujen käytössä) yhteenlasketut nettokulut ja niiden kasvu. (Taulukossa luvut 1000 €)

Samana aikana vanhusväestön määrä kunnassa ei kuitenkaan ole suuresti kasvanut, joten palvelutarpeen kasvu voi selittää vain osan muutoksesta – siksi rakenteiden tarkasteluun on ryhdytty.

Vanhusväestö määrä kunnassa

Ennakoimattomat muutokset talouden suhteen:

Keskeisimpiä ennakoimattomia muutoksia talousarvioon nähden voidaan katsoa olleen ainakin seuraavien:

1) Kuntayhtymäosuusien muutokset

a) Keski-Savon Oppimiskeskuksen lakkautus:

- tuloja 124.400,22 euroa
- tasearvo 21.071,07 euroa

Jonka johdosta kirjattiin seuraavat tapahtumat kirjanpidossa:

- investointiosaan kuntayhtymäosuudet, investointituloa tasearvon verran 21.071,07 euroa ja tasearvon kirjaus nolllille.
- käyttötalouteen myyntivoittoa kunnanhallituksen vastuualueelle 103.329,15 euroa

b) Keski -Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymäosuuden muutos, johtuen Jämsän ja Kuhmoisten eroamisesta:

- maksettavaa lisäosuutta tuli 45.270 euroa, eli investointiosaan kirjattiin kuntayhtymäosuudet, investointimenoa 45.270 euroa

2) Ympäristötoimen talousarvioylitys, jolle ei ollut haettu lisämäärärahaa valtuustolta talousarviomuutoksena

Ylitys ympäristötoimen vastuualueella oli kaikkiaan 272 000 euroa. Siitä Talon palveluissa muodosti 172 000 euroa, konsernin kiinteistöhallinto 66 000 euroa ja infrapalvelut 35 000 euroa. Toiminnan ja talouden toteumaa on tilinpäätöksessä tarkemmin eritelty ympäristötoimen omien otsikoiden alla.

Kyseisen vastuualueen talouden ja toiminnan seuranta on tehostettava erityisesti, koska kyseisissä palveluissa ylitykseen on voitava reagoida toimintavuoden kuluessa.

1.2.6 Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Hankasalmen kunnan talous on kriisiytymässä ilman selkeitä toiminnallisia ja rakenteellisia muutoksia. Kuntaan on kevään kuluessa luotava talouden tasapainottamisohjelma ja ennen kaikkea vanhuspalvelujen ja niihin liittyvien palvelujen hallitsematon kulukehitys katkaistava – kuitenkin hyvät ja laadukkaat vanhuspalvelut turvaten.

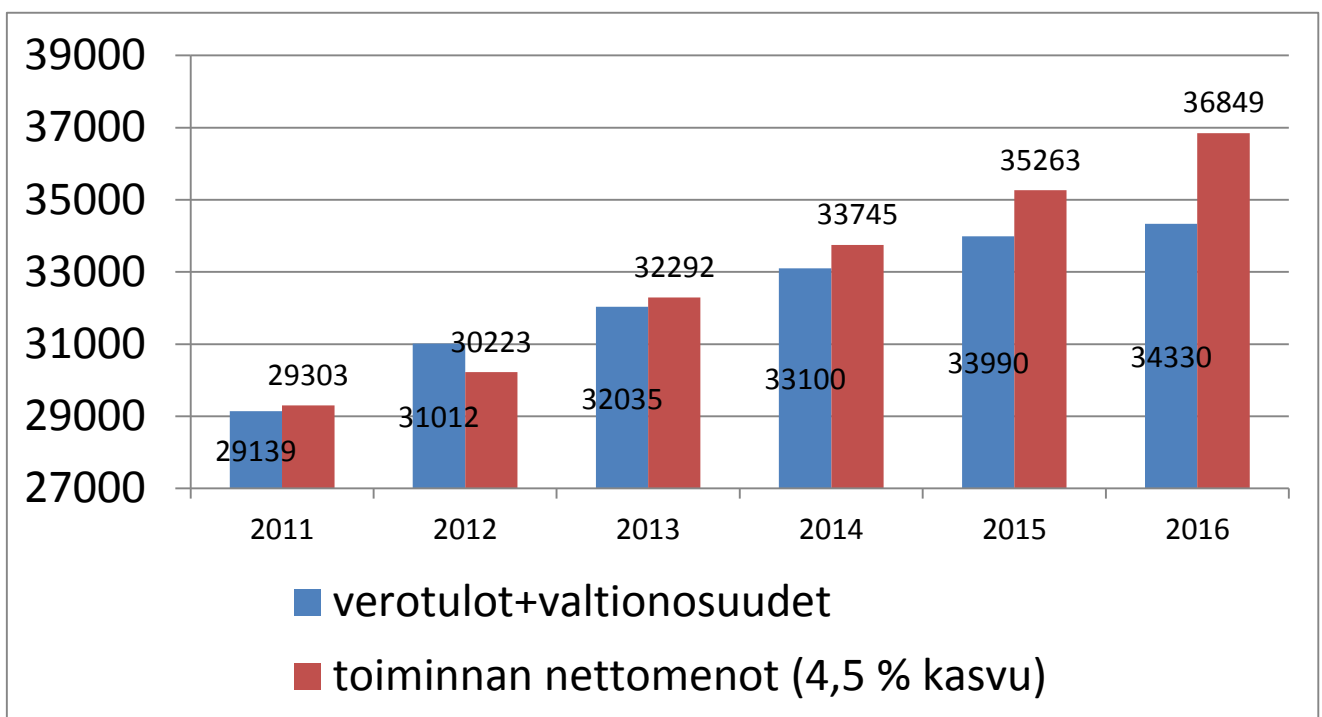
Verotulojen kehitys arvioitavissa olevina vuosina ei ole merkittävän suurta. Valtionosuuksiin kohdentuu leikkauksia aiemmissa luvuissa jo kuvatulla tavalla ja lisäksi valmisteilla on valtionosuusuudistus, jonka pitäisi tulla voimaan vuoden 2014 alusta. Se uudistus toteutuessaan kasvattaisi hieman kunnan valtionosuustuottoja. Suomen julkisen talouden yleinen tila luo kuitenkin uhkakuvia valtionosuuksien määrän kehittymiseen. Toisaalta valtiovarainministeriössä tarkastellaan mahdollisuuksia leikata kuntien lakisääteisiä palvelujen tuottamisvelvotteita.

Hankasalmen verotulot on alla olevaan taulukkoon suunnitelmavuosien osalta arvioitu kuntaliiton veroennustekehikon kautta. Valtionosuudet on arvioitu suunnitelmavuosien osalta korottaen niiden määrää vuosittain peruspalvelujen hintaindeksimuutoksen arvion mukaisessa suhteessa (2 %). Lisäksi niissä on huomioitu peruspalvelujen valtionosuuksiin jo budjettiriihissä päätetyt leikkaukset sekä verotulo-tasauksen seuraaville vuosille ennakoitu määrä.

Maan hallituksen rakennepoliittisen ohjelman muutoksen vaikutukseksi Hankasalmelle on lisäksi arvioitu miljoona euroa vuosille 2015 – 2017. Se on huomioitu valtionosuusarviossa tiputtamalla valtionosuuksien kokonaismäärää vuotuisesti 300 000 euroa.

Erikseen on myös huomioitu valtionosuusuudistuksen mahdollinen vaikutus. Lausunnolla oleva uudistus merkitsisi Hankasalmelle uudistusta valmisteltaessa tehtyjen koelaskelmien mukaisesti vuosittain 280 000 euroa lisäystä valtionosuuksiin. Kyseistä uudistuksesta ei ole vielä päätöksiä.

Alla olevassa taulukossa luvut ovat taas muodossa 1000€ ja se konkretisoi selkeästi talouden tasapainotustarpeemme. Toimintamenojen kasvu on arvioitu tarkoituksella tasolla 4,5 %, mitä pienempään kasvuun Hankasalmen kunnassa on harvoin viime vuosina päästy. Mikäli mitään muutoksia palvelurakenteissa ei tehtäisi, niin kasvuprosentti olisi todennäköisesti nyt taulukossa esitettyä suurempikin jatkossa.

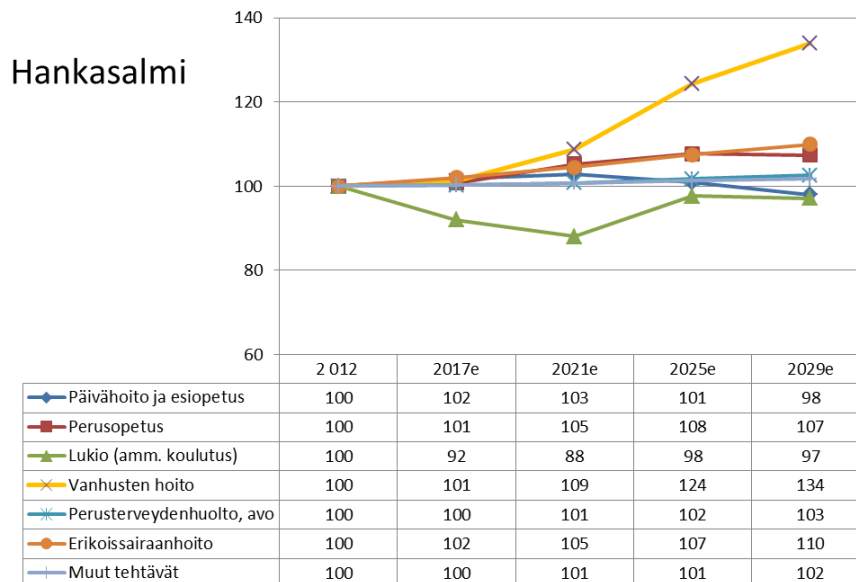

Hankasalmen kunnalla on taseessa jo nyt kattamatonta alijäämää merkittävästi. Poistojen määrä on vuosittain seuraavina vuosina noin 1,4 – 1,5 miljoonaa euroa. Omaisuuden myyntituloja voidaan kasvattaa, esimerkiksi metsä- ja sähköomaisuuden myynnin kautta ja kyseisestä asiasta on olemassa jo valtuuston päätöskin vuoden 2014 talousarvion yhteydessä. Myyntituloilla on tarkoitus kattaa kumulatiivista alijäämää.

Vuoden 2014 aikana kunnalle on laadittava kattava talouden tasapainottamisohjelma, jossa edellä kuvatut talouden reunaehdot on otettava huomioon. Tulevan talouden kehityksen vahvasti negatiivinen ennuste johtaa siihen, että tässä tilinpäätöksessä ei voida ennen valtuuston periaatekeskustelua esittää tarkkaa alijäämän kattamissuunnitelmaa, vaan sellainen esitetään vuoden 2015 talousarviota päätettäessä siihen mennessä laaditun talouden tasapainottamissuunnitelman pohjalta.

Talouden ohella on otettava huomioon kuntajakoselvityksen kautta tilastollisesti selvitetty tulevaisuuden palvelutarpeet ja ennakoitu väestökehitys kunnassa tasapainottamisohjelmaa tehtäessä.

Palvelutarpeiden kehitys, 2012=100

Palvelutarpeet on laskettu väestötekijöiden muutosten perusteella.

'Muut tehtävät' kattavat kaikki muut kuin nimetyt tehtävät, esim. yleishallinnon ja kulttuuripalvelut. 'Muut tehtävät' luokan palvelutarpeet muuttuvat kuten väestön kokonaismäärä.

Vanhusten hoidossa tarve=*yli 75-vuotiaat

Vanhusten hoidossa on mukana myös perusterveydenhuollon vuodeosasto

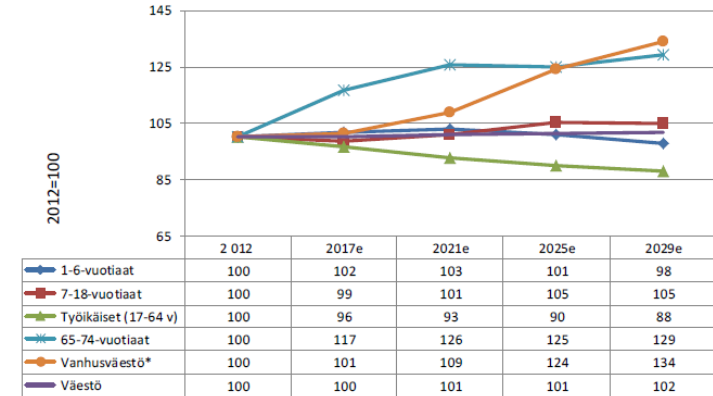
Ennustettu väestökehitys ikäluokittain

Hankasalmi

- Ikäluokkien osuudet muuttuvat merkittävästi

- Pohjana Tilastokeskuksen väestöennuste 2012
  - väestö 2011
  - muuttotiedot 2007 -2011
  - hedelmällisyys 2007-2011
  - kuolleisuus 2005-2011

- väestöennuste osoittaa, mihin kehitys johtaa, jos nykyinen syntyvyyden, kuolleisuuden ja muuttoliikkeen mukainen kehitys jatkuu

Lähde: Tilastokeskus

	2 012	2017e	2021e	2025e	2029e
alle 1 -vuotiaat	52	57	56	54	52
1-6-vuotiaat	343	349	353	346	336
7-18-vuotiaat	690	680	696	726	723
Työikäiset (17-64 v)	3 103	2 993	2 876	2 786	2 727
65-74-vuotiaat	690	804	868	863	891
Vanhusväestö*	693	701	753	861	929
Kaikki	5 453	5 469	5 495	5 524	5 548

*yli 75-vuotiaat

1.2.7 Kunnan henkilöstö

Kunnan henkilöstöä koskevat tiedot esitetään erillisenä asiakirjana, henkilöstökertomuksena. Henkilöstön määrä 31.12.2013 vastuualueittain esitetään tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Henkilöstökulut esitetään kunnan tuloslaskelmassa eritellysti tilikauden palkat, palkkiot, eläkekulut ja muut henkilösivukulut. Tilinpäätöksen liitetietona esitetään taseeseen aktivoidut henkilöstömenot.

1.2.8 Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista

Talouden tasapainotuksen ongelmiin ja julkisen talouden yleisiin ongelmiin liittyvät kunnan keskeisimmät riskit. Kunnan lainakanta on kohtuullisen pieni ja esimerkiksi korkojen nousu ei sinällään aiheuttaisi kunnalle suuria ongelmia.

Kunta on antanut takauksia vain omille yhtiöilleen ja vesiosuuskunnille. Näiden toiminnan ja talouden toteumaa on seurattava huolellisesti, mutta tällä hetkellä ei ole tiedossa ongelmia takausvastuiden suhteen. Hankasalmen kunta ei lähtenyt takamaan Verkko-osuuskunta Kuuskaistaa, joten sillä ei ole vastuuta ja riskejä laajakaista kaikille –hankkeen kohdalta, kuten monella muulla Keski-Suomen kunnalla.

Toiminnallisten riskien kohdalla tällä hetkellä toteutuu lähinnä terveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kautta lääkäreiden rekrytointiin liittyvät ongelmat. Muilta osin henkilöstön saatavuus kunnan työ- ja virkasuhteisiin on ollut hyvä. Tietojärjestelmien turvallisuus ei ole ollut paras mahdollinen kunnan palveluhuoneen sijaitessa kunnanviraston toisessa kerroksessa. Muutostyöt palveluhuoneen siirtämiseksi paloturvalliseen tilaan ovat jo toteutumassa, mutta alkuvuoden ajan tietoturvallisuuteen siis liittyy riskinsä, joka on tiedostettu ja jota ollaan poistamassa.

Rahoitusriskien kohdalla suurin liittyy kunnan käyttötalouden ongelmien vuoksi maksuvalmiuteen. Se on vuoden 2012 tilinpäätöksestä, jolloin se oli 22 päivää, tippunut nyt vuoden 2013 tilinpäätöksessä 9 päivään – ja heikkenee yhä.

Vahinkoriskien kohdalla kunnan vakuutusturva tullaan kilpailuttamaan vuoden 2014 aikana ja vakuutusten hallinta siirtämään todennäköisesti meklaritoimistolle.

Hyvän tilinpäätöstävän edellyttämän oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi on syytä antaa tieto myös keskeisistä oikeudenkäynneistä. Vuoden 2014 kuluessa hallinto-oikeus antaa ratkaisunsa kahdesta eri kunnallisvalituksesta. Toinen niistä koskee vuoden 2011 lopun YT-menettelyn pohjalta valtuuston tekemää ratkaisua lopettaa hallintojohtajan virka ja toinen kunnanhallituksen päätöstä vuoden 2012 alusta irtisanoa hallintojohtajan virkasuhde.

Hovioikeus tulee käsittelemään vuoden 2014 kuluessa kaksi asiaa liittyen samaan asiakokonaisuuteen kuin hallinto-oikeuden valituksetkin, eli syksyn 2011 yt-menettelyihin kunnassa. Toinen kanne, jota hovioikeus käsittelee on yhteistoimintalainsäädäntöön perustuva hyvitysasia ja toinen yhdenvertaisuuslain mukainen hyvitys. Käräjäoikeudessa vuonna 2012 toinen kanne hylättiin (yhdenvertaisuus) ja toisessa kunta määrättiin korvauksiin.

Tässä yhteydessä on syytä todeta, että Benet Oy:n kanssa kunnalla on kesken riita-asia lämpölaitoksen hankinnan kilpailutuksen puutteista. Asia on keskeneräinen, mutta on aiheuttanut itse vahingon lisäksi jo merkittäviä asianajokuluja kummallekin osapuolelle. Asiaan pyritään löytämään ratkaisu vielä kevään kuluessa.

1.3 Selonteko kunnan sisäisen valvonnan järjestämisestä

Sisäisen valvonnan tarkoituksena on varmistaa, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista. Lisäksi sisäisellä valvonnalla varmistetaan, että päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja lain säännöksiä, viranomaisten ohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Sisäisen valvonnan järjestämisestä vastaa kunnanhallitus.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Kunnan hallintosäännössä määrätään kunnan päätöksenteko- ja kokousmenettelyistä. Sisäisen valvonnan ohjeessa määritetään sisäisen valvonnan vastuut ja talouden hoitoon kuuluva valvonta. Konserniohje ohjaa konsernihallinnon hoitamista. Ohjeiden mukaan toimimista on vielä terävöitettävä.

Toimielinten päätösten oikeellisuutta valvotaan siten, että toimielimen pöytäkirja on toimitettava kunnanhallitukselle ja viranhaltijan päätöspöytäkirja asianomaiselle toimielimelle. Delegoidun päätösvallan osalta toimielin voi käyttää tarvittaessa otto-oikeutta ja päättää asiasta uudelleen. Pääasiassa käytäntö toimii moitteettomasti. Delegoinneista lautakunnat ja kunnanhallitus päättävät vuodeksi kerrallaan, jolloin päätösvallan siirron aiheellisuus tulee säännöllisesti tarkasteltavaksi.

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden arvioinnin pätevyys ja luotettavuus

Sisäisen valvonnan ohjausjärjestelmä perustuu kunnanhallituksen ohjeeseen sisäisen valvonnan hoitamisesta kunnan organisaatiossa. Ohjausjärjestelmässä keskeisiä toimintoja ovat strateginen- ja taloussuunnittelu, lautakuntien käyttösuunnitelmat sekä laskentajärjestelmä, pääkirjanpito, osto- ja myyntireskontra sekä palkkakirjanpito.

Vastuualueet toimittavat talouden seurantaraportit kunnanhallitukselle neljännesvuosittain. Valtuustoa informoidaan talouden kehityksestä kunnanvaltuuston kokousten yhteydessä iltakoululuissa ja seminaareissa. Toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista käsitellään kunnanvaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Kunnanhallitukselle viedään kuukausittain tiedoksi talousarvion toteutuminen vastuualueittain sekä tuloslaskelma ja raportti maksuvalmiudesta.

Talousarvion seurantaraporttien poikkeamien sanallinen arviointi on ollut suppeaa ja ei kaikilta osin ole ollut riittävää. Se osaltaan kuvaa sitä, että riittävällä huolellisuudella ei eri vastuualueilla ole vielä analysoitu osavuositulosta, vaan on tyydytty esittämään toteutmana talouden seurantaraportit sellaisenaan. Talouden seurantaa on jatkossa monipuolistettava esimerkiksi ympäristötoimen vastuualueella.

Riskienhallinnan järjestäminen

Vahinkojen varalta kunnalla on tapaturma- ja vahinkovakuutus, joka kattaa esinevahingot ja henkilöstön vastuuvakuutuksen. Vakuutussopimusten uusimisen yhteydessä on kartoitettu riskiympäristö vakuutusalan asiantuntijoiden kanssa ja prosessi tullaan uusimaan vuoden 2014 kuluessa, jolloin vakuutusturvan valvonta siirrettäneen meklaritoimiston hoidettavaksi. Riskienhallinta on osa päivittäistä toimintaa työpaikoilla. Kunkin vastuualueen on kartoitettava omat rahoitus-, henkilöstö-, omaisuus- ja toimintariskit.

Vuoden 2011 kuluessa kuntaan luotiin riskienhallintaan riskienarvioinnin ja –hallinnan työvälineet osana Johtamisen käsikirjan aineistoa. Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden toimintatavan perusteet kokouksessaan 29.10.2012 ja niitä alettiin toteuttaa kunnassa vuoden 2013 kuluessa. Esimiesten tuolloin tekemä riskikartoitus kootaan yhteen vuoden 2014 kuluessa ja sen pohjalta ryhdytään tarvittaviin toimiin tai annetaan lisäohjeistusta.

Työsuojelupäällikkö yhdessä työsuojelutoimikunnan kanssa valvoo työoloja kunnassa.

Sisäilmatyöryhmä puolestaan tarkastelee työtilojen – olojen turvallisuutta. Tarvittaessa sen johdolla teetetään sisäilmatutkimuksia, jotka ohjaavat tarvittaviin kunnostustoimenpiteisiin. Sisäilmaohje tuodaan päätöksentekoon vuoden 2014 kuluessa.

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta perustuu mm. sisäisen valvonnan ohjeeseen ja hallintosääntöön. Toimielimet nimeävät vuosittain vastuualueellaan henkilöt, jotka ovat oikeutettuja hyväksymään laskuja sekä päättävät hankintavaltuuksien euromääräiset rajat viranhaltijoittain. Valtionosuutta saavissa hankkeissa noudatetaan avustuspäätöksissä määrättyjä ehtoja.

Sopimustoiminta

Sopimusriskejä pyritään arvioimaan mahdollisimman kattavasti sopimusta valmisteltaessa. Erillistä sopimuksen hallintajärjestelmää kunnassa ei ole käytössä. Tilivelvollisilla viran- ja toimenhaltijoilla on velvollisuus seurata sopimusehtojen noudattamista ja vanhentumisaikoja.

Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä

Sisäisen valvonnan toimivuudesta koko kunnan tasolla vastaa kunnanhallitus. Vastuualueiden esimiehet vastaavat siitä, että sisäisen valvonnan menetelmät ovat käytössä ja sisältyvät päivittäisiin toimintaruteeneihin.

Toimielinten tehtävä on seurata alaistensa viran-/toimenhaltijoiden päätöksiä ja tarvittaessa käyttää otto-oikeutta. Viranhaltijoiden on pidettävä päätöksistään pöytäkirjaa. Toimielinten tulee valvoa, että päätökset on tehty viran-/toimenhaltijan toimivallan puitteissa. Lautakuntien samoin kuin viranhaltijoiden päätökset on pidettävä asianmukaisesti nähtävillä, ne on annettava tiedoksi ja pantava täytäntöön.

Sisäisen valvonnan ohje kuntaan on valmistunut vuonna 2009. Johtamisen käsikirja ohjaamaan kunnan tavoiteasetantaa ja riskienhallintaa on hyväksytty syksyllä 2012. Vuoden 2013 kuluessa riskienarviointi toteutettiin kunnassa kaikissa toimipisteissä näiden asiakirjojen ohjaamana. Koonti ja toimenpide ehdotukset ovat valmistumassa kevään 2014 kuluessa. Ohjaavan riskienarviointijärjestelmän puute nähtiin vuosina 2011 ja 2012 keskeisimmäksi seikaksi korjata sisäisessä tarkastuksessa kunnassa ja nyt se työ on saatu valmiiksi. Arviointijärjestelmän jalkauttaminen osaksi toimintaa on kuitenkin vasta alkumetreillä ja seuraavien vuosien työkenttää kunnassa.

1.4 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Toimintakertomuksessa kuvataan niitä olosuhteita ja tapahtumia, jotka vaikuttavat siihen, millaiseksi tilikauden tulos ja taloudellinen asema muodostuvat. Tilikauden tuloksen muodostumista kuvataan tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitusta kuvataan rahoituslaskelmassa.

Molempien laskelmien ja niistä laskettavien tunnuslukujen tehtävänä on osoittaa kunnan rahoituksen riittävyttä. Rahoituslaskelmassa osoitetaan edelleen, miten investoinnit, sijoitukset ja lainanlyhennykset tulo-rahoituksen lisäksi muutoin rahoitetaan. Esitystasona toimintakertomuksessa käytetään tuhansia euroja. Laskelmiin otetaan vain ulkoiset tulot ja menot.

1.4.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen

Tilikaudelle jaksotettujen tulojen riittävyys jaksotettuihin menoihin osoitetaan tuloslaskelman välitulosten eli toimintakatteen, vuosikatteen ja tilikauden tuloksen avulla.

KUNNAN TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

ulkoiset tulot ja menot, 1000 euroa	2013	2012
Toimintatuotot	9 384	9 449
Toimintakulut	-41 676	-39 672
Toimintakate	-32 292	-30 223
Verotulot	14 214	13 784
Valtionosuudet	17 821	17 228
Rahoitustuotot ja -kulut	53	-8
Korkotuotot	4	10
Muut rahoitustuotot	289	158
Korkokulut	-143	-168
Muut rahoituskulut	-96	-8
Vuosikate	-204	781
Poistot ja arvonalentumiset	-1 230	-1 121
Tilikauden tulos	-1 434	-340
Poistoeron lisäys (-), vähennys (+)	22	22
Tilikauden alijäämä	-1 412	-318
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	22,5	23,8
Toimintakate, euroa/asukas	-5 979	-5 538
Vuosikate/Poistot, %	-17	70
Vuosikate, euroa/asukas	-38	143
Asukasmäärä 31.12.	5 401	5 457

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista

= $100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$
Tunnusluku kuvaa maksurahoituksen osuutta toimintamenoista.

Toimintakate on toimintatuottojen ja -kulujen erotus, joka osoittaa paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate osoittaa tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen kateluku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien poistojen suuruinen, kunnan tulorahoitus on riittävä. Jos vuosikate on negatiivinen, on kunnan tulorahoitus heikko.

Vuosikate prosenttia poistoista

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$

Kun vuosikatteen ja poistojen vertailussa tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoista valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tilinpäätöksen liitetiedossa 13 on annettu selvitys suunnitelman mukaisten poistojen ja keskimääräisten poistonalaisten investointien vastaavuudesta.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot, ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Tulorahoituksen voidaan katsoa olevan riittävä, jos poistot kattavat pitkällä aikavälillä keskimääräiset poistonalaiset investoinnit.

Vuosikate euroa/asukas

Vuosikate asukasta kohden on tulorahoituksen riittävyyden arvioinnissa käytetty tunnusluku.

Kuntakohtainen tavoitearvo tunnusluvulle saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso asukasmäärällä. Keskimääräistä, kaikkia kuntia koskevaa tavoitearvoa ei voida asettaa. Kuntien välisissä vertailuissa on otettava huomioon erot veroprosenteissa sekä eroja toimintojen organisointi ja palvelutoiminnan laajuus.

Asukasmääränä käytetään asukaslukua tilikauden lopussa.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa.

Tilikauden tuloksen jälkeen esitettävät erät ovat poistoero- ja tuloksenkäsittelyeriä.

Alijäämäinen tilikauden tulos liitetään seuraavassa tilinpäätöksessä taseen oman pääoman erään edellisten vuosien alijäämä. Tilikauden tuloksen käsittelystä on tässä toimintakertomuksessa oma varsinainen lukunsa.

1.4.2 Tilikauden rahoitus

KUNNAN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2013	2012
Toiminnan rahavirta	-307	717
Vuosikate	-204	781
Tulorahoituksen korjaukset	-103	-64
Investointien rahavirta	-3 211	-1 375
Investointimenot	-3 662	-1 639
Rahoitusosuudet investointimenoihin	289	
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	163	264
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3 518	-658
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	108	
Antolainasaamisten vähennykset	-48	-29
Lainakannan muutokset	1 762	-810
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	522	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-760	-760
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 000	-50
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset	274	1 603
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	9	2
Vaihto-omaisuuden muutos	-1	7
Saamisten muutos	-262	1 147
Korottomien velkojen muutos	529	447
Rahoituksen rahavirta	2 097	764
Rahavarojen muutos	-1 421	106
Rahavarojen muutos	-1 421	106
Rahavarat 31.12.	1 128	2 549
Rahavarat 1.1.	2 549	2 443
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä		
5 vuodelta, 1000 euroa	-7565	-4218
Investointien tulorahoitus, %	-6,0	47,7
Lainanhoitokate	-0,1	1,0
Kassan riittävyys, pv	9	22
Asukasmäärä 31.12.	5 401	5 457

INVESTOINNIT

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä, €

Toiminnan ja investointien positiivinen (ylijäämäinen) rahavirta määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) rahavirta määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, %

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus -tunnusluku kertoo kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Investointien omahankintamenolla tarkoitetaan rahoituslaskelman investointimenoja, joista on vähennetty rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet.

LAINANHOITO

Lainanhoitokate

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Jos kunnan lainakannasta enemmän kuin 20 % on kertalyhenteisiä lainoja, otetaan lyhennyksen määräksi tunnuslukua laskettaessa laskennallinen vuosilyhennys, joka saadaan jakamalla edellä mainittu lainakanta 31.12. kahdeksalla.

Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Luotettavan kuvan kunnan lainanhoitokyvystä saa tarkastelemalla tunnuslukua useamman vuoden jaksolla. Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo on yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1–2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

MAKSUVALMIUS

Kassan riittävyys (pv)

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla. Rahavaroihin lasketaan rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset.

1.5 Rahoitusasema ja sen muutokset

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Kunnan tarkempi, sentin tarkkuudella laadittu tase esitetään kohdassa 1.3 Tilinpäätöslaskelmat.

Rahoitusasemassa tilikaudella tapahtuneet muutokset kuten sijoitukset, pääoman lisäykset ja palautukset käyvät ilmi rahoituslaskelmasta.

KUNNAN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2013	2012
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	25 875	23 791
Aineettomat hyödykkeet	241	118
Aineettomat oikeudet	241	118
Aineelliset hyödykkeet	22 374	20 437
Maa- ja vesialueet	1 848	1 861
Rakennukset	15 261	15 078
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 732	2 770
Koneet ja kalusto	489	320
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	2 043	408
Sijoitukset	3 260	3 236
Osakkeet ja osuudet	3 260	3 236
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	861	768
Valtion toimeksiannot	49	59
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	812	709
VAIHTUVAT VASTAAVAT	3 759	4 978
Vaihto-omaisuus	35	34
Muu vaihto-omaisuus	35	34
Saamiset	2 596	2 395
Pitkäaikaiset saamiset	742	832
Myyntisaamiset	80	101
Lainasaamiset	663	731
Lyhytaikaiset saamiset	1 854	1 563
Myyntisaamiset	957	893
Lainasaamiset	26	19
Siirtosaamiset	734	11
Muut saamiset	136	640
Rahoitusarvopaperit	225	215
Muut arvopaperit	224,78	215
Rahat ja pankkisaamiset	903,51	2 334
VASTAAVAA YHTEENSÄ	30 495	29 537

VASTATTAVAA	2013	2012
OMA PÄÄOMA	16 862	18 274
Peruspääoma	18 669	18 669
Edellisten tilikausien alijäämä	-395	-77
Tilikauden alijäämä	-1 412	-318
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	132	154
Poistoero	132	154
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	855	754
Valtion toimeksiannot	25	31
Lahjoitusrahastojen pääomat	812	709
Muut toimeksiantojen pääomat	18	14
VIERAS PÄÄOMA	12 646	10 355
Pitkäaikainen	3 986	4 182
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 612	3 770
Lainat julkisyhteisöiltä		80
Liittymismaksut ja muut velat	374	332
Lyhytaikainen	8 660	6 173
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	2 680	680
Lainat julkisyhteisöiltä	80	80
Ostovelat	2 870	2 301
Muut velat	323	644
Siirtovelat	2 707	2 468
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	30 495	29 537
 TASEEN TUNNUSLUVUT		
Omavaraisuusaste, %	55,7	62,4
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	38,4	25,6
Kertynyt alijäämä, 1000 euroa	-1 807	-395
Kertynyt alijäämä, euroa/asukas	-335	-72
Lainakanta 31.12., 1000 euroa	6 372	4 610
Lainakanta 31.12., euroa/asukas	1180	845
Lainasaamiset, 1000 euroa	689	750
Asukasmäärä 31.12.	5 401	5 457

Taseesta laskettavat tunnusluvut kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta.

Kunnan lainakanta 31.12.2013	6 372 000,00
Pitkäaikaisia lainoja	4 372 000,00
Lyhytaikaisia lainoja	2 000 000,00

Omavaraisuusaste, %

= $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Kaavassa koko pääoma tarkoittaa taseen vastattavien loppusummaa. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 %:n omavaraisuutta. 50 %:n tai sitä alempi omavaruusaste merkitsee merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Tunnusluku kertoo kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tunnusluvun osoittajaan merkitään tarkasteluvuoden tilinpäätöksen koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakkomaksuilla. Käyttötulot muodostuvat tilikauden toimintatuotoista, verotuloista ja käyttötalouden valtionosuuksista.

Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

= Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Luku osoittaa, paljonko kunnalla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää, joka on katettava tulevina vuosina.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas

= $[\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}] / \text{Asukasmäärä}$

Luku osoittaa asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää.

Lainakanta 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Kunnan lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto- ja muilla veloilla.

Lainat euroa/asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla edellä mainittu lainakanta tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12.

= Sijoituksiin merkityt jvk -lainasaamiset ja muut lainasaamiset

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja kunnan omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

1.6 Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulo ja -meno –käsitteet kattavat laskelmassa varsinaisen toiminnan ja investointien tulot ja menot sekä rahoitustoiminnan rahan lähteet ja käytön.

Kunnan kokonaistulot ja -menot

ulkoiset tulot ja menot	1000 euroa	%
TULOT		
Varsinainen toiminta	41 712	
Toimintatuotot	9 384	21,0
Verotulot	14 214	31,8
Valtionosuudet	17 821	39,9
Korkotuotot	4	0,0
Muut rahoitustuotot	289	0,6
Satunnaiset tuotot		
Tulorahoituksen korjauserät		
- käyttöomaisuuden myyntivoitot	-103	-0,2
Investoinnit	452	
Rahoitusosuudet investointeihin	289	0,6
Käyttöomaisuuden myyntitulot	163	0,4
Rahoitustoiminta	2 630	
Antolainasaamisten vähennykset	108	0,2
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	522	1,2
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	2 000	4,5
Kokonaistulot yhteensä	44 691	100,0
MENOT		
Varsinainen toiminta	41 916	
Toimintakulut	41 676	89,8
- Valmistus omaan käyttöön		
Korkokulut	143	0,3
Muut rahoituskulut	96	0,2
Satunnaiset kulut		
Tulorahoituksen korjauserät		
- käyttöomaisuuden myyntitappiot		
- pakollisten varausten muutos		
Investoinnit	3 662	
Käyttöomaisuusinvestoinnit	3 662	7,9
Rahoitustoiminta	808	
Antolainasaamisten lisäykset	48	0,1
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	760	1,6
Lyhytaikaisten lainojen vähennys		0,1
Kokonaismenot yhteensä	46 385	100,0

1.7 Kuntakonsernin toiminta ja talous

1.7.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisällyvistä yhteisöistä

Hankasalmen kunta on jäsenenä seuraavissa tytär- ja osakkuusyhteisöissä sekä kuntayhtymissä:

31.12.2013

Hankasalmen kunta

Tytäryhteisöt	Kuntayhtymät	Osakkuusyhteisöt
Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma Kiinteistö Oy Hankasalmen virastotalo Kiinteistö Oy Hankasalmen vuokratalo Kiinteistö Oy Vuokrahanka Hankasalmen Lämpö Oy	Keski-Suomen Liitto Jyväskylän koulutus kuntayhtymä Keski-Suomen Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymä	As Oy Hankasalmen Hankamäki I As Oy Hankasalmen Koivulehto As Oy Hankasalmen Petäjärinta As Oy Nimemisjärven Päivätie II As Oy Satohanka As Oy Säkinmäen Kuusirinne As Oy Vuokonmaa Kiinteistö Oy Kuuhankavesi
	Yhdistely konsernitilinpäätökseen Yhdistelty (kpl)	Ei yhdistelty (kpl)
Tytäryhteisöt Kiinteistö- ja asuntoyhtiöt Muut yhtiöt	5 1	
Kuntayhtymät	4	
Osakkuusyhteisöt		8
Yhteensä	10	8

1.7.2 Konsernin toiminnan ohjaus

Kunnanvaltuuston on hyväksynyt konserniohjeet 22.3.2010. Konserniohjeisiin sisältyy ohjeistus tytäryhtiöiden säännöllisestä raportoinnista kunnanhallitukselle. Raportoinnin toteutumisessa on vielä kehitettävää.

Konsernin kiinteistöhallinnolle asetettu toiminnallinen tavoite vuodelle 2013 oli sähköiseen huoltokirjaan siirtyminen ja tuota tavoitetta on vuoden aikana toteutettu.

1.7.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Hankasalmen kunnan 100 prosenttisesti omistamia tytäryhteisöjä ovat Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka, Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma ja Hankasalmen Lämpö Oy. Muita tytäryhteisöjä ovat Kiinteistö Oy Hankasalmen virastotalo, Kiinteistö Oy Hankasalmen vuokratalo ja Kiinteistö Oy Vuokrahanka.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakalla on asuntoja 255. Vuonna 2013 asuntojen vuokrausaste oli 86 % (vuonna 2012 lukema oli 87%). Kiinteistö Oy:n tuotot vähenivät 69 000 euroa edellisestä vuodesta, mutta toisaalta hoitokuluja saatiin pienennetyksi 128 000 euroa. Yhtiö joutui kirjaamaan 20 000 euron luottotappion ja edellisen vuoden lainojen lyhennyistä kirjautui 32 000 euroa vuodelle 2013.

Perittävien vuokrien vaihteluväli oli 7,05 – 9,33 €/m². Pitkäaikaista lainaa yhtiöllä on 4,2 M€, josta Hankasalmen kunnalta 0,55 M€. Taseen loppusumma on 5,8 M€. Yhtiö on suorittanut lainanlyhennykset suunnitellusti ja tehnyt poistot suunnitelman mukaisesti.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakan kiinteistöhoitopalvelut tuotetaan kokonaan kunnan tuottamina palveluina. Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakalta ei ole peritty korkoa v. 2013 kunnan myöntämistä lainoista kunnanhallituksen päätöksen perusteella.

Hankasalmen Lämpö Oy:llä ei ole ollut vuoden 2013 aikana toimintaa. Sääntömääräiset kokoukset on pidetty. Vuoden 2013 kuluessa yhtiö päätti vuosikokouksessa selvitystilaan hakeutumalla lopettaa toimintansa.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma käsittää asuin- ja liikehuoneistoja. Yhtiön toiminnassa ei muutoksia.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalon virheellinen energianmittaus korjattiin tammikuun 2012 alussa, jonka seurauksena energian laskutustuotot nousivat huomattavasti aikaisempaan verrattuna. Virastotalon talous on hyvässä kunnossa. Yhtiö on aloittanut vuonna 2013 virastotalon parkkialueen uusimisen ja laajentamisen. Se saadaan toteutettua loppuun vuonna 2014.

Kiinteistö Oy Vuokrahangalla on asuntoja 14. Vuokratuotot ovat toteutuneet laaditun talousarvion mukaisena. Yhtiö on velaton. Kiinteistö Oy Vuokrahangan hallitus on vuoden 2013 kuluessa omistajia (kunta ja Osuuskauppa Keskimaa) kuulleen päättänyt käynnistää Kiinteistö Oy:n myynnin valmistelun.

Kiinteistö Oy Hankasalmen Vuokratalolla on 10 asuntoa. Yhtiöllä on pitkäaikaista lainaa 17 500 euroa ja lyhytaikaista lainaa Hankasalmen kunnalta oli vuoden 2013 aikana 4 000 euroa, joka tulee kokonaan takaisinmaksetuksi 2014 maaliskuun loppuun mennessä. Yhtiön maksuvalmius on kohtuullinen ja siihen pyrittiin lyhytaikaisen lainoituksen kautta.

1.7.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Kuntakonserniin kuuluvista tytäryhtiöistä Kiinteistö Oy Hankasalmen Hakalla on tulossa kiinteistöjen liittäminen kaukolämpöön Kirkonkylällä vuonna 2014 ja sen jälkeen Asemanseudulla. Lämmönvaihtimien kertaluonteinen kustannus on arviolta n. 30 000 euroa vuonna 2014. Kaukolämpöön liittymisen jälkeen tavoitteena on saavuttaa energiasäästöjä.

Muilla kunnan tytäryhtiöillä ei ole tiedossa sellaisia tekijöitä, joilla olisi merkittävää vaikutusta tulevaan kehitykseen ja konsernin taloudelliseen asemaan.

1.7.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Kunnan tilintarkastaja toimii tilintarkastajana merkittävimmissä tytäryhteisöissä.

Eri kiinteistöyhtiöihin nimetyt kunnan edustajat on kuultu eri yhteyksissä. Yhtiöiden toiminnasta on tarvittaessa informoitu kunnanjohtajaa. Tytäryhteisöjen toimintaa seurataan tilinpäätösasiakirjoista ja tarvittaessa pyydetään lisäselvityksiä. Konserniohjeilla luodaan yhdenmukaista käytäntöä tytäryhteisöjen toimintaan.

Toimivallan ja vastuunjako konserniohjauksessa

Kunnan konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto, johon kuuluvat kunnanhallitus ja kunnanjohtaja. Konserniohjeella annetaan toimintaohjeet ja periaatteet Hankasalmen kunnan tytäryhteisöille ja määritellään kunnan ja kunnanhallituksen asema konsernijohtajana.

Ohjeiden anto kunnan edustajille tytäryhteisöissä

Kunnanhallitus on päättänyt edustajistaan tytäryhtiöiden yhtiökokouksissa ja antanut tarvittaessa ohjeensa hallitusten jäsenistä. Kunnanhallituksen kokouksessa eväitetään tarpeen mukaan yhtiökokousedustajia ja hallituksen jäseniä. Vuodesta 2009 lähtien kunnanjohtaja on nimetty yhtiökokousedustajaksi merkittävimpiin tytäryhteisöihin. Kunnanjohtaja on raportoinut yhtiökokouksen päätöksistä kunnanhallitusta.

Konsernitavoitteiden asettamista ja toteuttamista koskeva arviointi

Tytäryhteisöille ei ole vuodelle 2013 asetettu tavoitteita lukuun ottamatta sähköiseen huoltokirjaan siirtymistä konsernin kiinteistöhallinnossa. Tuota tavoitetta on toteutettu.

Tytäryhteisön toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointi ja raportointi

Tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuraaminen perustuvat pääosin konsernitilinpäätöksen yhteydessä käsiteltäviin tilinpäätösraportteihin. Konserniohje edellyttää, että Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka raportoi kaksi kertaa vuodessa ja kaikki tytäryhteisöt toimittavat hallintoelintensä esityslistat ja pöytäkirjat kunnanhallitukselle. Tämä ei vielä kaikilta osin ole toteutunut ja seurantaan tullaan tehostamaan.

Keskitettyjen konsernitoimintojen käyttö

Keskitettyjä konsernitoimintoja ei ole ollut käytössä. Konserniohjeen mukaan vakuuttamisvastuu on tytäryhteisöillä. Konsernin tarvitsemat vakuutuspalvelut hankitaan yhteisen tarjouskilpailun perusteella. Tytäryhteisöt voivat olla mukana kunnan tekemissä tarjouspyyntökiirroksissa, jotka koskevat rahoitusta, energian hankintaa muita yhteishankintoja. Tytäryhteisöt ostavat kunnalta kiinteistöhuoltopalveluita.

Riskienhallintajärjestelmien toimivuus tytäryhteisöissä

Konserniohjeella ohjataan tytäryhteisöjen riskienhallintaa. Lisäksi sitä on ohjattu vuodesta 2013 eteenpäin Johtamisen käsikirjan periaatteella. Tytäryhteisöjen toimiva johto, toimitusjohtaja ja hallitus ovat vastuussa tytäryhteisöjen riskien hallinnasta. Tytäryhteisöissä ei ole laadittu yhtenäistä riskikartoitusta. Tytäryhteisöjen tulee hankkia kunnanhallituksen suostumus etukäteen mm. toimialan laajentamiseen, suuriin investointeihin, omaisuuden kiinnittämiseen ja muun vakuuden antamiseen ja lainanottoon.

1.7.6 Konsernin tilinpäätös ja sen tunnusluvut

KONSERNIN TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2013	2012
Toimintatuotot	18 442	17 833
Toimintakulut	-51 030	-48 780
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	1	1
Toimintakate	-32 587	-30 946
Verotulot	14 163	13 748
Valtionosuudet	19 436	18 855
Rahoitustuotot ja -kulut	-20	-125
Korkotuotot	7	15
Muut rahoitustuotot	348	225
Korkokulut	-270	-347
Muut rahoituskulut	-105	-18
Vuosikate	993	1 532
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 074	-1 848
Satunnaiset erät	2	
Tilikauden tulos	-1 079	-316
Tilinpäätössiirot	-365	-237
Vähemmistöosuudet		-8
Tilikauden alijäämä	-1 444	-561
KONSERNIN TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	-36,1	-36,6
Toimintakate, euroa/asukas	-6 033	-5 671
Vuosikate/Poistot %	48	83
Vuosikate, euroa/asukas	184	281
Asukasmäärä 31.12.	5 401	5 457

Konsernituloslaskelman tunnusluvut lasketaan samoin perustein kuin vastaavat kunnan tuloslaskelman tunnusluvut. Tuloslaskelman tunnuslukujen selitteet ovat kohdassa 1.4.1.

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2013	2012
Toiminnan rahavirta	911	1 474
Vuosikate	993	1 532
Satunnaiset erät	2	
Tulorahoituksen korjaukset	-84	-58
Investointien rahavirta	-4 079	-1 973
Investointimenot	-4 530	-2 281
Rahoitusosuudet investointimenoihin	289	17
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	161	291
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3 169	-499
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-108	-28
Antolainasaamisten vähennykset	48	0
Lainakannan muutokset		-1 275
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	941	441
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 411	-1 357
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 056	-359
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	19	5
Vaihto-omaisuuden muutos	6	15
Saamisten muutos	206	1 289
Korottomien velkojen muutos	-70	714
Rahoituksen rahavirta	1 687	720
Rahavarojen muutos	-1 482	221
Rahavarojen muutos	-1 482	221
Rahavarat 31.12.	1 962	3 424
Rahavarat 1.1.	3 444	3 203

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Investointien tulorahoitus, %	20,6	66,7
Kassan riittävyys, pv	22	23
Asukasmäärä 31.12.	5 401	5 457

Konsernin rahoituslaskelman tunnusluvut lasketaan samoin perustein kuin vastaavat kunnan rahoituslaskelman tunnusluvut. Rahoituslaskelman tunnuslukujen selitteet ovat kohdassa 1.4.2.

KONSERNIN TASE JA SEN TUNNUSLUVUT

1000 euroa	2013	2012
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	33 215	31 053
Aineettomat hyödykkeet	493	431
Aineettomat oikeudet	492	341
Muut pitkävaikutteiset menot	1	1
Ennakkomaksut		89
Aineelliset hyödykkeet	31 653	29 576
Maa- ja vesialueet	1 993	1 992
Rakennukset	23 433	23 274
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 758	2 799
Koneet ja kalusto	974	802
Muut aineelliset hyödykkeet	140	104
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	2 355	605
Sijoitukset	1 069	1 046
Osakkuusyhteisöosuudet	537	552
Muut osakkeet ja osuudet	531	492
Muut lainasaamiset	2	2
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	1 070	992
VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 595	6 764
Vaihto-omaisuus	156	144
Saamiset	3 476	3 196
Pitkäaikaiset saamiset	274	280
Lyhytaikaiset saamiset	3 202	2 916
Rahoitusarvopaperit	238	312
Rahat ja pankkisaamiset	1 724	3 112
VASTAAVAA YHTEENSÄ	39 880	38 809

VASTATTAVAA	2013	2012
OMA PÄÄOMA	15 555	16 932
Peruspääoma	18 669	18 669
Arvonkorotusrahasto	2	48
Muut omat rahastot	772	637
Edellisten tilikausien alijäämä	-2 443	-1 861
Tilikauden alijäämä	-1 444	-561
VÄHEMMISTÖOSUDET	369	377
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	1 700	1 510
Poistoero	377	350
Vapaaehtoiset varaukset	1323	1 160
PAKOLLISET VARAUKSET	207	165
Muut pakolliset varaukset	207	165
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 080	982
VIERAS PÄÄOMA	20 967	18 843
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	9 112	9 560
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	415	377
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	3 639	1 519
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	7 800	7 387
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	39 880	38 809
KONSERNIN TASEEN TUNNUSLUVUT	2013	2012
Omavaraisuusaste	43,3	47,6
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	40,3	37,3
Kertynyt alijäämä, 1000 euroa	3887	2422
Kertynyt alijäämä, euroa/asukas	720	444
Konsernin lainat, 1000 euroa / asukas	2361	2030
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 euroa	12751	11079
Kunnan asukasmäärä 31.12.	5401	5457

Konsernitaseen tunnusluvut lasketaan samoin perustein kuin vastaavat kunnan taseen tunnusluvut. Taseen tunnuslukujen selitteet ovat kohdassa 1.5.

1.8 Keskeiset liitetiedot

Toimintakertomuksessa annetaan tietoja sellaisista kunnan talouteen ja konsernitilinpäätökseen liittyvistä olennaisista asioista, joista ei tehdä selkoa tuloslaskelmassa, taseessa tai rahoituslaskelmassa.

Tilinpäätöksen liitetiedot täydentävät laskelmien muodossa esitettyä tilinpäätösinformaatiota oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi kunnan ja kuntakonsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Tilinpäätöksen liitetiedot esitetään kokonaisuudessaan luvussa 4.

1.9 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

1.9.1 Kunnanhallituksen esittely tuloksen käsittelystä

Kunnanhallituksen on KuntaL 69 § mukaan toimintakertomuksessa otettava kantaa tilikauden tulokseen. Tilikauden tuloksella tarkoitetaan kunnan tuloslaskelmasta ilmenevää tulosta ennen varauksia ja rahastosiirtoja. Ylijäämäinen tilikauden tulos voidaan siirtää varauksiin, rahastoida tai siirtää muuhun vapaaseen pääomaan.

Kunnanhallitus esittää tilikauden 1.1.-31.12.2013 tuloksen -1 433 657,74 euron käsittelystä seuraavaa:

1. Tuloutetaan tehtyä poistoeroa suunnitelman mukaan 21 941,84 euroa.
2. Tilikauden alijäämä on -1 411 715,90 euroa, joka siirretään taseen omaan pääomaan kohtaan edellisten tilikausien yli-/alijäämä.

1.9.2 Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, kunnanhallituksella on velvollisuus esittää toimintakertomuksessa selonteko talouden tasapainotuksesta kuluvalle tilikaudella sekä voimassaolevan taloussuunnitelman ja erillisen toimenpideohjelman riittävydestä talouden tasapainottamiseksi.

Hankasalmen kunnalla on edellisvuosilta kattamatonta alijäämää 395 038,28 euroa. Tilinpäätös 2013 osoittaa alijäämää 1 411 715,90 euroa.

Kattamatonta kumulatiivista alijäämää on kunnan taseessa tilikauden päättyessä siis 1 806 754,18 euroa.

Alijäämän kattaminen:

Talousarviota vuodelle 2014 laadittaessa kunnanjohtajan talousarvioesityksessä, jonka pohjalta taloussuunnitelma tehtiin, arvioitiin kumulatiivista alijäämää 31.12.2013 olevan noin 1 – 1,2 miljoonaa euroa. Se oli taloussuunnitelmavuosien kuluessa tarkoitus kattaa seuraavasti:

- a) sähköomaisuuden osittaisesta myynnistä vuosien 2014 – 2016 kuluessa saatavalla 400 000 – 500 000 euron myyntivoitolla
- b) vuosina 2015, 2016 ja 2017 tehdään kunakin vuonna vähintään 200 000 euron ylijäämäinen tulos
- c) tarvittaessa haetaan muuta myyntivoittoa kunnan metsä- ja kiinteistöomaisuudesta kattamaan vielä mahdollisesti a) ja b) kohtien kautta kattamatta jäävä summa.

Tilinpäätös osoittaa kuitenkin noin 600 000 euroa suurempaa kumulatiivista alijäämää, kuin talousarvion laatimisvaiheessa arvioitiin vuoden lopussa olevan. Käyttötalouden toteuma vuodelta 2013 on siis selvästi arvioitua heikompi ja kyseinen tulos heijastuu vuoden 2014 talouden toteumaankin. Hankasalmen kunnalle on keväällä 2014 laadittava kokonaisvaltainen talouden tasapainottamisohjelma erillisine toimenpideohjelmineen tämän tilinpäätöksen tietojen ja alkuvuoden 2014 toteuman perusteella.

Voimassa olevan taloussuunnitelman kautta olisi todennäköistä, että alijäämä vain kasvaisi entisestään. Tasapainottamistyö on nyt jo käynnistetty vanhuspalvelujen palvelurakenteen osalta, joka suurin yksittäinen tilinpäätöksen 2013 alijäämään johtanut tekijä.

Tämän tilinpäätöksen käsittelyn yhteydessä kesäkuun kunnanvaltuustossa esitetään valtuuston hyväksyttäväksi talouden tasapainottamisohjelma erillisine toimenpiteineen. Se tullaan laatimaan siis huhti-toukokuun 2014 kuluessa. Tarvittaessa sitä päivitetään, kun hyväksytään talousarviota vuodelle 2015.

2 TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

2.1 Seuranta koskeva sääntely

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Toteutumisvertailussa seurattavia asioita ovat toiminnallisten tavoitteiden, määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen.

Toteutumisvertailusta on lisäksi käytävä ilmi onko menot, tulojen lisäksi, muutoin rahoitettu talousarviossa määrätyllä tavalla.

2.2 Toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

2.2.1 KESKUSVAALILAUTAKUNTA

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Tehtävä: Keskusvaalilautakunta vastaa vaalien järjestämisestä.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus

- Vaalien valmistelutoimenpiteet
- Ennakoäänestysasiakirjojen tarkastaminen
- Kunnallisvaaleissa lisäksi ehdokashakemusten vastaanotto ja tarkastaminen,
  - ehdokaslistojen yhdistelmän laatiminen, ennakoäänten laskenta ja kaikkien
  - äänten tarkastuslaskenta, tiedottaminen ja vaalien tuloksen vahvistaminen ja
  - julkaiseminen

Toiminnan painopisteet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Äänestysaluejako ja vaalilautakuntien määrä säilyy ennallaan (Asema, Kirkonkylä, Niemisjärvi)
- Vuonna 2013 ei ole säännönmukaisia vaaleja, europarlamenttivaalit 2014, eduskuntavaalit 2015

Vuonna 2013 ei ollut säännönmukaisia vaaleja. Äänestysaluejako ja vaalilautakuntien määrä on säilynyt ennallaan. Keskusvaalilautakunta kokoontui yhden kerran valtuuston jäsenistön muutoksen vuoksi.

TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

KESKUSVAALILAUTAKUNTA	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	17	0		0	0	0
Myyntituotot						
Maksutuotot						
Tuet ja avustukset	17					
Muut toimintatuotot						
Toimintakulut	34	0		0	1	1
Henkilöstökulut	30				1	1
Palvelujen ostot	4					
Aineet, tarvikkeet ja tavarat						
Avustukset						
Muut toimintakulut						
Toimintakate	-17	0		0	-1	-1
Poistot						

2.2.2 TARKASTUSLAUTAKUNTA

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Tehtävä: Kunnan talouden tarkastus kuntalain 71 §:n mukaisesti

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointi
- Kunnan toimintojen tarkoituksenmukaisuuden arviointi
- Valtuuston käsittelyyn tulevien kunnan hallinnon ja taloudentarkastusta koskevien asioiden valmistelu
- Kunnan ja kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen tarkastustoiminnan yhteensovittaminen

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella

Painopistealueet 2013:

- Kunnan ja kuntakonserniin kuuluvien yksiköiden talouden seuranta mukaan lukien talousseurannan nopeuttaminen ja sen saattaminen reaaliaikaiseksi johtamisen apuvälineeksi
- Valtuuston eri hallintokunnille asettamien tavoitteiden toteutuksen seuranta lautakunnan oman työsuunnitelman mukaisesti ja toimenpiteet eri sektorien asettamien tavoitteiden saamiseksi nykyistä mittavampaan muotoon

Suunnittelukaudelle 2013-2015:

- Tarkastuslautakunnan työn uudelleen suuntaaminen tilanteessa jossa n. 70 % kuntalaisille tuotetuista palveluista tuotetaan sopimus pohjaisen ostopalvelun kautta suoraan kuntalaisille
- Terveys- ja sosiaalitoimen järjestämisvastuun siirtyessä kokonaisuudessaan Jyväskylän järjestämisvastuulle tarkastustoiminnan yhtenä painopistealueena on seurata sitä:
  - miten palvelujen suunnittelu ja tilausorganisaatio kunnan päässä toimii
  - miten hyvin ostopalvelujen määrälliset ja laadulliset tavoitteet saavutetaan ja
  - mikä on ostopalvelujen kustannustaso ja kehitys suhteessa kunnan talouteen
- Epävirallisen yhteistyön aloittaminen Jyväskylän tarkastuslautakunnan kanssa Hankasalmen kunnalle palveluja tuottavien prosessien seuraamiseksi

Toteutuminen

Tarkastuslautakunta esittää toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden osalta arvionsa kunnanvaltuustolle erikseen laadittavassa arviointikertomuksessa vuodelta 2013.

TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

TARKASTUSLAUTAKUNTA	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	0	0		0	0	0
Myyntituotot						
Maksutuotot						
Tuet ja avustukset						
Muut toimintatuotot						
Toimintakulut	12	25		25	26	1
Henkilöstökulut	4	8		8	8	
Palvelujen ostot	8	17		17	16	-1
Aineet, tarvikkeet ja tavarat					2	2
Avustukset						
Muut toimintakulut						
Toimintakate	-12	-25		-25	-26	-1
Poistot						

2.2.3 KUNNANHALLITUS

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Johtamisen käsikirjan käyttöönotto kokonaisvaltaisesti kunnassa riskienhallinnan ja johtamisen työvälineenä	Kunnan johtamisjärjestelmän ja riskienhallinnan uudistaminen käsikirjan ja sen liitteiden ohjaamalla tavalla, kunnanvaltuuston 29.10.2012 päätöksen 34 ja sen liitteiden mukaisesti.	Valtuuston päätöksessään 29.10.2012 § 34 aikataulutettujen tavoitteiden toteutuminen – seurantaraportit KH:lle joka toinen kuukausi, valtuustolle puolivuositain (kesäkuu/joulukuu).	Tämä tavoite ei ole toteutunut vuoden 2013 kuluessa. Työ on riskikartoituksella aloitettu, mutta sen jälkeen alla esitellyt tavoitteen toteutumista uhkaavat riskit ovat johtaneet siihen, että tavoitteen mukaiseen toimintaan päästään käsiksi huhtikuusta 2014 eteenpäin kunnolla.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit tavoitteen toteutumiselle

- isot kuntaorganisaation ulkoiset muutospaineet (mm. kuntarakennemuutos, sosiaali- ja terveydenhoidon integraation valmistelu) vievät johtavien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden aikaresurssia pois oman johtamisjärjestelmän kehittämisestä
- kokonaisvaltaisen uudistuksen läpivieminen monialaisessa kuntaorganisaatiossa edellyttää paljon seurantaa ja ohjausta
- riskit pyritään hallitsemaan selkeällä aikataulutamisella, vastuilla ja seurannalla, jotka on myös yksityiskohtaisesti kirjattu johtamiseen käsikirjaan

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

- Riskit osoittautuivat vuonna 2013 todelliseksi, ja tavoitteesta on entistä päämäärätietoisemmin pidettävä kiinni vuonna 2014.

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

KUNNANHALLITUS	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	4 506	4 086		4 086	4 482	396
Myyntituotot	3 546	3 538		3 538	3 350	-188
Maksutuotot	407	185		185	478	293
Tuet ja avustukset	522	358		358	538	180
Muut toimintatuotot	30	5		5	116	111
Toimintakulut	6 365	6 185	95	6 280	6 525	245
Henkilöstökulut	4 484	4 317		4 317	4 359	42
Palvelujen ostot	1 079	1 235		1 235	1 214	-21
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	72	60		60	82	22
Avustukset	577	448		448	628	180
Muut toimintakulut	153	125	95	220	242	22
Toimintakate	-1 859	-2 100	-95	-2 195	-2 042	153
Poistot	46	107		107	71	-36

2.2.3.1 Keskus- ja luottamushenkilöstöhallinto

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Hyvinvointikertomuksen luominen kunnan päätöksenteon tueksi vuoden 2013 aikana. Hyvinvointikertomus käsitellään kesäkuussa yhtä aikaa kunnan tilinpäätöksen kanssa.	Sähköisen hyvinvointikertomuksen hyödyntäminen.	Toisaalta sähköisen hyvinvointikertomuksen tietokannasta valittujen indikaattorin kautta seurataan kunnan omaa kehitystä ja toisaalta verrataan Hankasalmea muihin kuntiin.	Vuonna 2013 kaikki lautakunnat käsittelivät ensimmäisen kerran hyvinvointikertomusta. Vuonna 2014 käsittely lautakunnissa toistetaan kevään kuluessa ja sitten kootaan kahden vuoden seurannalla vasta asiakokonaisuus kunnanvaltuuston käsittelyyn.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- kyetäänkö valitsemaan kuvaavimmat indikaattorit ja toisaalta sopivimmat verrokkikunnat
- miten saadaan kaikki vastualueet sitoutumaan hyvinvointityöhön
- riskit hallitaan johtoryhmän ja kunnanhallituksen sitoutumisella yhteisesti hyvinvointityöhön

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

- Vastualueet sitoutuivat hyvin vuonna 2013 hyvinvointityöhön, mutta nyt vuonna 2014 työhön otetaan mukaan kunnanvaltuustokin

Tehtävä: Kunnan johtamisesta vastaaminen.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Kunnanjohtajan, kunnanhallituksen ja kunnanvaltuuston toiminta.
-

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Uusien luottamushenkilöiden kouluttaminen ja uusien toimielimien työn käynnistymisen tukeminen valtuustokaudelle 2013 – 2016
- Uuden johtamisjärjestelmän vakiinnuttaminen Hankasalmelle tulevien vuosien kuluessa
- Kuntarakenneuudistuksen aiheuttamista toimenpiteistä vastaaminen

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

- Uusien luottamushenkilöiden kouluttaminen hoidettiin vuonna 2013 aiempaa laajemmin ja monipuolisemmin mm. maakunnallisina yhteiskoulutuksina kesäyliopistoyhdistyksen johdolla. Kaksipäiväinen valtuustoseminaari järjestettiin vielä syksyllä työtä tukemaan.
- Kuntarakenneuudistuksen toimenpiteistä on vastattu huolehtimalla kunnan lausunnoista eri laki-hankkeisiin ja Jyväskylän seudun erityiseen kuntajakoselvitykseen on osallistuttu aktiivisesti niin työvalio-kunnassa (kunnanjohtaja) kuin selvitysryhmässäkin (puheenjohtajisto). Asiaista on myös tiedotettu monipuolisesti ja avoimesti (www-sivut, facebook, kunnan tiedotusliite).
- Uuden johtamisjärjestelmän jalkauttaminen on jäänyt tuleville vuosille mm. yllä lueteltujen päämäärien toteutumisen vuoksi.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2009	Tp 2010	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
väestömäärän kehityksen kääntäminen kasvuun	väestörekisterin tilasto			5491	5457	5460	5401
elinkeinotoiminnan tukeminen työpaikkojen turvaamiseksi ja synnyttämiseksi Hankasalmissa	kunnan alueella sijaitsevien työpaikkojen määrä (2007 → 2008 hävisi 57 työpaikkaa, sen jälkeen kasvua)	1560 (+12)	1572 (+12)	1533 (-39)		+10	

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tuloyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	2,8	2,8	1,5	1,5	-1,3
Sijaiset					
Työllistetyt					
Muut määräaikaiset	0,5				
Oppisopimus					
Yhteensä	3,3	2,8	1,5	1,5	-1,3

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Keskus- ja luottamushenkilöhallinto 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Luottamushenkilöhallinto						
Toimintatuotot	389	271		271	311	40
Toimintakulut	836	838	95	933	1 101	168
Toimintakate	-447	-567	-95	-662	-790	-128
Elinkeinopalvelut						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	70	118		118	65	-53
Toimintakate	-70	-118		-118	-65	53
Välitän 2-hanke						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	10	9		9	10	2
Toimintakate	-10	-9		-9	-10	-2
Keskus- ja luottamushenkilöhallinto yhteensä						
Toimintatuotot	389	271		271	311	40
Toimintakulut	916	964	95	1 059	1 176	117
Toimintakate	-527	-693	-95	-788	-865	-77

2.2.3.2 Yleishallinto

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
1. Kunnan johtamisen ja esimiestyön tukeminen	Henkilöstöraportointi-järjestelmän luominen esimiestyön tueksi mm. varhaisen välittämisen mallin ja henkilöstön tasapuolisen kohtelun tarpeisiin	- pitkien sairauspoissaolojen kehittyminen - arviot johtamisesta työhyvinvointikertomuksessa	Syksyn 2013 ajan on valmisteltu HR-järjestelmän käyttöönottoa vuodelle 2014, jolloin se toteutuu kokonaisvaltaisesti. Työ järjestelmän käyttöönottamiseksi on tehty vuonna 2013.
2. Sähköisen viestinnän kehittäminen	Intran ja Ekstranetin luominen ja käyttöön otto kunnan luottamushenkilö- ja henkilöstöviestinnässä. Siirrytään pääsääntöisesti sähköiseen viestintään vuoden kuluessa.	Lokakuussa 2013 tehtävässä tyytyväisyyskyselyssä ekstranet- ja intra arvioidaan keskimäärin vähintään hyvin toimiviksi.	Arviointia ei ole tehty, mutta Intranet on otettu käyttöön ja sen joitain osia on vielä päivitettävä – henkilöstövaihdokset hidastavat hieman. Ekstranet on luotu ja sen päivittämisen eteen on vielä löydettävä keinoja vuoden 2014 aikana. Kummatkin ovat lähes valmiit.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- riskit ovat toteuttamisen suhteen ajankäytöllisiä, eli työ tehdään normaalin muun työn ohessa
- käyttäjien toimintatapojen muuttaminen ottaa aikansa, eli esimerkiksi osa ei aktiivisesti käytä sähköpostia ja nettiä – nyt se olisi välttämätöntä niin henkilöstöltä kuin luottamusmiehiltä
- riskiä hallitaan hankkimalla keskeisille luottamushenkilöille tietokoneet ja nettiyhteys

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

- Toimivat järjestelmät ovat nyt olemassa ja käyttäjillä riittävä taito niiden käyttämiseen. Ongelma on ajankäytöllinen päivittäisten puolella. Siihen on etsittävä ratkaisuja.

Tehtävä:

Hallinto- ja talouspalvelut, atk-palvelut sekä henkilöstöhallinto

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Kunnanvaltuuston ja –hallituksen kokousten valmistelu ja päätösten täytäntöönpano
- Talous- ja palkkahallinnosta vastaaminen
- Talouden suunnittelu ja seuranta
- Päätöksentekoa, suunnittelua ja palvelutuotantoa avustavan taloudellisen informaation tuottaminen, kokoaminen ja raportointi
- Virka- ja työsuhteasioiden hoito ja työhyvinvoinnin tukeminen
- Kunnan tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuudesta ja kehittämisestä vastaaminen
- Keskusarkiston ylläpito

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Palkkahallinnon, henkilöstöraportoinnin ja taloussuunnittelun tietojärjestelmien käyttöönotto
- Sähköisen asiointin kehittäminen jatkuu
- Sähköisen ja ulkoisen viestinnän kehittäminen ja parantaminen jatkuu
- Tietoturvallisuuden parantaminen jatkuu
- Siirtyminen Novell Netware verkkokäyttöjärjestelmästä Microsoftin Active Directoryyn
- Yhdistetään kunnan toimipisteet valokuituverkkoon
- Työssä jaksamisen tukemista jatketaan

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

- Toteutunut palkkahallinnon ohjelmiston uudistaminen edistää tietojen sähköistä käsittelyä. Vuonna 2014 käyttöön otettavat henkilöstöraportoinnin ja taloussuunnittelun tietojärjestelmät vähentävät manuaalisia työvaiheita ja lisäävät sähköistä tiedonvälitystä.
- Kunnan toimipisteet on yhdistetty valokuituverkkoon pääosin vuoden 2013 kuluessa
- sähköisen viestinnän kehittämistä jatkettu mm. some
- Tietoturvallisuuden parantamista jatkettu ja verkkokäyttöjärjestelmämuutos toteutettu
- Sähköinen asiointi vielä vähäistä
- Työssä jakamisen tukemiseen löydettävä yhä keinoja

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Tehtävä palvelutuotanto	nettomenot % kunnan kokonaismenoista	2,9	2,8	2,8	

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	12,2	9,75	12,16	9,36	-0,4
Sijaiset	0,3	1	0,42	1,00	
Työllistetyt					
Muut määräaikaiset	0,5	1	1	0,90	-0,1
Oppisopimus					
Yhteensä	13	11,75	13,58	11,26	-0,5

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Yleishallinto 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Hallinto- ja talouspalvelut						
Toimintatuotot	25	26		26	129	103
Toimintakulut	510	538		538	490	-48
Toimintakate	-485	-513		-513	-362	151
Atk-palvelut						
Toimintatuotot					10	10
Toimintakulut	218	254		254	246	-7
Toimintakate	-218	-254		-254	-237	17
Henkilöstöhallinto						
Toimintatuotot	61	50		50	66	16
Toimintakulut	209	197		197	207	10
Toimintakate	-148	-147		-147	-141	6
KKI-hanke						
Toimintatuotot					3	3
Toimintakulut					3	3
Toimintakate					0	0
Yleishallinto yhteensä						
Toimintatuotot	86	76		76	207	131
Toimintakulut	937	989		989	947	-43
Toimintakate	-851	-914		-914	-740	174

2.2.3.3 Maaseutu- ja työllistämispalvelut
TOIMINNALLISET TAVOITTEET
Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut												
1. Työttömyyden taso alle maakunnan ja Jyvässeudun keskiarvon	<ul style="list-style-type: none"> - Uusien työpaikkojen edistäminen. - Tukityöllistäminen kuntaan ja yrityksiin (pitkäaikaistyöttömien yrityksiin työllistämisen mallin vakiinnuttaminen) - sekä kuntouttava työtoiminta. 	<p>Hankasalmen työttömyys% alle maakunnan ja Jyvässeudun keskiarvon.</p> <p>Työttömyysprosentin tason kehitys kunnassa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Yrittäjien avustaminen mm. toimitilakysymyksissä, rahoituksen hakemisessa, hakemusten laadinnassa ym. - v. 2013 saavutettiin jo aikaisemmin asetettu tavoite päästä työttömyysasteessa alle Jyvässeudun ja Keski-Suomen keskiarvon. <table style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">Työttöm. aste</td> <td style="text-align: center;">Alle 25v.</td> </tr> <tr> <td>Hankasalmi</td> <td style="text-align: center;">12,9</td> <td style="text-align: center;">7,3</td> </tr> <tr> <td>JKL-seutu</td> <td style="text-align: center;">14,3</td> <td style="text-align: center;">16,6</td> </tr> <tr> <td>Keski-Suomi</td> <td style="text-align: center;">14,6</td> <td style="text-align: center;">15,1</td> </tr> </table>		Työttöm. aste	Alle 25v.	Hankasalmi	12,9	7,3	JKL-seutu	14,3	16,6	Keski-Suomi	14,6	15,1
	Työttöm. aste	Alle 25v.													
Hankasalmi	12,9	7,3													
JKL-seutu	14,3	16,6													
Keski-Suomi	14,6	15,1													
2. Lomituksen järjestäminen joustavasti ja taloudellisesti sekä yrittäjien jaksamista tukien	<ul style="list-style-type: none"> - lomittajien töiden suunnittelu tilojen työaikojen mukaan - lomittajien työssäjaksamisen parantaminen 	<p>lomituspäivien määrä</p> <p>lomituspäivien määrä suhteessa lomittajiin ja lomahallinnon henkilöstöön</p>	<p>15486,11</p> <p>lomittajia liian vähän, mutta johtava lomittaja lomitti tarvittaessa ja lisäksi käytettiin tuntilomittajia ja ammatinharjoittajia. Hallinnon henkilökunta mitoitettu oikein.</p>												

	- tuetun maksullisen lomituksen markkinointi → lomituspäivien kokonaiskehitys mahdollisimman vähän laskevaa	lomittajien sairauspoissaolojen määrä/htv	9,77
--	---	---	------

Tehtävä:

Maaseutuhallinnon tehtävät ja maaseudun kehittäminen osana Laukaan yhteistoiminta-alueetta. Kunnallisesta työllistämisestä sekä yrityksiin työllistämisestä vastaaminen. Elinkeinojen kehittämistehtävät elinkeinopäällikön osalta keskus- ja luottamushenkilöhallinnon alla. Lomituksen järjestäminen neljän kunnan ja yhden kaupungin alueella.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- EU ja kansallisten tukien hakuprosessin hoitaminen osana Laukaan yksikköä, jossa maatala- ja muun yritys-toiminnan vahvistaminen investointeja ja sukupolvenvaihdoksia edistäen.
- Vastata kunnallisesta työllistämisestä yrityksiin ja kuntaorganisaatioon.
- Lomituspalveluiden tarkoituksena on turvata maatalousyritysten keskeytymätön toiminta yrittäjän loman ajaksi.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Liiketoimintaosaaminen koulutusohjelman loppuunsaattaminen maatilayrittäjien ja Kauhavan yrittäjäopiston kanssa.
- Maaseutuhallinnon uuden Laukaan yhteistoiminta-alueen sisäänajo.
- Hankasalmen työttömyysaste alle Jyvässeudun ja maakunnan keskiarvon.
- Työllisyydenhoidossa painopiste alle 25 -vuotiaissa nuorissa ja pitkäaikaistyöttömissä sekä yrityksiin työllistämässä.
- Lomittajien työterveyshuollon parantaminen.
- Lomittajien koulutus.

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

- Liiketoimintaosaaminen koulutushanke saatettiin päätökseen keväällä 2013. Kaksivuotisen koulutushankkeen kävi yhteensä 15 viljelijää, joista Hankasalmelta 8. Koulutuksen etäpäivät pidettiin Hankasalmella Revontulella.
- Laukaan yhteistoiminta-alueen sisäänajo on edennyt hyvin suunnitelmien mukaisesti.
- Työterveyshuollon tehostaminen on vähentänyt lomittajien sairauspoissaoloja.

Lomittajien koulutus on lisännyt heidän ammattitaitoa ja antanut mahdollisuuden selvittää myös uusilla tiloilla.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumislle

- Yleinen työllisyystilanne ja työnantajien mahdollisuudet työllistää.
- Jyväskylän työvoimatoimiston sivupisteen säilyminen Hankasalmella.
- Lomittajapula ja lomittajien sairauspoissaolot ovat suurimmat uhat lomituksen järjestämiselle
- Lomitusala ei houkuta nuoria, osa-aikaisuus, pitenevät työmatkat ja kilometrikorvausten leikkaaminen lomittajilta vaikeuttaa uusien lomittajien saamista.
- Viljelijät vähenevät muuta maata nopeammin, tämä vähentää hallintorahaa, seurauksena on joko hallintoihmisten vähentäminen tai kunnan täytyy rahoittaa osa hallinnon kustannuksista itse.
- Riskejä ei voi täysin välttää, viljelijöiden eläköityminen ja taloudellinen tilanne johtavat siihen, että tilat joiltain osin rapistuvat, jolloin lomittajien työ on entistä fyysisempää.

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

- Kunnallinen työllistäminen toteutui budjetin mukaisesti. Yrityksiin työllistettiin 13,8 htv, kun se edellisellä vuonna oli 10,5 htv. Kuntaan työllistettiin 24,16 htv, joka edellisvuoden tasoa.
- Jyväskylän työvoimatoimiston sivupiste jatkoi toimintaansa Hankasalmella, joka on perusedellytys yrityksiin työllistämisen tehokkaalle toteuttamiselle.
- Lomittajia oli lomituspäiviin nähden 4 liian vähän ja sen lisäksi noin 10 henkilöä koko vuoden sairauslomalla. Vuoden aikana oli 16 lomittajan paikkaa auki, joista vain neljä saatiin täytettyä. Pieni työaika ei kiinnostanut. Viljelijöiden määrä laski 22 henkilöä, mutta heidän sijaisaputarpeensa ja tuetun maksullisen lomituksen käyttö kasvoi, jonka johdosta lomituspäivät nousi 242,40 päivää edellisestä vuodesta.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Kelalta tulevan laskutuksen pienentäminen yli 500 pv työttömänä olevista henkilöistä	Laskutettu euromäärä	118939	136262	100 000	137241
Lomatoimen hallintorahan riittävyys	hallintoraha riittää hallinnon kuluihin	-19000		-23000	+9700

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	65,6	60	64,6	56,2	- 8,4
Sijaiset	4	3	2	7	+ 5
Työllistetyt (yritykset+kunta) *)	26,5	32,5	0,7	38,7	+ 6,2
Muut määräaikaiset (lomitus)	68	56	60	70	+ 10
Oppisopimus	1	1	1	1	
Yhteensä	138,6	152,5	127,3	171,9	+ 2,8

*) Talousarviossa on esitetty työllistetyissä vain yrityksiin työllistämiseen varattu työnhajaajan työpanos.

Tilinpäätös tiedoissa 38,7 htv = yrityksiin työllistettävien osuus 13,8 htv + kunnallinen työllistäminen 24,2 htv + työnhajaaja 0,7 htv.

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Maaseutu- ja työllistämispalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Maaseutupalvelut						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	156	113		113	113	0
Toimintakate	-155	-113		-113	-113	0
Lomituspalvelut						
Toimintatuotot	3 424	3 346		3 346	3 332	-14
Toimintakulut	3 450	3 368		3 368	3 320	-48
Toimintakate	-26	-23		-23	11	34
Kunnallinen työllistäminen						
Toimintatuotot	322	205		205	291	86
Toimintakulut	632	562		562	654	91
Toimintakate	-310	-357		-357	-363	-6
Työllistäminen yrityksiin						
Toimintatuotot	285	189		189	342	153
Toimintakulut	274	189		189	315	127
Toimintakate	10	0		0	26	26
Maaseutu- ja työllistämispalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	4 031	3 739		3 739	3 964	225
Toimintakulut	4 512	4 232		4 232	4 402	170
Toimintakate	-481	-493		-493	-438	55

2.2.4 PERUSTURVALAUTAKUNTA

PERUSTURVALAUTAKUNTA 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Toimintatuotot	2 116	2 039		2 039	2 150	111
Myyntituotot	39	25		25	87	62
Maksutuotot	1 677	1 603		1 603	1 704	101
Tuet ja avustukset	335	379		379	291	-88
Muut toimintatuotot	66	32		32	69	37
Toimintakulut	21 340	21 050	1 425	22 475	22 902	427
Henkilöstökulut	5 488	5 374	165	5 539	5 671	132
Palvelujen ostot	13 501	13 315	1 260	14 575	15 039	464
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	374	387		387	349	-38
Avustukset	1 547	1 621		1 621	1 448	
Muut toimintakulut	429	354		354	394	40
Toimintakate	-19 223	-19 011	-1 425	-20 436	-20 752	-316
Poistot	43	100		100	71	-29

2.2.4.1 Sosiaalipalvelut

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Ehkäisevien sekä varhaisen vaiheen palvelujen, toimintojen ja työotteen vahvistaminen korjaavien palvelujen käytön vähentämiseksi	<p>Ongelmien ehkäisyn näkökulma huomioidaan asiakastyössä. Kunnassa pohditaan päätösten ihmisvaikutuksia.</p> <p>Ongelmia pyritään ratkaisemaan eri sektoreiden välisellä yhteistyöllä. Vahvistetaan hyvinvointia antamalla tukea erilaisissa elämäntilanteissa oleville yksilöille ja perheille, jotta he selviytyvät arjen tilanteista.</p>	<p>Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä 0–17–vuotiaita vuoden aikana, % vastaavan ikäisestä väestöstä ≤ 6,5 %</p> <p>Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17–vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä ≤ 1,3 %</p> <p>Uusien huostaanottojen määrä vuoden aikana ≤ 1</p> <p>Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista ≤ 9 %</p> <p>Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä vuoden aikana ≤ 23 %</p> <p>Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneiden määrä vuoden aikana ≥ 50</p>	<p>Etenee suunnitellusti</p> <p>Ei toteudu</p> <p>Eripituisina jaksoina vuoden aikana oli sijoitettuna 17 lasta, 1,6 % kunnan 0–17-vuotiasta</p> <p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p>

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Sosiaalipalvelujen palveluprosessien uudistaminen	<p>Kehitetään työkäytäntöjä ja sisäisiä palvelurakenteita asiakaslähtöisemmiksi.</p> <p>Asiakkaiden tarpeiden ja tilanteiden tunnistamisessa, toimintakyvyn arvioinnissa ja päätöksenteossa hyödynnetään työryhmän ammattitaitoa.</p> <p>Toiminnassa on huomioitava lainsäädäntö, avustusten taso, standardit ja painotukset.</p>	<p>Hakemusten käsittely ja palvelutarpeen arviointi moniammatillisissa työryhmissä, tot. 100 %</p> <p>Hakemusten käsittelyn/päätöksenteon toteutuminen lakisääteisessä määräajassa, tot. 100 %</p> <p>Toimenpiteitä aiheuttaneiden oikaisuvaatimusten määrä vuoden aikana ≤ 1</p>	<p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p>

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- palvelujen kysyntä ja tarve lisääntyvät ennakoitua enemmän eri palveluissa
- kustannukset lisääntyvät (myös vaihtoehtokustannukset)
- hakemusten käsittely viivästyy
- toimenpiteitä aiheuttavien oikaisuvaatimusten määrä lisääntyy
- uuden Effic-aasiakastietojärjestelmän käyttöönotto hidastaa päätöksentekoa

Miten riskit hallitaan/miten niihin voidaan reagoida

- sosiaalipalveluiden asiakkaita varten laaditaan palautelomake
- vammaispalvelun ym. asiakasohjeistuksia/esitteitä kehitetään
- vammaispalvelujen ja kehitysvammahuollon asiakasprosessien toimivuutta kehitetään tehtäväjako uudistamalla
- tarkistetaan asiakaskriteerit

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

Vuonna 2013 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 80, pyyntöjä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi neljä sekä hakemuksia lastensuojelupalveluihin neljä, yhteensä 88 kpl (2012 yhteensä 129 kpl).

Lastensuojeluilmoitusten määrä väheni oleellisesti (32 %), mutta lastensuojelutarpeen selvityksiä tehtiin puolet enemmän ja osa selvityksistä oli aloitettu jo edellisen vuoden aikana. Lastensuojeluilmoitusten vähenemiseen on osaltaan vaikuttanut panostus ehkäisevään työhön perhetyössä sekä koulutoimissa (mm. vuoden alussa aloitettu koulukuraattoritoiminta). Ehkäisevää työtä tehostamalla on lasten ja perheiden avun tarpeeseen mahdollista tarjota apua aikaisemmassa vaiheessa ennen pulmien kärjistymistä lastensuojelun palveluita vaativaksi.

Lastensuojelutarpeen selvityksiä päätettiin vuoden 2013 aikana 59 (v. 2012 39 selvitystä). Selvitystyöskentelyn perusteella aloitettiin 13 lapsen suunnitelmallinen lastensuojelun asiakkuus ja kahdeksan lasta ohjattiin ehkäisevien ja peruspalvelujen piiriin. Määräajat lastensuojelutarpeen selvityksissä ylittyivät vuonna 2012 25 %:ssa tehdyistä selvityksistä. Vuonna 2013 kaikki lastensuojelulain mukaiset lastensuojeluilmoitukset ja pyynnöt lastensuojelutarpeen arvioimiseksi on käsitelty 7 arkipäivän kuluessa ja lastensuojelulain mukaiset lastensuojelutarpeen selvitykset ovat valmistuneet kolmen kuukauden kuluessa.

Lastensuojelun avohuollon suunnitelmallisen työn asiakkaina oli vuoden aikana yhteensä 48 eri lasta (v. 2012 41 lasta) ja lisäksi lastensuojelutarpeen selvitystyöskentelyssä asiakkaina 37 sellaista lasta, joiden asiakkuus ei jatkunut lastensuojelussa, yhteensä 85 lasta, eli 8,2 % kunnan 0–17-vuotiaista. Uusia avohuollon asiakkaita tuli palvelujen piiriin 13 ja 12 asiakkuutta päättyi. Tukitoimien piirissä olevien lasten määrä pysyi suunnilleen edellisvuoden tasolla. Avohuollon tukitoimena järjestettiin kunnan oman toiminnan ohella mm. ostopalveluna hankittua tehostettua perhetyötä ja ammatillista tukihenkilötoimintaa. Lisäksi aloitettiin ammatillinen tukihenkilötoiminta kunnan omana toimintana ja siihen siirrettiin palveluohjaajan työaika.

Kodin ulkopuolelle eripituisiksi jaksoiksi sijoitettuna oli vuoden aikana 17 lasta, 1,6 % kunnan 0–17-vuotiaista. Vuonna 2012 sijoitettuna oli 14 lasta. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista kolme oli sijoitettuna avohuollon lyhytaikaisena tukitoimena kuntouttavalle jaksolle yhdessä vanhemman kanssa ja neljä lasta sijoitettiin kuntouttavalle määräaikaiselle jaksolle yksin. Kiireellisen sijoituksen päätöksiä tehtiin neljä (v. 2012 tehtiin yksi kiireellisen sijoituksen päätös) ja uusia huostaanottoja tehtiin yksi. Vuoden lopussa huostassa oli 10 lasta eli 0,96 % kunnan 0-17-vuotiaista lapsista. Kunnan jälkihuoltovelvoitteen piirissä oli vuoden aikana neljä 18–21-vuotiasta nuorta ja yksi alaikäinen lapsi.

Toimeentulotuen lakisääteisiä käsittelyaikoja pystyttiin noudattamaan vuonna 2013. Se kuitenkin edellytti sijaisten palkkaamista sosiaalipalvelusihteerin ja sosiaalityöntekijän vuosiloman ajaksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistama käsittelyaikaseuranta toteutettiin pilottina kaksi kertaa vuoden aikana.

Lokakuun seurantajakson aikana toimeentulotukihakemuksia saapui yhteensä 86. Hakemuksista 23,3 % käsiteltiin samana tai seuraavana arkipäivänä ja 76,7 % käsiteltiin seitsemän arkipäivän kuluessa hakemuksen saapumisesta. Toimeentulotukea saaneiden perheiden määrä vuoden aikana oli 272. Vuonna 2012 perheitä oli 299, joten perheiden määrä väheni 27:llä. Toimeentulotukea saaneita henkilöitä oli 450 (vuonna 2012 oli 509). Toimeentulotuen bruttomenot vähentyivät vuodesta 2012 noin 94 000 €.

Kuntouttavan työtoiminnan piirissä oli 62 henkilöä vuoden 2013 aikana, noin 28 henkilöä/kk (40 henkilöä v. 2012) Pitkäaikaistyöttömiä oli 2,7 % työvoimasta (3,1 % v. 2012) ja 21,4 % työttömistä (23,4 % v. 2012). Sosiaalitoimi jatkoi mukana OSKU-hankkeessa 30.6.2013 saakka. Hankkeessa kehitettiin kuntouttavan työtoiminnan käytäntöjä mm. uusimalla lomakkeistoa, ottamalla käyttöön päiväkorvaukset työyksiköille sekä järjestämällä ja kehittämällä kuntouttavaa ryhmätoimintaa. Ryhmätoimintoja olivat nuorten Kuntsari-ryhmät sekä metsätyöryhmät. Toinen palveluohjaaja jatkoi 50 % työajalla myös hankkeen päättymisen jälkeen. Päiväkorvauksen (10,09 €/pv/kuntouttavassa työtoiminnassa oleva) maksamista työyksiköille jatkettiin. Valtion kuntouttavan työtoiminnan maksamasta päiväkorvauksesta eri työyksiköille maksettiin korvausta yhteensä 13 510,60 € (6 608 € vuonna 2012).

Palvelutarpeen arvioimista ja päätöksenteon sujuvuutta kehitettiin tarkistamalla eri palveluiden myöntämisperusteet alkuvuodesta 2013 ja käsittelemällä vuoden aikana kaikki vammaispalvelujen hakemukset ja harkintaa edellyttävät toimeentulotukihakemukset moniammatillisessa työryhmässä. Vammaispalveluiden ja kehitysvammahuollon asiakasprosessien kehittäminen tehtäväjakoja muuttamalla ei edennyt vuoden aikana. Asiakasohjeiden ja palautelomakkeiden kehittäminen siirtyi myöhemmin toteutettavaksi. Efficatietojärjestelmän käyttöönotto vuoden alkupuolella sujui hyvin.

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Henkilöstön työhyvinvoinnin ja ammattitaidon ylläpitäminen	Erilaiset työturvallisuusriskit minimoidaan ja järjestetään mahdollisuus ammattitaidon ylläpitämiseen ja kehittämiseen koulutuksen avulla.	Henkilöstökyselyn kysymykset 8,9,19,27 ka ≥ 4 kysymys 17 ka ≤ 2 Sairauspoissaolot kaikilla ≤ 7 pv/v Kehityskeskustelut 1 krt/v, tot. 100 % Koulutuspäivät/hlö/v ≥ 3 pv	Toteutunut Etenee suunnitellusti; 82 %:lla työntekijöistä sairauspoissaoloja on enintään 7 pv/v Toteutunut Toteutunut

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- työpaine ja kuormitus lisääntyvät etenkin toimiston sulkuaikana
- laskutusprosessin hallitsee vain yksi toimistosihiteeri
- sosiaalityössä suosituksia pienemmät resurssit

Miten riskit hallitaan/miten niihin voidaan reagoida

- työyhteisöpalaverit pidetään säännöllisesti viikoittain
- työryhmätyöskentelyä hyödynnetään useammin
- työkuormitusta seurataan säännöllisesti liiallisen työpaineen ehkäisemiseksi
- sijaisia palkataan henkilöstön pidempien poissaolojen ajaksi
- varahenkilöjärjestelyä kehitetään
- tarvittaessa hyödynnetään ostopalveluita

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Työyhteisöpalaverit pidettiin sosiaalitoimistossa säännöllisesti viikoittain ja Mäkituvalla vaihtelevasti tarpeen mukaan. Lisäksi järjestettiin tyhy-toimintaa. Riittävien resurssien varmistaminen lastensuojelutyössä oli haasteellista. Lastensuojelutarpeen selvityksissä sosiaalityöntekijät toimivat työparina mahdollisuuksien mukaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijälle järjestettiin työpariapua myös ostopalveluna ja palkkaamalla tilapäistä työvoimaa selvitysten ruuhkautuessa. Lisäksi kunnan perhetyöntekijä osallistui selvitystyöskentelyyn. Työkuormitusta pyrittiin ehkäisemään palkkaamalla sijaisia henkilöstön pidempien poissaolojen ajaksi ja tilapäistä osa-aikaista työapua etuuskäsittelyyn. Varahenkilöjärjestely sosiaalitoimen laskutuksen osalta ei edennyt.

Tehtävä:

Sosiaalihuoltolain sekä muiden sosiaalihuollon erityislakien (lastensuojelulaki, vammaispalvelulaki, kehitysvammalaki, päihdehuoltolaki, toimeentulotukilaki, perhehoitajalaki, omaishoidontukilaki) mukaisten palvelujen järjestäminen kuntalaisten hyvinvoinnin turvaamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Kehitysvamma palveluilla autetaan asiakkaita, joiden toimintakyky on häiriintynyt synnynnäisesti tai kehityksessä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi
- Lastensuojelulla turvataan lapsen oikeus turvalliseen ja virkeitä antavaan kasvu ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja vaikutetaan kasvuolosuhteisiin sekä tuetaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja toteutetaan yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua
- Vammaispalveluilla edistetään vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistään ja poistetaan vammaisuuden aiheuttamia haittoja omaisten ja eri yhteistyötahojen kanssa
- Myöntämällä toimeentulotukea sekä toteuttamalla aikuissosiaalityötä ja palveluohjauksellista työtä tuetaan, ohjataan ja neuvotaan asiakkaita omatoimisuuteen ja itsenäiseen selviytymiseen, mikäli asiakkaan omat voimavarat tai tulot eivät riitä
- Myöntämällä omaishoidontukea sekä järjestämällä perhehoitoa ja asumispalveluja mahdollistetaan vanhusten ja vammaisten henkilöiden tarpeenmukainen hoito osana tarkoituksenmukaista palvelu- ja hoitoketjua

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Eri-ikäisten asiakkaiden palveluketjujen sujuvuuden kehittäminen ja asiakaslähtöisyyden vahvistaminen
- Perhetyön vakiinnuttaminen osana ehkäisevää perhetyötä ja lastensuojelun avohuollon tukitoimia
- Eri sektoreiden välisen yhteistyön hyödyntäminen nuorten yhteiskuntatakuun edistämisessä
- Osallistuminen kunnan hyvinvointikertomuksen valmisteluun
- Yhteistyömahdollisuuksien hyödyntäminen eri hallintokuntien ja lähikuntien kesken huomioiden kunta- ja palvelurakennemuutosten eteneminen sekä seudulliset hyvät käytännöt ja toimintamallit

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Lastensuojelun avohuollossa käynnistettiin kokeilu, jossa palveluohjaajan työpanosta hyödynnettiin tukihenkilötoiminnassa. Lähtökohtana oli, että monipuolistamalla avohuollon tukitoimia voitaisiin ehkäistä sijoituksia ja huostaanottoja. Lastensuojelun tarvetta lisäsi osaltaan se, että lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluita ei Keski-Suomen alueella ole järjestetty säädösten edellyttämällä tavalla. Toisaalta monet peruspalvelut kuten perheneuvolapalvelut sekä lasten ja nuorten psykiatriset palvelut ovat saatavissa vain Jyväskylästä, jolloin kaikki perheet eivät pysty palveluita käyttämään. Monet lastensuojelun kustannukset ovat vaihtoehtokustannuksia sellaisille perheiden palveluille, joita ei ole ollenkaan saatavissa Hankasalmen alueella.

Perhetyö saatiin vakiinnutettua kunnanhallituksen päätöksellä alkuvuodesta 2013. Ennaltaehkäisevän perhetyön piirissä oli vuoden 2013 aikana 15 perhettä, joissa oli yhteensä 40 alle 18-vuotiasta lasta. Lapset ohjautuivat palvelun piiriin pääasiassa lastenneuvolasta sekä jossain määrin päivähoitosta. Lastensuojelun

avohuollon tukitoimena kunnan perhetyöntekijä työskenteli yhdeksässä perheessä, joissa oli yhteensä 26 alle 18-vuotiasta lasta.

Seudullisen lastenvalvoja-sosiaalityöntekijän palveluiden järjestämistä yhteistyössä Jyväskylän kaupungin kanssa jatkettiin vuonna 2013. Tarkoituksena on, että Jyväskylän lapsioikeudellisiin palveluihin siirtyisi hoidettavaksi lapsen huollon, asumisen, tapaamisen ja elatuksen sopimiset sekä tuomioistuimille tehtävät selvitykset. Lapsioikeudellisissa palveluissa hoidettaisiin myös vaativat isyysasiat. Tavalliset isyydenselvitykset tehtäisiin edelleen Hankasalmen sosiaalitoimessa.

Omaishoidon tukea sai vuoden 2013 aikana 61 eri henkilöä (80 v. 2012), heistä yli 75-vuotiaita oli 23 henkilöä, mikä on 3,3 % ikäluokasta (valtakunnallinen suositus on 5–6 %). Alle 18-vuotiaita oli 14 henkilöä. Kaksi perhehoitajaa tuotti pitkäaikaista perhehoitoa yhteensä kahdeksalle vanhukselle. Henkilökohtaista apua (vammaispalvelulaki 8 c §) sai vuoden aikana 21 henkilöä ja henkilökohtaisen avun kokonaismenot olivat 376 740 €. Vammaisten pitkäaikaisessa laitospalvelussa oli kaksi henkilöä (Vaalijala), vammaisten ostetuissa asumispalveluissa kahdeksan henkilöä ja mielenterveyskuntoutujien ympärivuorokautisessa palveluasumisessa kuusi henkilöä. Lisäksi lyhytaikaisjaksoja ostopalveluina järjestettiin kolmelle henkilölle.

Toimintakeskus-asuntola Mäkituvan kirjoilla vuoden 2013 aikana oli asiakkaita yhteensä 34 (tuettu ja ohjattu asuminen sekä työ- ja päivätoiminta); heistä kolme ulkopaikkakuntalaista Hankasalmen perhehoidossa asuvaa asiakasta kävi toimintakeskuksessa työtoiminnassa. Hankasalmen kirkonkylällä kehitysvammaisten ohjatussa asuntolassa asui kuusi asiakasta, joiden keski-ikä oli 59,5 vuotta. Toimintakeskus-asuntolan asiakkaiden ikääntyminen näkyy fyysisen toimintakyvyn heikkenemisenä, hoivan ja huolenpidon tarpeen sekä terveyspalvelujen käytön lisääntymisenä. Työ- ja päivätoiminnan piirissä 15-paikkaisessa toimintakeskus Mäkituvassa oli vuoden aikana yhteensä 25 asiakasta. Toimintakeskuksessa toteutettiin asiakastyytyväisyyskysely vuonna 2013.

Kolme työntekijää osallistui päihde- ja mielenterveysuunnitelman laadintaan yhdessä JYTE-kuntien kanssa. Lisäksi osallistuttiin Keski-Suomen alueella toimivaan Arvokas elämä -hankkeen koulutuksiin. Hankkeen kautta on saatu uusia koulutettuja lyhytaikaisia perhehoitajia vammaisille lapsille. Neljä työntekijää osallistui läheis- ja kuritusväkivallan ehkäisy-koulutukseen, jonka järjesti sairaanhoitopiirin läheisväkivallan ehkäisyprojekti (AARRE-osaamiskeskus). Yhteistyötä tehtiin paikallisen Omaiset ja läheiset ry:n Polkuja hankkeen kanssa koulutusten osalta (kaksi Autismin kirjo-koulutusta). Kunnanhallitus nimesi vammaisneuvoston, jossa jäsenenä on vammaispalveluista vastaava sosiaalityöntekijä. Vammaisneuvosto kokoontui vuoden 2013 aikana kolme kertaa.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Sosiaalipalvelujen nettokustannukset 5.008.204 €/5401	euroa/asukas	831	891	864	927
Toimeentulotuen kustannukset 444.640 €/netto/5401	euroa/asukas (netto)	94	90	70	82
745.836 €/brutto/5401	euroa/asukas (brutto)	144	150	140	138
Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja taloudellisten tukitoimien menot 858.021 €/5401	euroa/asukas	124	138	150	159

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	10	10	11	10,3	-0,7
Sijaiset		2,7		0,8	-1,9
Työllistetyt				1	1
Muut määräaikaiset					
Oppisopimus		1			
Yhteensä	10	13,7	11	12,1	-1,6

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Sosiaalipalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Hallinto ja toimisto						
Toimintatuotot	18	5		5	11	6
Toimintakulut	208	232		232	255	24
Toimintakate	-190	-227		-227	-244	-18
Sosiaalityö						
Toimintatuotot	60			54		38
Toimintakulut	1 701	1 517		1 517	1 814	296
Toimintakate	-1 641	-1 463		-1 463	-1 722	-258
Vammaispalvelut						
Toimintatuotot		3		3	33	31
Toimintakulut	827	887		887	926	39
Toimintakate	-827	-885		-885	-893	-8
Toimeentuloturva						
Toimintatuotot	335	380		380	301	-79
Toimintakulut	821	912		912	746	-166
Toimintakate	-486	-532		-532	-444	88
Toimintakeskus-Asuntola						
Toimintatuotot	94	91		91	91	1
Toimintakulut	377	420		420	370	-51
Toimintakate	-283	-330		-330	-279	51
Omaishoito ja perhehoito						
Toimintatuotot	111	106		106	122	16
Toimintakulut	640	616		616	489	-128
Toimintakate	-529	-511		-511	-367	144
Muut sosiaalipalvelut						
Toimintatuotot	107	76		76	43	-33
Toimintakulut	1 014	1 156		1 156	1 102	-54
Toimintakate	-906	-1 081		-1 081	-1 059	22
Sosiaalipalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	725	713		713	693	-20
Toimintakulut	5 588	5 741		5 741	5 701	-40
Toimintakate	-4 863	-5 028		-5 028	-5 008	20

2.2.4.2 Vanhuspalvelut

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Laitosvaltainen palvelurakenne korvataan avo- ja asumispalveluilla	Ikäihmisten kotona tai kodinomaisissa olosuhteissa asuminen varmistetaan hyvin suunnitellulla ja joustavalla palvelurakenteella hyväksytyin vanhuspalvelustrategian, laatusuositusten ja vanhuspalvelulain mukaisesti.	Laitoshoidossa hoidetaan enintään 3 % kunnan yli 75-vuotiaista 90 % yli 75-vuotiaista asuu omassa kodissaan Säännöllisen kotihoidon piirissä 13 - 14 % yli 75-vuotiaista Omaishoidon tuen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä ≥ 4 %	Ei toteudu, ikäryhmästä (n=696) oli (31.12.) 4,4 % pitkäaikaisessa laitoshoidossa Toteutunut Etenee suunnitellusti Toteutunut

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
1. Suunnitelman laatiminen Metsätähden asumispaikkojen lisäämisestä ja muuttamisesta tehostetun palveluasumisen yksiköksi	Toimintavuoden aikana valmistuu suunnitelma tilojen ja toiminnan muuttamisesta, tarvittavista muutostöistä ja henkilöstön rekrytoinnista. Asukaspaikkoja on tarkoitus lisätä 16:sta 20:een. Tehostetussa palveluasumisessa henkilöstömitoituksen tulee olla 0,6 nykyisen 0,4 sijaan.	Suunnitelmat valmistuneet 6/2013 mennessä, tot. 100 % Talousarvio 2014 sisältää henkilöstö- ja saneerausvarauksen tot. 100 %	Etenee suunnitellusti Etenee suunnitellusti
2. Tiimityön perustaitojen kehittäminen asiakaslähtöisessä kotihoito- ja hoivatyössä	Laaditaan koulutussuunnitelma ja toteutetaan koko vanhuspalvelujen henkilöstön koulutus palvelurakenteen kehittämiseen liittyen.	Koulutussuunnitelma laadittu 3/2013 mennessä, tot. 100 % Henkilöstön koulutus toteutunut 12/2013 mennessä, tot. 100 %	Toteutunut Toteutunut

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- alle 75-vuotiaiden asiakkaiden määrä lisääntyy samalla kun yli 75-vuotiaiden palvelutarve lisääntyy
- asiakkaista alle 75-vuotiaiden osuus 18–20 %
- pidentynyt elinikä lisää palvelujen tarvetta yli 80-vuotiailla
- kotona asuvat henkilöt yhä huonompikuntoisia ja monisairaita
- muistisairauksien lisääntyminen
- koulutetun henkilöstön riittävyys tulevaisuudessa

Miten riskit hallitaan / miten niihin voidaan reagoida

- ennalta ehkäisevä työ (päiväkeskukset, hyvinvointia tukevat kotikäynnit, muistipkl-toiminta, neuvontapalvelut)
- riittävä henkilöstön resurssointi, myös sijaisuuksiin
- resursseja varattava myös alle 75-vuotiaiden hoitoon
- asumispalvelujen lisääminen tukemaan kotihoitoa ja vähentämään laitoshoidoa

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Vanhuspalveluissa henkilöstömenot ovat 76 % kaikista kustannuksista. Palvelujen ostot (mm. pesulapalvelut, kuljetuspalvelut, ravitsemuspalvelut) ovat 17 % kustannuksista. Aineet tarvikkeet ja tavarat ovat 2 % kustannuksista. Muut toimintakulut (vuokrat) ovat 5 % kustannuksista. Vanhuspalvelut ylittivät noin 108 500 euroa alkuperäisen talousarvion. Ylitystä selittää osaltaan Päivärannan sisäisten vuokramenojen ylittyminen 34 000 eurolla. Sijaistyövoimaa jouduttiin palkkaamaan henkilöstön pidempien poissaolojen ajaksi, jotta pystyttiin varmistamaan monisairaiden asiakkaiden välttämättömät päivittäiset palvelut. Kotihoidossa jouduttiin lisäämään henkilöstöä myös ilta- ja viikonlopputyöhön, jonka vuoksi erilliskorvauksia maksettiin 30 000 euroa ennakoitua enemmän. Vanhuspalveluihin saatiin kaksi uutta lähihoitajan toimea. Toinen lähihoitaja sijoittui kotihoitoon ja toinen Päivärannan palvelutaloon. Kotihoidossa yksi kodinhoitajan toimi muutettiin lähihoitajan toimeksi ja yksi kotiaivustajan toimi sairaanhoitajan toimeksi. Sairaanhoitajan työpanosta on kohdennettu palvelutarpeen arviointikäynteihin, omaishoidontuen käynteihin ja neuvontapalveluihin.

Kaikille kalenterivuonna 80 vuotta täyttäneille henkilöille tarjottiin mahdollisuutta ennaltaehkäisevään kotikäyntiin ja terveydenhoitajan tarkastukseen. 80 vuotta täyttäviä oli 48 henkilöä, joista seitsemän oli jo palvelujen piirissä. Kaikkiaan 37 henkilöä otti vastaan tarjotun kotikäynnin. Päivärannan ja Metsätähden päiväkeskukset toimivat viitenä päivänä viikossa koko vuoden. Hoidon porrastusta seurattiin RaVa-indeksin avulla ja RaVa-poikkileikkaustutkimus tehtiin lokakuussa 2013.

Moniammatillinen vanhustenhuollon yhteistyöryhmä (SAS) kokoontui kerran viikossa. Ryhmän tehtävä on suunnitella, arvioida ja sijoittaa asiakkaita tarkoituksenmukaisiin hoitopaikkoihin. Sairaalan kotiutushoitaja osallistui yhteistyöryhmän kokoontumisiin sekä kotiutusprosesseihin yhteistyössä kotihoidon, keskussairaalan ja terveyskeskussairaaloitten kanssa. Kaksi perhehoitajaa vastasi omaishoitajien vapaiden aikaisesta hoidosta ja sairaalassa on ollut myös mahdollisuus jaksohoitoon hoidollisesti perustelluista syistä. Säännöllisen kotihoidon piirissä oli vuoden aikana 18,96 % (n=132) +75-vuotiaista. Säännöllisen kotihoidon asiakkaista 19 % (n=32) oli alle 75-vuotiaita. Kotihoidon tukipalveluita (ateria-, kuljetus- ja turvapalvelut) saaneita asiakkaita oli yhteensä 219, joista 75 vuotta täyttäneitä oli 179. Kotihoidon laskentahetkellä (Hilmo-tilasto) 30.11.2013 asiakkaita oli kaikkiaan 150, joista säännöllisen palvelun piirissä oli 127 ja tilapäistä palvelua sai 23 henkilöä. Asiakkaista 98 (65,33 %) oli 75 vuotta täyttäneitä. Kunnassa oli 31.12.2013 75 vuotta täyttäneitä henkilöitä 696.

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Henkilöstön työhyvinvoinnin ja ammattitaidon ylläpitäminen vähintään nykyisellä tasolla.	Varmistetaan henkilöstön riittävä osaaminen koulutuksella. Varmistetaan henkilöstön jaksaminen erilaiset työturvallisuusriskit minimoiden ja työolosuhteita parantamalla.	Koulutuspäivät ≥ 3 pv/hlö/v Sairauspoissaolot 90 %:lla ≤ 7 pv/v	Toteutunut Ei toteudu

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- työpaine ja kuormitus lisääntyvät asiakasmäärien kasvaessa ja asiakkaiden toimintakyvyn laskiessa
- yksipuolisen palvelujärjestelmän aiheuttamat paineet kotihoidolle

Miten riskit hallitaan / miten niihin reagoidaan

- säännölliset tiimipalaverit kerran viikossa
- kehityskeskustelut vuosittain
- koulutussuunnitelman tekeminen kattavasti koko vanhustenhuoltoon
- varhaisen välittämisen keskustelujen käyminen

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Vuoden 2013 alussa otettiin käyttöön Effica Kotihoito -ohjelmisto. Samalla asiakasmaksulaskutuksen aineiston kokoaminen ja tarkastaminen siirtyi kotihoidon vastuuhenkilöille. Henkilöstölle toteutettiin gerontologisen hoitotyön koulutus vuoden 2013 aikana. Koulutukseen osallistui kotihoidon, Päivärannan ja sairaalan henkilökunta. Lisäksi osallistuttiin ruokapalvelun järjestämään ravitsemuskoulutukseen. Päivärannassa jatkettiin tiimivalmennusta (tiimityöskentelyn sisäistäminen) yhteistyössä Työterveys Aallon kanssa. Kaikille Titania työvuorosunnittelua käyttäville esimiehille järjestettiin koulutusta. Vanhuspalvelupäällikkö ja kotihoidon ohjaaja osallistuivat perhehoitovalmennus koulutukseen. Tiimipalaverit pidettiin viikoittain. Myös pienempiä toimipistekohtaisia palaveriteita pidettiin. Kehityskeskustelut käytiin henkilöstön kanssa.

Vuoden 2013 aikana kotihoidon henkilöstöstä oli kaksi työntekijää äitiyslomalla, yksi hoitovapaalla, neljä työntekijää teki 30 viikkotyötuntia ja yksi työntekijä 50 % työaika. Kodinhoitaja eläköityi vuoden 2012 lopussa, tehtävänimike muutettiin lähihoitajaksi ja tehtävä täytettiin 1.5.2013 alkaen. Kotiavustaja eläköityi 1.6. alkaen, tehtävänimike muutettiin sairaanhoitajaksi ja tehtävä täytettiin 1.7. alkaen. Toinen kodinhoitaja eläköityi 1.11. alkaen ja tehtävää hoidettiin sijaisjärjestelyin vuoden 2013 loppuun. Pitkiä sairauspoissaoloja (yli 30 pv) kotihoidossa (ml. Metsätähti) oli henkilötyövuosina laskettuna 9 htv. Vuoden 2013 aikana loka-joulukuun 2013 vanhuspalvelupäällikkö teki perusturvajohtajan sijaisuutta, kotihoidon ohjaaja vanhuspalvelupäällikön sijaisuutta ja sairaanhoitaja kotihoidon ohjaajan sijaisuutta. Päivärannassa hoitoon osallistuvia vakituisia työntekijöitä on 23. Päivärannassa yksi työntekijä teki 60 % työaika ja yksi 50 % työaika. Lisäksi pitkiä sairauslomia oli 4,8 htv ja yksi työntekijä oli hoitovapaalla.

Tehtävä: Hoito- ja huolenpitopalveluiden tuottaminen läpi koko palveluketjun

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Kotihoito edistää kunnan asukkaiden hyvinvointia ammattitaitoisilla ja kokonaisvaltaisilla hoito- ja huolenpitopalveluilla yhteistyössä omaisten ja muiden tahojen kanssa ja tukee asukkaiden omatoimisuutta.
- Palveluasumisen toiminta-ajatuksena on antaa hoitoa ja huolenpitoa kodinomaisissa olosuhteissa vanhuksilla, jotka eivät enää selviydy tukitoimienkaan avulla omassa kodissaan.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Vanhusten palvelurakenteen muuttaminen avohoidon suuntaan vahvistamalla kotihoitoa ja palveluasumista sekä toteuttamalla muita vanhuspalvelujen strategian linjauksia, tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia
- Hoidon oikea kohdentaminen ja palveluprosessien sujuvuuden mahdollistaminen ja varmistaminen koko palveluketjun yhteistyötä tehostamalla
- Kotihoidon ennaltaehkäisevien kotikäyntien ja terveystarkastusten toteuttaminen kalenterivuonna 80 vuotta täyttävien luona
- Dementiahoidon keskittäminen Päivärantaan edelleen
- Yhteistyön lisääminen eri hallintokuntien ja lähikuntien välillä huomioiden kunta- ja palvelurakennemuutosten tuomat vaatimukset ja seudulliset mahdollisuudet
- Kaste-hankkeen hyödyntäminen vanhuspalvelujen kehittämisessä ja vanhuspalvelulain velvoitteisiin valmistautuminen ennakolta

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Muistisairaiden henkilöiden asuminen on keskitetty Päivärannan palvelukeskukseen ja muistikoordinaattori työskentelee Päivärannassa. Vanhuspalveluiden palvelurakenneselvitykseen liittyen päivitettiin sairaalan ja Metsätähden muutossuunnitelmia. Metsätähden yöhoito ei toteutunut vuoden 2013 aikana. Ostetuista asumispalveluista siirtyi takaisin oman kunnan palvelujen piiriin kaksi henkilöä. Kotirannan palvelutalon rakentaminen aloitettiin vuoden 2013 aikana.

Vanhuspalveluista osallistuttiin Kaste-hankkeen eri työryhmiin (mm. perhehoito, palvelutarpeen arviointi, johtaminen) ja muihin hankkeeseen liittyviin seudullisiin vanhuspalvelujen kokouksiin. Osallistuttiin myös eri tilaisuuksiin, joissa käsiteltiin Sote-uudistusta ja vanhuspalvelulakia. Vanhuspalvelulain toimeenpanossa noudatettiin annettuja aikatauluja ja ohjeistuksia. Vanhusneuvosto kokoontui kolme kertaa vuoden 2013 aikana ja vanhusneuvosto osallistui Keski-Suomen eläkeläisjärjestöjen ja Keski-Suomen liiton järjestämään Vanhusneuvosto seminaariin Laukaassa.

MenuMAT Oy:n kanssa tehtiin sopimus MenuMAT-ateriapalvelun pilotoinnista. Lisäksi tutustuttiin kotihoidon toiminnanohjausjärjestelmiin. Pesulasopimus Mikkelin pesulan kanssa päättyi heinäkuun alusta. Sen jälkeen Pesulapalvelut on ostettu sairaanhoitopiiriin Pesulan liikelaitokselta.

Investointisuunnitelman mukaisesti kotihoitoon ostettiin kaksi uutta autoa, neljä hoitosänkyä ja kolme pyörätuolia Päivärannan palvelutaloon ja neljä pyörätuolia Päivärannan päiväkeskukseen. Vuoden 2014 toimintasuunnitelmaan sisällytettiin toisen päiväkeskuksen lakkauttaminen vuoden alusta, joten päiväkeskukseen ei hankittu uusia hoitosänkyjä. Valtuusto hyväksyi suunnitelman, jonka mukaan Metsätähden tehdään erilaisia muutostöitä vuosien 2014–2015 aikana, joten palvelutaloon ei ollut tarkoituksenmukaista hankkia investointisuunnitelman mukaisia kalusteita vuonna 2013.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Kotikäyntien yksikkökustannukset					
1.793.628/brutto/5401	€/asukas (brutto)	277	324	304	332
1.793.628/brutto/71006	€/käynti (brutto)	21	23	26	25
1.564.982/netto /71006	€/käynti (netto)	19	19	22	22
Palveluasumisen kustannukset (Päiväranta)					
1.712.881/brutto/5401	€/asukas (brutto)	229	305	304	317
1.712.881/brutto/11680	€/hoitopv (brutto)	131	142	141	146
1.286.908/netto /11680	€/hoitopv (netto)	106	109	111	110

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	62	59	59	48,8	-10,2
Sijaiset	8,1	16,8	11,4	21,5	-10,1
Työllistetyt	4	4	4	4	
Muut määräaikaiset					
Oppisopimus					
Yhteensä	74,1	79,8	74,4	74,3	-0,1

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Vanhuspalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Kotihoito						
Toimintatuotot	237	240		240	228	-12
Toimintakulut	1 535	1 390	165	1 555	1 533	-22
Toimintakate	-1 298	-1 150	-165	-1 315	-1 305	10
Kotihoidon tukipalvelut						
Toimintatuotot	260	236		236	227	-9
Toimintakulut	229	250		250	249	0
Toimintakate	31	-14		-14	-23	-9
Päiväkeskus Metsätähti						
Toimintatuotot	22	20		20	19	-1
Toimintakulut	146	139		139	141	2
Toimintakate	-124	-119		-119	-122	-3
Päiväkeskus Päiväranta						
Toimintatuotot	22	20		20	23	3
Toimintakulut	115	127		127	138	12
Toimintakate	-93	-107		-107	-115	-8
Palveluasuminen Metsätähti						
Toimintatuotot					1	1
Toimintakulut	235	275		275	261	-14
Toimintakate	-235	-275		-275	-260	15
Palveluasuminen Päiväranta						
Toimintatuotot	383	360		360	426	66
Toimintakulut	1 663	1 699		1 699	1 713	14
Toimintakate	-1 281	-1 339		-1 339	-1 287	52
Vanhuspalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	923	876		876	923	48
Toimintakulut	3 923	3 879	165	4 044	4 035	-9
Toimintakate	-2 999	-3 003	-165	-3 168	-3 112	56

2.2.4.3 Terveyspalvelut

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Hyvinvointia ja terveyttä edistävien, laadukkaiden ja kustannustehokkaiden perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluiden järjestäminen.	<p>Palvelujen tuottamista ohjaa vähintään vuosittain käytävissä sopimusohjaus-neuvotteluissa tarkistettu kuntalaisten palvelujen tarve.</p> <p>Palvelutuotannossa keskeistä on avoimuus tilaajan ja tuottajan välillä.</p>	<p>Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit/ 1000 asukasta ≤ 2300</p> <p>Perusterveydenhuollon muut avohoitokäynnit/ 1000 asukasta ≥ 1400</p> <p>Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärin potilaat yhteensä % väestöstä ≤ 75</p> <p>Sairastavuusindeksi, ikävakioitu ≤ 118</p>	<p>Toteutunut</p> <p>Etenee suunnitellusti</p> <p>Toteutunut</p> <p>Etenee suunnitellusti</p>
Laitosvaltaista palvelurakennetta kevennetään tarjoamalla toimintakykyä ylläpitävää ja edistävää lyhytaikais-hoitoa ja lääketieteellisesti perusteltua pitkäaikaishoitoa ja hoivaa.	<p>Lyhytaikaisessa hoidossa keskeistä on sujuvien palveluketjujen varmistaminen, kuntouttava toiminta ja palveluohjaus kotona pärjäämisen tueksi.</p> <p>Pitkäaikaista hoitoa järjestetään terveydentilan edellyttäessä sairaalahoitoa.</p>	<p>Perusterveydenhuollon vuodeosastohoito, keskimääräinen hoitoaika ≤ 18 pv/hlö</p> <p>Hoitopäivien määrä ≤ 17 000</p> <p>Pitkäaikaishoitotilaiden RAVA-indeksi ≥ 3</p> <p>Erikoissairaanhoidon kitkalaskutuspäivät ≤ 5 pv/vuosi</p> <p>Hoitohenkilöstömitoitus hlö/ss = 0,625</p>	<p>Ei toteudu, hoitoaika keskimäärin 46 pv/hlö</p> <p>Etenee suunnitellusti, hoitopäiviä 17276</p> <p>Toteutunut</p> <p>Toteutunut</p> <p>Ei toteudu, mitoitus ollut ajoittain pienempi</p>

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
1.Sairaalan toiminnan muutossuunnitelman tarkistaminen ja muutoksen käynnistäminen huomioiden käytettävissä olevat tilat	<p>1.Sairaalan toimintaa kehitetään vastaamaan kunnan asukkaiden palveluntarvetta yhteistyössä JYTen kanssa.</p> <p>Laaditaan projekti-suunnitelma ja koulutussuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa.</p>	<p>Projektin edistyminen suunnitellussa aikataulussa, tot. 100 %</p> <p>Henkilöstö-kustannukset ≤ ta 2013</p>	<p>Etenee suunnitellusti</p> <p>Ei toteudu, henkilöstökuluissa ylitystä 15,42 %.</p>

	Henkilöstö sitoutetaan muutoksen toteuttamiseen. Koulutukset käynnistetään alkuvuodesta.	Koulutuspäivät ≥ 3 pv/hlö/v Sairauspoissaolot 90 %:lla ≤ 7 pv/v	Toteutunut Ei toteudu
2.Kotiutushoitajan toimenkuvan edelleen kehittäminen	2. Kotiutustoimintaa kehitetään siten, että kotiutushoitajan roolia pyritään vahvistamaan yhteyshoitajana sekä luomaan toimiva käytäntö hyvän kotiuttamisen toteuttamiseksi.	Vuodeosaston kuormitusprosentti ≤ 95 % Asiakastyytyväisyys ka 3,5/5	Ei toteudu, kuormitusprosentti 100,49 %. Ei toteudu, kyselyä ei ole toteutettu vuonna 2013

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- selviä tulevaisuuden suunnitelmia ei ole
- henkilöstön muutosvastarinta ja muutokseen sitouttamisen epäonnistuminen
- koulutetun henkilöstön pysyvyys epävarmassa tilanteessa
- koulutetun hoitohenkilökunnan rekrytointi tulevaisuudessa (eläköityminen)
- henkilöstön työssä jaksaminen
- lääkäriresurssien puuttuessa toiminta heikkenee
- mahdolliset toimitilojen muutokset saattavat aiheuttaa vaikeuksia päivittäiseen toimintaan
- tarvitaanko sairaalassa muutoksen jälkeen kotiutushoitajaa

Miten riskit hallitaan ja miten niihin reagoidaan

- koko henkilökuntaa koskeva muutokseen valmentava koulutus aloitetaan vuonna 2013
- kaikki vuoden 2013 koulutusmäärärahat kohdennetaan em. koulutukseen
- työnohjaus
- henkilöstön mukaan ottaminen suunnitteluvaiheessa
- TYHY-päivä(t)
- lääkärin rekrytointi
- toimitilaratkaisujen tarkoituksenmukainen suunnittelu ja toteutus yhdessä henkilökunnan kanssa
- yhteistyö teknisen toimen kanssa
- kotiutushoitajan työnkuvan edelleen kehittäminen muuttuvassa kontekstissa
- kotiutushoitajan työn jatkuvuuden varmistaminen tarvittaessa sijaisjärjestelyin

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Sairaalan toimintojen muutokseen liittyvä suunnitelma päivitettiin ja käsiteltiin perusturvalautakunnassa 21.11.2013. Valtuusto hyväksyi suunnitelman, jonka mukaan sairaansijoja vähennetään ja samanaikaisesti tehostettua palveluasumista lisätään Palvelutalo Metsätähteen ja nykyisiin sairaalan tiloihin. Suunnitelman mukaan sairaalan tiloja remontoidaan ja yksikkö jaetaan kahteen osaan: nykyistä pienemmäksi hoivasairaalaksi ja palvelukodiksi. Tulevien toiminnallisten muutosten vuoksi yksi sairaanhoitajan tehtävä on jätetty vakituisesti täyttämättä, mutta osastonhoitajan vakituisen virkaan kunnanhallitus myönsi täyttöluvan loppuvuodesta. Sijaisten palkkakustannukset ylittyivät huomattavasti toteuman ollessa 190,87 %. Sijaistyövoimaa oli vuoden aikana osastolla yhteensä noin 7 htv. Ennakoitua suurempi sijaistarve johtui monesta tekijästä. Kahdella työntekijällä oli pitkä (yli 30 pv) sairausloma, osastonhoitajan virka ja yksi sairaanhoitajan toimi olivat vakituisesti täyttämättä koko vuoden, yksi perushoitaja työskenteli palveluohjaajana sosiaalitoimistossa, yksi työntekijä oli hoitovapaalla ja kolme työntekijää työskenteli osa-aikaisesti. Lisäksi useilla työntekijöillä oli lyhyempiä sairauslomia.

Lääkärin ja lääkehuoneen remontit eivät toteutuneet vuonna 2013, mutta ne toteutetaan myöhemmin koko osaston muutostöiden yhteydessä. Pesulapalvelujen siirryttyä sairaanhoitopiiriin Pesulan liikelaitokselle saatiin kustannussäästöjä. Investointeina hankittiin sänkyjä ja apuvälineitä. Lääkehoitosuunnitelma päivitettiin ja palo- ja pelastusharjoitukset järjestettiin suunnitelmien mukaisesti. Henkilöstön kanssa käytiin kehityskeskustelut ja jaksamista tuettiin tyhy-toiminnalla. Geriatriksen hoitotyön osaaminen –koulutus järjestettiin koko osaston henkilökunnalle.

Tehtävä:

Sairaalan tehtävänä on järjestää lyhyt- ja pitkäaikaista hoitoa kuntouttavalla työotteella yksilön toimintakyvyn ja voimavarojen tukemiseksi ja ylläpitämiseksi.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

Hoitotyössä pyritään potilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin huolehtimalla päivittäisistä tarpeista yhteistyössä omaisten kanssa sekä tuetaan henkistä hyvinvointia virkistystoiminnan avulla.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- henkilökunnan kouluttaminen toiminnan muutokseen ja sitä kautta sitouttaminen uuteen toimintatapaan
- kotiutushoitajan yhteistyön kehittäminen ja tiivistäminen kunnan ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Omaa lääkäriä ei osastolle saatu rekrytoitua, mutta lääkäripalveluita järjestyi JYTen avulla. Potilaiden kotiutus kunnan sairaalasta ja JYTen terveyskeskussairaaloista hidastui merkittävästi vuoden aikana. Kunnan sairaalassa toteutui hoitopäiviä yhteensä 17276, joista lyhytaikaishoitopäiviä oli 5300 (30,68 %) ja pitkäaikaishoitopäiviä 11976 (69,32 %). Kuormitusprosentti oli 100,49. Keskimääräinen hoitojakson pituus oli 46 päivää (aiempina vuosina noin 18 päivää). Pitkäaikaishoitopäiviä oli vuoden lopussa 42 (vuoden 2013 alussa 23). Osaston pitkäaikaishoitopäivien lisäntyneeseen määrään osaltaan vaikutti se, että 33-paikkaisen Palvelukeskus Päivärannan lisäksi kunnassa ei ole ollut muita tehostetun palveluasumisen yksiköitä. Ympäri vuorokautisten hoivapaikkojen laskennallinen tarve suhteutettuna +75-vuotiaiden määrään on noin 70 paikkaa. Lisäksi alle 75-vuotiaat tarvitsevat eri syistä pitkäaikaishoivaa. Kotiutushoitaja teki yhteistyötä JYTen SAS-työryhmän yhteyshoitajien kanssa kotiutuksen tehostamisessa. Kotiutushoitajan työn jatkuvuutta pyrittiin varmistamaan sijaisjärjestelyin.

Terveyspalvelut ylittivät muutetun talousarvion 392 296 euroa. Lisämäärärahaa terveyspalveluihin haettiin yhteensä 945 000 euroa. Alkuperäisen talousarvion toimintakatteeseen (11 284 710 euroa) verrattuna terveyspalvelut ylittivät 1 347 296 euroa. Akuuttihoitojen ostopalveluiden osalta JYTen terveyskeskussairaaloitten (Palokka, Kyllö, Muurame) käyttöaste oli keskimäärin 8.9 sairaansijaa vuonna 2013. Vuoden loppupuolella käyttöaste oli ajoittain huomattavasti suurempi, jolloin myös jatkohoitopaikan järjestäminen monille hankasalmelaisille potilaille oli haasteellista. Akuuttihoitojen ostopalveluiden tarve lisääntyi selkeästi kunnan oman sairaalan toimintojen painottuessa hoivapalveluihin. Terveyspalvelujen ja koko vastuualueen talousarvion ylittyminen selittyy pääosin akuuttihoitojen ostopalveluiden merkittävästi ennakoitua suuremmasta käyttöasteesta. Erikoissairaanhoidon kalliiden hoitojen kustannuksista Hankasalmi sai hyvitystä 110 966,23 euroa vuodesta 2013. Erikoissairaanhoidon siirtoviivemaksuja (kitkalaskutuspäivät) toteutui yhdeltä päivältä.

JYTen avohoidon palveluista saatiin palautusta 48 723 € (197 629 €/vuonna 2012). Palautuksen pienenemistä vuodesta 2012 osittain selittävät ensihoidon ja sairaankuljetuksen lisääntyneet kustannukset toiminnan siirryttyä Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin järjestämisvastuulle. Siirron yhteydessä tehtiin myös laskutusperiaatteiden muutos, jossa laskutus määräytyy sekä väestömäärään sidotusti kapitaatiopohjaisesti että toiminnasta aiheutuvista kustannuksista johtuen (27,20 €/asukas). JYTE kävi neuvotteluja Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin kanssa kustannusten nousun rajoittamiseksi. Laskutus on kiertänyt vielä vuonna 2013 JYTen kautta ja ensihoito on sisällytetty palveluihin. Ensihoitopalvelun hinta pystytään määrittämään sen jälkeen, kun pelastuslaitoksen tasauslasku vuodelta 2013 on saatu.

JYTEssä otettiin käyttöön sähköinen resepti 13.3.2013. Sähköinen resepti on lääkemääräys, jonka lääkäri laatii ja allekirjoittaa sähköisesti. Reseptin tiedot tallennetaan valtakunnalliseen tietokantaan, jota ylläpitää Kela. E-reseptin käyttöönotto on vienyt lääkäreiden työaikaa ennakoitua enemmän. Lääkäreiresursseista oli ajoittain pulaa myös Hankasalmen terveysasemalla. JYTEssä lääkäripalveluita hankittiin ostopalveluina alkuvuodesta. Rajatun lääkkeenmääräämisoikeuden saaneet sairaanhoitajat auttoivat osaltaan ruuhkien tasaamisessa. AvoHILMO-tilaston mukaan perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit lisääntyivät hieman vuodesta 2012 vuoteen 2013 (käynnit noin 2275/1000 asukasta/vuonna 2013). Hankasalmen terveysasemalla järjestettiin iltapäivystystä, mutta käyttö oli koko vuonna suhteellisen vähäistä. Suun terveydenhuollossa Hankasalmella hoitotakuu on toteutunut. Lasten hammasterveys on myös säilynyt hyvänä Hankasalmella.

JYTE-kuntien sopimusohjausneuvottelut käytiin 28.5.2013. Vuosittaisissa neuvotteluissa käsitellään muun muassa palveluverkkoa ja palveluiden volyymin kunnittain. Lisäksi käsitellään tarvittaessa yleiskustannusten kohdentamisperusteissa mahdollisesti tapahtuvia muutoksia sekä muita talousarvioon ja palveluihin liittyviä asioita, joita kunnat haluavat nostaa esille. Muuramen, Uuraisten ja Hankasalmen kunnanjohtajat jättivät Jyväskylän perusturvalautakunnan terveydenhuollon jaostossa 5.6.2013 yhteisen aloitteen siitä, että Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskuksen (JYTE) suoritelaskutusperusteiden oikeellisuus sekä vyöryserien oikeudenmukaisuus ja perusteet avataan vielä tarkemmin sopimuskunnille. Selvitystyön tehneen BDO Auditor Oy:n mukaan JYTE:n vuoden 2012 kustannuksiin kohdentuneessa tarkastelussa ei todettu olennaisia poikkeamia suoritehintojen määräytymisessä ja vyörytysten kohdentumisessa.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin Uusi sairaala -hanke käynnistyi syksyllä 2012 ja tämän hetkisen aikataulun mukaan uuden sairaalan on tarkoitus valmistua vuonna 2020. Jyväskylän perusturvalautakunta antoi terveydenhuollon jaostolle tehtäväksi lausunnon antamisen JYTE:n näkemyksestä uuden sairaalan laajuudesta ja toiminnan sisällöstä. Työryhmässä oli mukana myös johtavia viranhaltijoita JYTE-kunnista. Lausunnossa nostettiin esille kuntien näkökulmasta oleellisia asioita uuden sairaalan tämän hetkiseen suunnittelutyöhön. Sekä sairaalan toimintaa että sijaintia tulisi suunnitella osana sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisratkaisua. Uusi sairaala- suunnitelman valmistuttua Keski-Suomen sairaanhoitopiiri pyytää siitä kaikilta kunnilta erilliset lausunnot.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Hoitopäivän hinta 1.947.373 €/netto/17276	€/hoitopv	112	119	108	112
Perusterveydenhuollon (ml. hammashuolto) nettokustannukset 3.853.662 €/netto/5401	euroa/asukas	492	549	520	713
Erikoissairaanhoidon nettokustannukset 6.566.200 €/netto/5401	euroa/asukas	1159	1120	1152	1215

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	24	28	26	26	-2
Sijaiset	6	11	6	7	-4
Työllistetyt	2	2	2	3	1
Muut määräaikaiset					
Oppisopimus					
Yhteensä	32	41	34	36	-5

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Terveyspalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Perusterveydenhuolto						
Toimintatuotot	1	0		0	0	0
Toimintakulut	2 999	2 841	705	3 546	3 854	308
Toimintakate	-2 998	-2 841	-705	-3 546	-3 854	-308
Erikoissairaanhoito						
Toimintatuotot	0	0	0	0	0	0
Toimintakulut	6 112	6 290	250	6 540	6 521	-19
Toimintakate	-6 112	-6 290	-250	-6 540	-6 521	19
Ympäristöterveydenhuolto						
Toimintatuotot	4	0		0	0	0
Toimintakulut	204	197		197	222	26
Toimintakate	-200	-197		-197	-222	-26
Sairaala						
Toimintatuotot	462	450		450	533	83
Toimintakulut	2 428	2 284		2 284	2 481	197
Toimintakate	-1 966	-1 834		-1 834	-1 947	-114
Mielenterveyspalvelut						
Toimintatuotot	0	0		0	0	0
Toimintakulut	42	48		48	45	-2
Toimintakate	-42	-48		-48	-45	2
Hoitotarvikevarasto						
Toimintatuotot	1	0		0	0	0
Toimintakulut	44	76		76	43	-33
Toimintakate	-43	-76		-76	-43	33
Terveyspalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	468	450		450	534	84
Toimintakulut	11 829	11 735	955	12 690	13 166	476
Toimintakate	-11 361	-11 285	-955	-12 240	-12 632	-392

2.2.5 SIVISTYSLAUTAKUNTA

SIVISTYSLAUTAKUNTA	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	1 079	860		861	1 075	214
Myyntituotot	369	295		295	382	87
Maksutuotot	338	311		311	335	24
Tuet ja avustukset	326	242		242	320	78
Muut toimintatuotot	46	13		13	38	25
Toimintakulut	9 674	9 933		9 933	9 828	-105
Henkilöstökulut	5 951	6 133		6 133	6 049	-84
Palvelujen ostot	2 124	2 189		2 189	2 211	22
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	404	398		398	382	-16
Avustukset	355	395		395	375	-20
Muut toimintakulut	841	818		818	811	-7
Toimintakate	-8 595	-9 072		-9 072	-8 753	319
Poistot	135	172		172	129	-43

2.2.5.1 Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinto	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	172	186		185	190	5
Toimintakate	-172	-186		-185	-190	-5

2.2.5.2 Koulutuspalvelut

STRATEGINEN TAVOITE

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Laadukkaiden koulutuspalveluiden turvaaminen	Riittäväillä resursseilla luodaan edellytykset laadukkaaseen oppimiseen ja kestävään hyvinvointiin.	Toimiva kouluverkko Oppilaiden oppimistulokset (todistuksen ka:n muutos) Jatko-opintoihin sijoittuminen (%/päättötodistuksen saaneet)	Koulutuspalvelut ovat toimineet laadukkaasti ja opetustoiminta on toteutunut suunnitellusti. Iltapäivätoiminnan ryhmät on ollut Aseman, Kuuhanaveden ja Niemisjärven kouluilla. Ristimäen koululla ei ryhmää ole, mutta sitä on korvattu kerhotoiminnalla. Alakoulusta yläkouluun siirryttäessä oppimistulokset pysyivät lähes saman tasoisena kaikkien aineiden keskiarvojen muutoksen mittarilla. Muutosta -0,1 6.lk:n kevättodistuksesta 7.lk joulutodistukseen. Vuoden 2011 ylioppilaista (= kahden vuoden kuluttua yo-tutkinnosta) jatko-opintopaikan yliopistoon tai ammattikorkeakouluun sai 77,4%, joka ylittää aiempien vuosien tavoitetason (75%)

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Turvallisuus	<p>Fyysinen turvallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - tilat ja varusteet asianmukaiset - turvallisuussuunnitelma ajantasainen - henkilöstöllä valmius toimia <p>Psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - koettu turvallisuus - henkinen hyvinvointi 	<p>Fyysinen turvallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - riskien kartoitus ja toimenpiteiden seuranta - turvallisuussuunnitelman vuosittainen päivittäminen/läpikäyminen - turvallisuussuunnitelman mukaiset koulutukset ja harjoitukset <p>Psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - kiusaamiskyselyt, KiVa-selvitykset - ojentamistoimenpiteiden seuranta - työhyvinvointikyselyt - kouluterveydenhuollon ja THL:n kyselyt 	<p>Turvallisuusasioissa on edetty suunnitelman mukaisesti.</p>
Opiskelun suunnittelun, seurannan ja arvioinnin sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen Wilma – käyttöjärjestelmän avulla	<ul style="list-style-type: none"> - käyttäjäryhmien lisääminen ja perehdyttäminen - toimintojen lisääminen: lomakkeet ja kyselyt 	<ul style="list-style-type: none"> - huoltajat kirjautuneena % - opiskelijat kirjautuneena% - käyttöönottettujen lomakkeiden määrä - tehtyjen kyselyjen määrä 	<p>Perusopetuksen kouluilla wilman käyttö on yhä eri vaiheissa, mutta etenee vähitellen. Ristimäellä nettiyhteyden heikkous estää hallinto-ohjelman ja siten wilman käytön. Käyttöoikeudet on opettajilla ja huoltajilla. Huoltajista suurin osa on kirjautuneena. Oppilaille on annettu kirjautumismahdollisuus Kuuhanaveden koulussa, mutta käyttö on vielä vähäistä.</p> <p>Lukiossa opiskelijoiden kirjautuminen 100% ja alle 18-vuotiaiden huoltajat lähes 100%. Lomakkeita opiskelijan/huoltajan käytössä on 5 kpl (mm yhteystiedot ja luvat, yo-kirjoituksiin ilmoittautuminen, opintojen suunnittelu).</p> <p>Kyselyjä ei ole tehty millään kouluasteella, koska lomakkeita ei ole vielä saatu luotua aikapulan ja osaamisen rajallisuuden vuoksi.</p>

Riskien arviointi

Turvallisuus:

- riskit:
  - Kiinteistön ylläpidon ja korjausten laiminlyönti talouden kiristyttyä
  - Puutteelliset turvallisuussuunnitelmat, niihin tutustumattomuus sekä pelastautumisharjoitusten väliin jättäminen
  - Tarvittavaa tietoa ei hankita tai saatu tieto jätetään hyödyntämättä

Riskien toteutumisen ehkäiseminen

- Kuntokatselmuksot sekä vuosittaiset suunnitelmat tilojen ja laitteiden kunnossapitoon
- Aikataulutetut suunnitelmien päivitykset ja turvallisuuskoulutukset
- Suunnitelma tiedonhankinnasta, analysoinnista ja toimenpiteistä

Wilma:

- riskit:
  - Vastuu ylläpidosta on vain muutaman henkilön varassa
  - Ylläpitotoimien opettelu vie aikaa sekä koulutusmäärärahoja
  - Henkilökunta ei hallitse vielä Wilmaa täysin
  - Huoltajat eivät osaa käyttää Wilmaa
  - Palvelinongelmat

Riskien toteutumisen ehkäiseminen

- Lisätään ylläpitohenkilöstöä kouluttamalla ja varataan kouluttamiseen riittävästi aikaa.
- Huolehditaan henkilökunnan osaamisesta koulutuksin.
- Huoltajia opastetaan mm. vanhempainilloissa.
- Myös mm. sähkökatkokkien aikana huolehditaan palvelimen toiminta.

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Kiinteistöjen korjauksia on tehty kiitettävästi, joten opetustoiminnan tilat ovat nyt kunnossa tai tulossa kuntoon kesään 2014 mennessä. Iltapäivätoiminta sen sijaan toimi kaikilla kouluilla väliaikaistiloissa, joita ei ole suunniteltu lapsiryhmiä varten. Kuuhanaveden ja Niemisjärven tiloissa ongelmana oli mm. sisäilman laatu, Asemalla tila oli käytävissä, jumppasalin aulassa, jossa mm. äänieristys oli puutteellinen. Asemalla ja Niemisjärvellä tilat ovat kuitenkin uudistumassa kuntoon.

Ennaltaehkäisevään kunnossapitoon tähtäävä vuosittaisen kiinteistön kuntokatselmuksen tekeminen on kuitenkin vielä jäänyt kunkin koulun johtajan/rehtorin vastuulle vaikka asiantuntemus on kiinteistöpuolella.

Wilman ja hallinto-ohjelman käyttöönotto ei ole onnistunut Ristimäen koulussa vajavaisten nettiyhteyksien vuoksi. Muutoin hallinto-ohjelman palvelin on saatu toimimaan luotettavasti. Hallinto-ohjelman ylläpitotaitoa on pyritty laajentamaan eri yksiköissä useammille henkilöille. Perusasioiden osalta varmuutta on saatu lisättyä, mutta wilman ylläpitotaito on edelleenkin harvojen käsissä, ja se tuo mahdollisuuden toimintojen haavoittuvuudelle sekä hidastaa lisätoimintojen käyttöönottoa, esimerkiksi lomakkeiden luonti ja kyselyt.

Tehtävä: Esi-, perus- ja lukiokoulutuksen sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Laadukkaiden koulutuspalveluiden järjestäminen

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Turvallisen oppimisympäristön varmistaminen
- Kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen
- Pedagoginen kehittäminen
- Toimintojen kehittäminen hankerahoituksella (Kerhotoiminnan kehittäminen, Liikkuva koulu jne.)

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Painopistealueita on edistetty suunnitelman mukaisesti. Tilaturvallisuus on pääosin hyvä ja parantuu vielä Niemisjärven rakennushankkeen valmistuttua. Kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämisessä wilman käyttö välineenä on tuonut reaaliaikaisen opintojen seurannan mahdollisuuden huoltajille ja opiskelijoille mm poissaolojen ja arvosanojen näkemisen sekä viestitoimintojen kautta sekä lukio-opiskelijoilla lisäksi kurssivalintojen tekemisen mahdollisuuden. Perusopetuksen kouluille on laadittu kodin ja koulun välisen yhteistyön opas. Pedagoginen kehittäminen on jatkuvaa opettajan oman työnsä kehittämisen myötä, mutta työtä sen eteen eri kouluasteilla on tehty myös tiimeissä ja osallistamalla Veso- ja muihin koulutuksiin. Erityisesti sovittuja kehittämisen kohteita ovat olleet lukiossa sähköisten oppimisympäristöjen käytön edistäminen ja opetusmenetelmien monipuolistaminen sekä perusopetuksessa opetussuunnitelman uudistamistyöhön valmistautuminen mm ydinjoukon kouluttautumisella. Yhteisenä opetuspalveluiden kehittämiskohteena on kansainvälisyysopetussuunnitelman laatiminen esiopetuksesta lukioon, jota toteutetaan osin hankerahoituksella.

Hankerahoituksen turvin on perusopetuksessa järjestetty kouluilla monipuolista kerhotoimintaa, joilla on tuettu oppilaan kasvua, sosiaalistumista, harrastustoimintaa ja osin myös järjestetty iltapäivätoiminnan kerhoa korvaavaa ohjattua toimintaa. Hankerahoitusta on saatu myös opetusryhmien pienentämiseen Kuuhanaveden ja Aseman kouluilla.

Opetushenkilöstö on saanut lukuisan määrän koulutuksia maakunnan laajuisten hankeosallisuuksien kautta. Kaikki Hankasalmen koulujen (perusopetus – lukio) johtajat ja johtoryhmät ovat osallistuneet Keski-Suomen Osaavan johtamisen ja pedagogisen kehittämisen seminaareihin. Perusopetuksen ops-työn ryhmä on osallistunut Keski-Suomen AVI:n ja Osaavan järjestämiin opetussuunnitelmaseminaareihin. Lukion opettajat ja rehtori ovat osallistuneet Keski-Suomen lukiohankkeen järjestämiin koulutuspäiviin ja seminaareihin lukio-opetuksen kehittämiseksi.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Taloudellisuus	Nettokustannukset/oppilas	8064	8420	8758	8627
	Nettokustannukset/lukion opiskelija	7034	7204	8150	8261
	/aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuva lapsi			1700	1628

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	54,62	56,37	61,58	55,64	-0,73
Sijaiset	2,50	5,94	5,05	8,06	2,12
Työllistetyt	4,40	4,44	4,40	4,47	0,03
Muut määräaikaiset	6,87	6,77	4,97	4,75	-2,02
Oppisopimus	0,25	0,53	1,40	1,82	1,29
Yhteensä	68,64	74,05	77,40	74,74	0,69

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Koulutuspalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Peruskoulut						
Toimintatuotot	394	275		275	432	156
Toimintakulut	5 067	5 263		5 263	5 264	1
Toimintakate	-4 673	-4 988		-4 988	-4 832	156
Lukiot						
Toimintatuotot	54	38		38	38	0
Toimintakulut	785	823		823	806	-17
Toimintakate	-731	-785		-785	-768	17
Ammatillinen koulutus						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	5	4		4	4	0
Toimintakate	-5	-4		-4	-4	0
Koulutuspalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	448	313		313	470	157
Toimintakulut	5 857	6 090		6 090	6 074	-16
Toimintakate	-5 409	-5 777		-5 777	-5 604	173

2.2.5.3 Vapaa-ajan palvelut
STRATEGINEN TAVOITE

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tuottaminen.	Kansalaisopiston, kirjasto-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuri-palvelujen kehittäminen yhdeksi kokonaisuudeksi riittäväillä resursseilla ja henkilöstöllä.	Vapaa-ajan eri yksiköiden kustannustehokkuus	<p>Palveluiden kustannustehokkuus on toteutunut ja sitä vahvisti vielä lisää vuoden lopulla lakkautettu kirjastoautopalvelu.</p> <p>Toimintamallin kehittäminen etenee vapaa-ajan palveluiden yhden kokonaisuuden suuntaan, mutta työ on vasta aluillaan ja vaatii aikaa. Vielä ei ole saavutettu toimintojen kannalta oleellista konkreettista ja näkyvää hyötyä, mutta keskinäinen kommunikointi ja toisten työalojen ymmärrys on lisääntynyt, joka on hyvä alku.</p>

TOIMINNALLISET TAVOITTEET
Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Vapaa-ajan palvelujen kehittäminen kokonaisuutena	Vapaa-ajan palvelujen yhteensovittaminen ja verkostomaisen yhteistyön kehittäminen (päivähoito, koulutoimi, hoitoyksiköt, kolmas sektori).	Vapaa-ajan palvelujen strategian laadinta.	<p>Verkostomaisen yhteistyön kehittäminen etenee tavoiteltuun suuntaan. Yhteistyötä vahvistettiin keväällä 2013 järjestetyn ryhmän työnohjauksen avulla.</p> <p>Syksyllä 2013 päätettiin siirtää strategian laatiminen syksyyn 2014 vapaa-ajan palveluiden väliaikaisten henkilöstövaihdosten vuoksi.</p>

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- Monitahoiset toimenkuvat ja henkilökunnan vaihtuvuus

Riskeihin varautuminen, miten riskit hallitaan/miten niihin voidaan reagoida:

Toimintojen kehittäminen tiimimäisessä yhteistyössä. Olemassa olevien toimintamallien (Yhteistiedotus, Kulttuuripolku, Kulttuuriraitti, Vapaaehtoistoiminnan kehittämissyhmä) hyödyntäminen.

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittämiseen

Yhteistiedotuksen, Kulttuuripolun ja Kulttuuriraitin toiminta on sujunut tavoitellusti. Toimintojen tiimimäiseen kehittämiseen henkilöstön väliaikaiset vaihdokset ovat tuoneet omat haasteensa. Vapaaehtoistoiminnan kehittämissyhmän tehtävä vaatii vielä kirkastamista, mutta siinä hankaluutena on ollut yhteisen ajan sekä koordinoinnin puute.

Tehtävä: Vapaa-ajanpalvelujen tarjoaminen kuntalaisille

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Vapaa-ajanpalvelut tukevat ja edistävät kuntalaisten hyvinvointia elämänkaariajattelun mukaisesti.
- Kansalaisopiston, kirjasto-, nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripalvelujen avulla luodaan edellytyksiä monipuoliselle harrastamiselle (esim. eri liikunta- ja taiteenlajit, kirjallisuus ja kulttuuri) sekä elinikäiselle oppimiselle.
- Vapaa-ajanpalvelut tarjoavat moniarvoisia ja monipuolisia virikkeitä, tasavertaisia sivistyksellisiä mahdollisuuksia ja moniammatillista tukea, joiden avulla ehkäistään syrjäytymistä ja edistetään yhteisöllisyyttä.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Tasapuolisten vapaa-ajanpalvelujen tarjoaminen kaiken ikäisille kuntalaisille asuinpaikasta riippumatta lähipalveluina.
- Saumaton yhteistyö kunnan muiden yksiköiden ja kolmannen sektorin kanssa.
- Vapaa-ajanpalvelujen kehittäminen hankkeita toteuttamalla.

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Kaikki vapaa-ajan palvelut on tuotettu lähipalveluperiaatteella ja yhteistyössä tarkoituksenmukaisella tavalla kunnan muiden sektoreiden ja kolmannen sektorin (yhdistykset, yritykset, seurakunta) sekä maakunnallisten toimijoiden (mm Keski-kirjasto, Jyväskylän kesäyliopisto, Kulttuuriraitti) kanssa.

Hankkeet ovat lisänneet resursseja henkilöstön kouluttamiseen ja toimintojen kehittämiseen niin paikallisesti kuin maakunnallisestikin (mm. kansalaisopiston laatu- ja kehittämishanke, kulttuuri- ja nuorisopalveluiden hankkeet)

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa on tyypillistä kaikille vapaa-ajan palveluiden aloille. Erityisesti kulttuuripalveluiden toimivuus ja monipuolisuus perustuu pitkälti juuri kolmannen sektorin kanssa tehtävään yhteistyöhön. Vapaaehtoistoiminnasta on saatu hyviä kokemuksia, mutta sen aktivoitumiseksi yleisemmin tarvittaisiin ohjausresursseja.

Vapaa-ajan palveluiden sisällä kirjaston ja kulttuurin yhteistyö on toiminut tiimimäisesti parhaiten mm. yhteisten tapahtumien järjestämisessä ja voi siten mallillaan edesauttaa tavoitellussa koko vapaa-ajan palveluiden tiimityksessä.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Kirjastopalveluiden kustannustehokkuus	Käyttötalouden nettomenot euroa/asukas	63,09	64,50	68,54	64,58
Kulttuuripalveluiden kustannustehokkuus	Käyttötalouden nettomenot euroa/asukas	19,55	19,35	17,70	16,85
Nuorisopalveluiden kustannustehokkuus	Käyttötalouden nettomenot euroa/alle 29-vuotiaat asukkaat			97,45	87,78
Liikuntapalveluiden kustannustehokkuus	Käyttötalouden nettomenot euroa/asukasluku			36	36
Kansalaisopiston tasapainoinen ja hyvin hoidettu talous	Opetustuntien lukumäärä	7420	7394	7400	7759
	Käyttötalouden nettomenot euroa/opetustunti	43	45	53	45

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	8,61	9,77	10,1	9,05	-0,72
Sijaiset	0,58	0,53		1	0,47
Työllistetyt	1,34	1,17	2	2	0,83
Muut määräaikaiset	6,86	4,84	3,8	4,77	-0,07
Oppisopimus	1	1		0,75	-0,25
Yhteensä	18,39	17,31	15,9	17,57	0,26

Lisäksi Kansalaisopistossa työskentelee yhteensä 70 tuntiopettajaa.

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Vapaa-ajanpalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Kansalaisopisto						
Toimintatuotot	188	135		135	132	-3
Toimintakulut	521	528		528	483	-45
Toimintakate	-333	-393		-393	-351	42
Kulttuuripalvelut						
Toimintatuotot	13	5		5	32	27
Toimintakulut	124	103		103	123	20
Toimintakate	-111	-99		-99	-91	8
Kirjasto						
Toimintatuotot	25	19		19	22	4
Toimintakulut	379	393		393	371	-22
Toimintakate	-354	-374		-374	-349	25
Liikuntapalvelut						
Toimintatuotot	16	14		14	21	7
Toimintakulut	246	211		211	217	6
Toimintakate	-230	-197		-197	-196	1
Nuorisopalvelut						
Toimintatuotot	159	161		161	162	1
Toimintakulut	291	315		315	297	-18
Toimintakate	-132	-154		-154	-135	19
Vapaa-ajan palvelut yhteensä						
Toimintatuotot	400	333		333	370	36
Toimintakulut	1 561	1 551		1 551	1 492	-59
Toimintakate	-1 161	-1 217		-1 217	-1 122	95

2.2.5.4 Päivähoitopalvelut
STRATEGINEN TAVOITE

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Koulun ja päivähoiton esiopetuksen ja aamu- sekä iltapäiväkerhojen toimintojen kehittäminen	<p>Esiopetus toteutetaan alueen esiopetusikäisille yhdessä toimipisteessä koulun lähipiirissä.</p> <p>Aamu- ja iltapäivätoimintaa tarjotaan esiopetusikäisille ja 1.-vuosiluokan oppilaille ja iltapäivätoimintaa myös 2.-vuosiluokan oppilaille tarpeen mukaan samoissa tiloissa yhteisellä henkilöstöllä.</p>	<p>Kaikki esiopetusikäiset on sijoitettu oman alueensa yhteen esiopetusyksikköön asemalla ja kirkonkylällä.</p> <p>Esiopetusikäiset ja 1-2- vuosiluokkien oppilaat, jotka tarvitsevat aamu- tai iltapäivätoimintaa ovat asemalla ja kirkonkylällä yhdistetyissä tiloissa.</p>	<p>Esiopetuksen toteuttamiseksi koulujen lähipiirissä saatiin suunnitelmakaudella tehtyä strategialuonnos, mutta tilojen puutteen vuoksi se ei edennyt pidemmälle. Aseman Pikku-Koulun ja Niemisjärven päiväkodin / koulun valmistumisen myötä suunnitelma etenee asemalla ja Niemisjärvellä vuoden 2014 syksystä alkaen. Kirkonkylällä tiloja ei toistaiseksi ole vielä löytynyt ja niitä etsitään kaiken aikaa. Alustava suunnitelma henkilöstön yhteiskäytöstä on kirjattu strategiaan ja aseman osalta suunnittelua on jatkettu ja valmis suunnitelma on oltava keväeseen 2014 mennessä tehty. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittäminen on tilojen ja taloudellisen tilanteen vuoksi jäänyt toteutumatta suunnitelmakaudella.</p>

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Effica-päivähoito-ohjelman käyttöönotto v. 2013	Päivähoidossa käytetään sähköistä kirjaamisen menetelmää lasten läsnäolomerkinnöissä ja työntekijöiden työajan seurannassa. Päivähoitoon liittyvät asiakaslomakkeet voidaan täyttää sähköisesti. Läsnäolototeutumien seuranta sähköisesti reaaliajassa mahdollista.	Uusi ohjelma toimii 100 % kaikissa yksiköissä, paperisia listauksia ei ole enää käytössä.	Ohjelma on otettu käyttöön sähköisiä asiakaslomakkeita lukuun ottamatta. Sähköiset raportoinnit ovat käytössä sataprosenttisesti ja ohjelman käyttö helpottaa oleellisesti läsnäoloseurantaa. Sähköisen asiakaslomakkeen käyttöönotto on sovitusti siirretty ATK-tuen kanssa. Tavoite on saada se vuoden 2014 aikana toimimaan.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- Työntekijät eivät hallitse sähköistä kirjaamista tai eivät tyydy pelkästään siihen.
- Vanhemmat eivät käytä sähköisiä lomakkeita.
- Ohjelmiston toiminnassa ongelmia.

Riskeihin varautuminen, miten riskit hallitaan/miten niihin voidaan reagoida:

- Hyödynnetään ohjelmiston käyttöönotto- koulutus mahdollisimman monen työntekijän voimin.
- Nimetään ohjaushenkilöt neuvomaan muita, jotka eivät pääse koulutuksiin.
- Asiakkaille tiedotetaan tehokkaasti ja riittävän ajoissa.
- Käytetään aloitusvaiheessa rinnalla, tukena käsinkirjausta virheiden estämiseksi ja korjaamiseksi.
- Otetaan heti yhteyttä ohjelmiston toimittajan tukihenkilöön, jos ongelmia ohjelman käytössä ilmenee.

Arvio riskien vaikutuksista tavoitteiden toteutumiseen ja toiminnan kehittymiseen

Ongelmia ohjelmiston toiminnassa on ollut melko vähän ja niihin on haettu toimittajalta mahdollisimman pian korjausta. Läsnäolotoiminnassa oleviin verkko-ongelmiin emme ole voineet vaikuttaa. Sähköinen kirjaaminen on sujunut hyvin ja koulutuksessa olleet henkilöt ovat opastaneet toisia työntekijöitä. Läsnäolomerkintöjen käsien kirjaaminen virheiden estämiseksi on ollut vielä käytössä, mutta siitä pitäisi vähitellen päästä pois. Sähköisten lomakkeiden käyttö ei ole ollut vielä mahdollista ja sen käytöstä ei ole tiedotettu vanhemmille.

Tehtävä: Päivähoidon tehtävä on järjestää varhaiskasvatuspalvelut ennen oppivelvollisuuden alkamista.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Lapsen ja perheen hyvinvointia edistävä varhaiskasvatus päiväkodeissa, ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa kasvatuskumppanuudessa vanhempien / huoltajien kanssa.
- Vaihtoehtona päivähoidolle kunta maksaa lakisääteistä kotihoidontukea ja yksityisen hoidon tukea.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Effica-päivähoito-ohjelman käyttöönotto v. 2013.

Toiminnan painopistealueiden vaikutus tavoitteiden toteutumiseen

Toimintojen yhdistäminen ei ole onnistunut ja Henkilöstön määrää on jouduttu lisäämään. Suunnitelmallisella henkilöstön yhteiskäytöllä on saatu sijaisten tarve vähenemään, vaikka lasten määrä on lisääntynyt.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Toimintoja yhdistämällä ja uusia keinoja etsimällä vähennetään päivähoiton menoja/hoitopaikka nykyisestä	Kunnallisen päivähoiton nettokustannukset/hoidossa olleet lapset/vuosi		9030	9150	8387

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	34	24	25	24,5	0,5
Sijaiset	3,8	4	4	5	1
Työllistetyt	1	1	1	1	0
Muut määräaikaiset	8	11	10	9,5	-1,5
Oppisopimus				1	1
Yhteensä	46,8	40	40	41	1

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Lasten päivähoitopalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Päiväkodit						
Toimintatuotot	110	102		102	113	10
Toimintakulut	985	1 020		1 020	985	-34
Toimintakate	-875	-917		-917	-873	44
Perhepäivähoito						
Toimintatuotot	121	111		111	123	12
Toimintakulut	763	715		715	735	20
Toimintakate	-642	-604		-604	-612	-8
Lasten kotihoidontuki						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	356	372		372	352	-20
Toimintakate	-356	-372		-372	-352	20
Lasten päivähoitopalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	231	214		214	236	22
Toimintakulut	2 104	2 107		2 107	2 072	-35
Toimintakate	-1 873	-1 893		-1 893	-1 836	57

2.2.6 YMPÄRISTÖLAUTAKUNTA

YMPÄRISTÖLAUTAKUNTA	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	4 923	4 878		4 878	4 894	17
Myyntituotot	2 817	2 698		2 698	2 890	192
Maksutuotot	37	53		53	41	-12
Tuet ja avustukset	8	12		12	28	16
Muut toimintatuotot	2 062	2 115		2 115	1 934	-181
Toimintakulut	5 440	5 323		5 323	5 612	289
Henkilöstökulut	2 341	2 371		2 371	2 518	147
Palvelujen ostot	1 151	1 222		1 222	1 204	-18
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 483	1 235		1 235	1 465	230
Avustukset	108	115		115	92	-23
Muut toimintakulut	358	380		380	333	-47
Toimintakate	-516	-445		-445	-718	-272
Poistot	897	1 371		1 371	959	-412

2.2.6.1 Ympäristöpalvelut ja rakennusvalvonta

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Kokoympäristö- palvelut ja rakennusvalvonta: ympäristön viihtyisyys, turvallisuus ja terveellisyys	Rakennus- ja ympäristövalvonnan keinoin ja viher- toimen ja jätehuollon palveluiden avulla edistetään elinympäristön viihtyisyyttä, turvallisuutta ja terveellisyyttä.	Asuinympäristön viihtyisyyden yleisarvosana kerran valtuustokaudessa toteutettavan asiakastyytyväisyys- kyselyn mukaan >3,5	Kysely 2013 3,61 Kysely 2009 3,70 Kysely 2005 3,81 Tavoite saavutettiin, mutta tuloksissa on laskeva suuntaus. Arvosanan laskentatapa vaatii vielä kehittämistä. Nyt puistotoimen arvosana painottuu liikaa.
Ympäristönsuojelu: Vesistöjen tilan parantaminen	Valvonnan, lupa- asioiden ja vesistöjen hoidon keinoilla pyritään parantamaan vesistöjen tilaa.	Merkittävimpien vesistöjen kemiallisen tilan seuranta joka 2.vuosi: parantuva suuntaus 10 vuoden aikavälillä	Vesistöjen tilan kehitystrendit lasketaan vuonna 2020.
Puistot: Viheralueet ja kunnan kiinteistöjen ympäristöt edistävät viihtyisyyttä	Erilaisia puisto- ja viheralueita ja kunnan kiinteistöjen ympäristöjä hoide- taan niin, että ne lisäävät kuntalaisten elinympäristön viihtyisyyttä.	Vihertoimen arvosanojen keskiarvo asiakastyytyväisyys- kyselyn mukaan >3,5	2013 3,51 2009 3,80 2005 3,92 Tavoite saavutettiin, mutta tuloksissa on laskeva suuntaus. Puistotoimen säästöt näkyvät ympäristön hoitotasossa.

Jätehuolto: edistää kestäväää kehitystä ja ympäristön viihtyisyyttä	Jätehuollon järjestämisellä ehkäistään roskaantumista ja edistetään kierrätystä ja vaarallisten jätteiden ohjautumista asianmukaiseen käsittelyyn.	Kotitalouksien jätehuollon laillisuus ja toimivuus: Järjestetyn jätehuollon piirissä > 98 % kiinteistöistä	Jätehuollon valvontaohjelman tilaston mukaan 98 % jätehuollon piirissä tai laillisesti jätehuollon ulkopuolella. Tältä osin jätehuolto on pystytty järjestämään asianmukaisesti.
Rakennusvalvonnan tavoitteena on edistää hyvää rakennustapaa ja huolehtia siitä, että rakennettu ympäristö toteutetaan ja ylläpidetään turvallisena, terveellisenä ja viihtyisenä voimassa olevia määräyksiä ja kunnan asettamia tavoitteita noudattaen.	Toiminnan tarkoituksena on neuvonnan, ohjauksen, lupakäsittelyn sekä valvonnan avulla edistää turvallista, terveellistä ja ympäristöön sopeutuvaa rakentamista ja ylläpitää rakennetun ympäristön hyvää laatua.	Rakennuslupa-käsittely < 2 kk	Rakennuslupien keskimääräinen käsittelyaika ollut n. neljä viikkoa. Ympäristötoimen asiakastytyväisyyskyselyn mukaan rakennusvalvontaan kohdistuvien arvioiden; rakennuslupien käsittely, rakentamisen neuvonta, katselmusten laatu ja katselmusten saatavuus, keskiarvo ollut 3,56, mikä on arvosteluasteikolla 1-5 yli keskiarvon.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiseksi

- Ympäristönsuojelu: Hajakuormitus on merkittävin vesistöjen veden laatuun vaikuttava tekijä Hankasalmen kunnan alueella. Huomattava osa vesistöjä kuormittavista toiminnoista ei kuulu kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivallan piiriin.
- Puistot: Pieni ja suurelta osin väliaikaisista työntekijöistä koostuva henkilöstö.
- Jätehuolto: Pienen kunnan on haastavaa vastata toimintaympäristöstä ja jätelainsäädännön muutoksista lähivuosina aiheutuviin muutoksiin.
- Rakennusvalvonta: Pienen valvontaorganisaation henkilöstöresurssit asettavat omat rajansa em. tavoitteiden toteutumisessa, huomioiden rakentamiseen liittyvän lainsäädännön laajuus ja nopea/jatkuva muuttuminen sekä toimintaympäristön laajuus.

Riskeihin varautuminen, miten riskit hallitaan/miten niihin voidaan reagoida:

- Ympäristönsuojelu: Vaikutetaan niihin tekijöihin, joihin voidaan vaikuttaa, ja pyritään edistämään järkeviä vesistöjen hoitohankkeita Järvien ja lampien hoitoluokituksen mukaisesti.
- Puistot: Rekrytoinnin ja töiden ohjaamisen avulla pyritään mahdollisimman hyvään työsuoritukseen.
- Jätehuolto: Koulutaudutaan aktiivisesti ja pyritään toimimaan yhteistyöhakuisesti.
- Rakennusvalvonta: Riskeihin reagoidaan aktiivisella alan kouluttautumisella ja tekemällä alueellista yhteistyötä, esim. luomalla yhteisiä rakennusvalvontaan liittyviä käytäntöjä.

Riskien vaikutus toimintaan

Rakennusvalvonta

- Huomioiden rakennusvalvonnan henkilöresurssit ja toiminnan laajuus ja siihen liittyvä lainsäädäntö, aika asettaa/asettanut omat rajansa osalle toiminnan toteutumiseksi ja kehittymiseksi.

Tehtävä:

Ympäristön hoito ja suojeleminen, jätehuollon järjestäminen, rakennusvalvonta. Rakennusvalvonnan tehtävänä on valvoa kunnan rakennustoimintaa yleisen edun kannalta ja huolehtia, että rakentamisessa noudatetaan, mitä maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL) tai sen nojalla säädetään tai määrätään.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Viihtyisän, turvallisen ja terveellisen ympäristön tuottaminen, viheralueiden hoito, rakennus- ja ympäristövalvonta, jätehuollon järjestäminen

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Ympäristönsuojelu: Ympäristönsuojelulain, jätevesiasetuksen ja vesihuoltolain toimeenpano, vesistöjen hoito: osallistuminen Niemisjärven alueen virtavesikunnostukseen ja Kärjenjärven pohjapatohankkeeseen sekä Kuuhanaveden säännöstelyn muutoshankkeeseen, hoitokalastus
- Puistot: Viheralueiden ja useiden kunnan kiinteistöjen ympäristön hoito, leikkipaikkojen turvallisuus
- Jätehuolto: Kuivajätteiden aluekeräys, ongelmajätehuolto ja kierrätys, jätelain uudistuksen edellyttämät toimenpiteet
- Rakennusvalvonta: Rakennusjärjestyksen uusiminen, rakentamisen laadun parantaminen, neuvonnan ja ennakoivan laadunohjauksen lisääminen ja keskeneräisten rakennushankkeiden saattaminen ajantasalle.

Toteutuminen

Ympäristönsuojelu

- Ympäristölupien valmistelu 2 kpl, ympäristönsuojelulain ilmoituspäätökset 3 kpl
- Vesihuoltolain mukaiset päätökset vapautushakemuksista 26 kpl
- Ympäristökatselmukset: Lakisääteisten tehtävien lisääntymisen takia aika ei enää riitä
- Maa-aineslupien valmistelu 3 kpl, maa-ainestarkastukset 15 kpl, vakuuspäätökset 2 kpl
- Lausunnot mm. jätevesisuunnitelmista 31 kpl, metsätiehankkeista 1 kpl, ympäristönsuojelulain tai maa-ainelain mukaisista lupa-asioista 7 kpl
- Jättemaksumuistutuksia ja –anomuksia, liittäminen Hankasalmen jätehuoltoon, 34 päätöstä
- Öljysäiliön jättäminen maaperään 2 päätöstä
- Kompostointineuvonta kirkonkylällä
- Jätevesineuvonta Ristilässä ja Iso-Hertun ympäristössä
- Osallistuttiin Niemisjärven alueen virtavesikunnostukseen ja Kärjenjärven pohjapatohankkeeseen, työ on kesken hankalien sääolosuhteiden takia.
- Kuuhanaveden säännöstelyn muutoksen lupakäsittely aluehallintovirastossa on kesken.
- Osallistuttiin LAPE-hankkeeseen.
- Osallistuttiin Iso-Hertun hoitomahdollisuuksien selvittämiseen.

Puistot

- Asiakastyytyväisyyskyselyn yleisarvosana vihertoimen osalta oli 3,51. Vuonna 2009 arvosana oli 3,80 ja vuonna 2005 3,92. Puistotoimen säästöt näkyvät hoitotasossa. Myös valtion tienvarsien hoitotason lasku ja SPR:n Pellisensalmen sillan kukkalaatikoiden poistuminen heijastunevat tuloksiin.
- Puutarhurin työpanos on 52 %, ja kesäaikana puutarhuri osallistuu käytännön työtehtäviin.
- Vihertoimen toteutuneet työtunnit noin 6.400 tuntia.
- Kesäaikana vihertoimessa oli työssä eripituisissa työsuhteissa 16 henkilöä: tuntipalkkaisia 2, työllistämistuella 4, koululaisia 7, kuntouttavassa työtoiminnassa 2 ja työkokeilussa 1. Lisäksi ostettiin ympäristötoimen muilta yksiköiltä miestyötä ja konetöitä.
- Vuoden lopussa oli hoidettavia puistoalueita noin 19 ha.
- Palveluita myytiin kiinteistötoimelle ja liikuntatoimelle.
- Löytöeläimet on hoidettu vihertoimen kautta. Palvelu ostettiin Jyvässeudun Hotelli Lemmikki

Oy:ltä kustannusten ollessa noin 6.000 euroa.

- Leikkialueilta ei ole kirjattu yhtään tapaturmaa tai vahinkoa.
- Uusia leikkivälineitä asennettiin Riukulan leikkipaikalle ja kirkonkylän uimarannan leikkipaikalle.
- Kääkönojan varren myrskytuhot saatiin raivattua pois.

Jätehuolto

- Asiakastytyväisyyskyselyn yleisarvosana jätehuollon osalta oli 3,84. Vuonna 2009 arvosana oli 3,82 ja vuonna 2005 arvosana oli 3,72.
- Puutarhurin työpanos on 32 % ja toimistotyöntekijän työpanos 40 %.
- Jätetiimi kokoontui säännöllisesti. Tiimissä käsiteltiin jätehuollon ajankohtaisia asioita
- Jätehuollon yhteistyöpalaverit Jyvässeudun ja Mustakorkean Oy:n sekä alueella toimivien jätteenkuljetus-yritysten kanssa.
- Jätehuollon laskutus toteutettiin loppuvuodesta 2013.
- Jätehuollon asiakastietoja päivitettiin ja korjattiin.
- Osallistuttiin kesäasukkaiden tapaamiseen.
- Vaarallistenjätteiden kuntakeräys järjestettiin 24.5 – 25.5.13 yhdessä Ekokem Oy:n kanssa. Keräykseen osallistui noin 240 jätteiden tuojaa. Vuoden kertymä oli noin 21 tn, eli saman määrä kuin 2012.
- Paperikeräys Oy keräsi keräyspaperin.
- Kartongin keräys toteutettiin neljässä pisteessä: kirkonkylän torin, Aseman Salontien, Niemisjärven Pysäkkipuiston pisteet ja loppuvuodesta uutena Jari-Pekan keräyspiste.
- Kartonkia kertyi noin 50 tn edellisen (2012 40 tn).
- Lasia kerättiin hyötykäyttöön noin 16 tn (2012 10 tn).
- Pienmetallia kerättiin hyötykäyttöön 23 tn (2012 21 tn)
- Puutarhajätettä otettiin vastaan kirkonkylän entisellä jätealueella, ja puutarhajätteelle oli jätelavat asemalla ja Niemisjärvellä 27.4. – 11.5.13.
- Romunkeräys ja SE-romunkeräys järjestettiin yhdessä 4-H yhdistyksen kanssa 16.9 – 30.9.13, metalliromua kerättiin noin 75 tn (2012 62 tn) ja SE-romua noin 0,5 tn.
- Osallistuttiin koulujen siivouspäivään toukokuussa 2013.
- Sydän Suomen kuljetus huolehti ekopisteiden (24 kpl) ja aluekeräyspisteiden (17 kpl) tyhjennyksestä .
- Kankaisten aluekeräyspiste siirrettiin Jari-Pekan yhteyteen elokuussa 2013. Pisteestä siirrosta ja rakentamisesta vastasi Lape-hanke.
- Osallistuttiin Tuikkujahtiin.

Rakennusvalvonta

- Asetettujen toiminnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi on lupakäsittelyyn kiinnitetty entistä enemmän huomiota ja tarkennettu sitä tarvittaessa lupaehdoin, millä on edistetty hyvää ja oikeaa rakennustapaa ja
- rakentamisen laadun parantamista.
- Rakentamiseen liittyvää ennakoivaa viranomaisneuvontaa pyritty lisäämään ja tuomaan esille sen merkitys rakennushankkeissa.
- Valmistuneille rakennushankkeille, alle viisi vuotta vanhoille, kuin vanhemmille hankkeille loppukatselmuksia pidettiin 116 kpl, kaikkia viranomaiskatselmuksia rakennushankkeille pidettiin yhteensä 210 kpl.
- Rakentaminen kunnassa toimintavuoden aikana ollut edellisen vuoden tasolla, kun vertaa lupamenettelyn piirissä olevien rakennushankkeiden määrään ja kerrosalaan.
- Lupamenettelyn piirissä olevia rakennus-, toimenpide-, purkamis- ja maisematyölupia käsiteltiin 132 kpl, joista asuinrakennuksia oli 8 kpl, näistä käyttötarkoituksen muutoksella neljä, muita asuinrakennuksiin liittyviä luvanvaraisia muutoksia ja laajennuksia 29 kpl, vapaa-ajan rakennuksia 12 kpl, maatalouteen liittyviä rakennuksia 11 kpl, muita talousrakennuksia 20 kpl, saunarakennuksia 14 kpl, yhdyskuntatekniikkaa palvelevia rakennuksia 6 kpl, maalämpöjärjestelmiä 11 kpl, jätevesijärjestelmiä 7 kpl, maisematyölupia 12 kpl, purkamislupia 2 kpl.

Investoinnit

- Rakennettiin Niemisjärven matonpesupaikka. Rakennustyö tehtiin omana työnä.
- Hankittiin uusia leikkivälineitä Riukulan leikkipaikalle sekä kirkonkylän uimarannan leikkipaikalle.
- Joitakin leikkivälineitä jäi asennettavaksi vuodelle 2014.
- Osallistuttiin Ristimäen koulun pihan kunnostustyöhön.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Yksikön toiminnan luonteen takia järkeviä taloudellisia tavoitteita ei ole pystytty asettamaan.

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	2,7	5,2	5,2	5,2	
Sijaiset	0	0	0	0	
Työllistetyt	1,5	1,6	1,6	1,9	+ 0,3
Muut määräaikaiset	0,25	0,5	0,5	0,3	- 0,2
Oppisopimus	0	0	0	0	
Yhteensä	4,45	7,3	7,3	7,4	+ 0,1

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Ympäristöpalvelut ja rakennusvalvonta 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Ympäristönsuojelu						
Toimintatuotot	35	39		39	42	4
Toimintakulut	107	144		144	147	3
Toimintakate	-72	-106		-106	-105	1
Rakennustarkastus						
Toimintatuotot	35	49		49	33	-16
Toimintakulut	95	105		105	116	11
Toimintakate	-60	-56		-56	-83	-27
Vihertoimi						
Toimintatuotot	225	167		167	178	11
Toimintakulut	205	241		241	225	-16
Toimintakate	19	-74		-74	-47	27
Ympäristöpalvelut ja rakennusvalvonta yhteensä						
Toimintatuotot	295	255		255	253	-1
Toimintakulut	408	490		490	488	-2
Toimintakate	-113	-235		-235	-234	1

2.2.6.2 Talon palvelut

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
1. Kunnan ruokapalvelu toimii jatkossakin omana toimintana.	Toiminta on läheistä, kaikki sektorit tuntevaa kokonaisvaltaista palvelua	- koulutuksen riittävyys 2 pv/hlö/vuosi - sairauspoissaolojen määrä < vuonna 2012	Toiminnan tavoite on onnistunut. Palvelun laatua ollaan pystytty kohentamaan. Koulutuksen tavoite melkein saavutettu. Sairauspoissaolojen määrä on pysynyt edelleen valitettavan korkeana.
2. Siivouspalvelu vastaa kunnan laitosten siisteydestä jatkossakin.	Henkilöstö hallitsee joustavan toimintamallin	- kehityskeskustelujen antama palaute hyödynnetään	Tavoite toteutunut joustavana mallina. Kehityskeskustelut siirtyneet vuoden 2014 puolelle resurssipulan johdosta.
3. Kiinteistöhoito varmistaa jatkossakin tehtävillään turvallisen asumisen ja toiminnan kiinteistöissä.	Palveluja tuotetaan monipuolisella ja osaavalla henkilöstöllä tiimimäisesti.	- tiedonkulun ja tiedon saannin parantaminen	Palvelujen tuottaminen onnistunut hyvin ja monipuolisesti. Tiedonkulkua parannettu mm. säännöllisillä palavereilla ja avoimella toiminnalla.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- henkilöstön saatavuus heikkenee
- sitoutuminen tehtäviin / työssä jaksaminen
- palveluketjujen pirstaloituminen

Miten riskit hallitaan ja miten niihin reagoidaan

- kunnan talous pysyy vakaana
- huolehditaan oikea-aikaisesta rekrytoinnista ja palkkauksesta
- hyvä perehdytys ja palveluajatuksen kirkastaminen
- TYHY-päivät, henkilöstön huomioiminen ja arvostaminen
- säilytetään toimivat palveluketjut hyvällä suunnittelulla ja toteutuksella
- kilpailukyvyyn ja laadun varmistaminen kaikissa palvelumuodoissa

Riskien vaikutus toimintaan

- Henkilöstön saatavuus sijaisuuksiin on vaikeutunut.
- Työssä jaksaminen on edelleen haasteellinen asia tehtävien pakkotahtisuuden ja fyysisyyden johdosta.
- Eläköitymisten kautta henkilöstön keski-ikää on saatu nuorennettua.
- Palveluketjujen pirstaloitumista ei ole tapahtunut merkittävästi.

Tehtävä:

Tuottaa tukipalveluita ruokapalvelun, siivouspalvelun ja kiinteistöhoiton osalta lähinnä kunnan omalle organisaatiolle

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Laadukkaita palveluja monipuolisesti ja joustavasti yhdistetyllä henkilöstöllä

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Ruokapalvelu: Palvelutason turvaaminen joustavalla toiminnalla.. Henkilöstön jaksamisesta ja ammatillisuudesta huolehtiminen.
- Siivouspalvelu: Palveluiden tuottaminen tehokkaasti ja joustavasti vaatimukset huomioiden. Henkilöstön jaksaminen ja ammatillisuudesta huolehtiminen.
- Kiinteistöhoito: Varmistaa toiminnallaan käyttäjille turvallinen toimintaympäristö. Henkilöstön jaksamisesta ja ammatillisuudesta huolehtiminen.

Toteutuminen

- Talonpalveluiden joustava toiminta on perustunut sijaisten käytön mahdollisuuteen, joiden saatavuus on joskus ollut vaikeakin.
- Yhteisen henkilöstön voima ja osaaminen ovat omalta osaltaan myös edesauttaneet palveluiden onnistumista. Koulutusta on pystytty nostamaan ennen kaikkea paikallisesti tapahtuneella koulutuksella.
- TYHY-päivät ja yhteiset tapahtumat ovat vahvistaneet työssä jaksamista ja antaneet lisää motivaatiota.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Ruokapalvelu: -kouluruokailu	€/suorite suorite/työntekijä	2,41 25560	2,91 22450	2,20 23650	2,64 23300
-laitosruokailu	€/suorite suorite/työntekijä	3,54 25115	3,59 26691	3,35 26000	3,71 23820
Henkilöstön ammatillinen osaaminen	Täydennyskoulutukseen osallistuminen 3 pv/hlö/vuosi	2	2	3	2
Siivouspalvelu: -siivouksen taso (2013 laitokset mukana ja toiminta sisältää muutakin, kuin siiv.)	€ /m2 m2 /työntekijä	19.86 1450	32,80 1400	35,37 1400	36,83 1400
Henkilöstön ammatillinen osaaminen	Täydennyskoulutukseen osallistuminen 2 pv/hlö/vuosi	1	1	2	1,5
Kiinteistöhoito: -kiinteistönhoidon taso	m2 / työntekijä	5337	8660	8660	8660
Henkilöstön ammatillinen osaaminen	Täydennyskoulutukseen osallistuminen 2 pv/hlö/vuosi	1	1,5	2	1,5
Veden kulutus	Seuranta FimX ohjelmalla m3 verrattuna v.2012 kulutukseen Tavoite<vuonna 2012	43362	43360	40800	35900

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	26 ½	43	42 ½	41	Eläköitymisiä tapahtunut
Sijaiset	käytetty	käytetty	tarvitaan	7,25htv	
Työllistetyt	2	2	2	2	
Muut määräaikaiset	3	3	3	0	-3
Oppisopimus	1	2	2	2	
Yhteensä	32 ½	50	49 ½	52,25	+2,75

Laskettu kaavalla htv1 = palveluksessaolo päivien lukumäärä kalenteripäivinä

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Talon palvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Talon palvelut						
Toimintatuotot						
Toimintakulut					3	3
Toimintakate					-3	-3
Siivouspalvelut						
Toimintatuotot	831	843		843	858	15
Toimintakulut	782	843		843	877	35
Toimintakate	49				-20	-20
Kiinteistöjen huolto						
Toimintatuotot	1 065	1 065		1 065	1 110	45
Toimintakulut	848	721		721	802	81
Toimintakate	217	344		344	308	-36
Ruokapalvelu						
Toimintatuotot	913	933		933	946	13
Toimintakulut	1 064	951		951	1 077	127
Toimintakate	-151	-18		-18	-131	-113
Talon palvelut yhteensä						
Toimintatuotot	2 809	2 841		2 841	2 914	73
Toimintakulut	2 693	2 514		2 514	2 760	245
Toimintakate	116	326		326	154	-172

2.2.6.3 Konsernin kiinteistöhallinto

STRATEGINEN TAVOITE

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Kunnan kiinteistöjen ja kiinteistöyhtiöiden hallinta sekä hallintaprosessien toimivuus.	Kiinteistöomaisuuden arvon säilytys ja kustannustehokkuus. Investointien, rakennuttamisen sekä korjausten, huollon, hankintojen sekä tekniikan ohjaus.		Kiinteistöomaisuutta olemme hoitaneet vallitsevan taloustilanteen huomioon ottaen varsin hyvin, esim. Koy Hankasalmen Hakan osalta korjauksiin on käytetty rahaa siten, ettei korjausvelka siltä osin ole kasvanut. Rakennuttamisessa olemme ”isojen kohteiden” suunnitelluissa aikatauluissa. Kustannukset ovat osin kohonneet investointitavoitteista, mutta myös alittuneet. Saneerauskohteiden arviointi on hankalaa, koska investointeihin ei laiteta lisä- ja muutostyövarauksia, joiden pitäisi olla 4...5%.

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Kiinteistöjen arvon säilyminen. Parantaa kiinteistöjen kannattavuutta ja vastata kustannusten hallinnasta sekä ylläpidon laadusta sekä hankintaprosessien toimivuudesta.	Kiinteistöjen kunnossapidosta huolehtiminen ja niiden kustannusten seuranta ja kohdentaminen. Hankkeiden kokonaistaloudellinen toteuttaminen. Kiinteistöjen hallinta omistaja ohjauksessa. Toimintatapojen ja menetelmien tehostaminen ja jatkuva kehittäminen. Toiminta on voimassa olevien lakien ja määräysten sekä toiminta-periaatteiden mukaista ja että taloudellinen ja toiminnallinen raportointi on luotettavaa.	- tiedonkulun ja tiedonsaannin parantaminen - energian kulutuksen seuranta (€/Mwh) - sähköisen huoltokirjan kattavuuden parantaminen ja sidosryhmien sitouttaminen huoltokirjan käyttöön. (sis. myös kiint.hoitoo) - budjetissa pysyminen	Tiedonkulun ja tiedonsaannin parantaminen. Pidetty palavereja ja sovittu toimintatavoista ja menetelmistä. Käytännön tasolla ei kuitenkaan ole havaittavissa juurikaan parannusta. Paljon on vielä tehtävissä ja tekemättä. Energian kulutusta on seurattu ja saatu sitä kautta myös tuloksiakin aikaan säästöjen suhteen. Lisäksi on kunnan isoihin kohteisiin tehty energiatutkimuksia, joiden perusteella tehdään vuosien 2014 ja 2015 aikana korjaavia toimenpiteitä. Sähkön toimitus tullaan kilpailuttamaan uudella tavalla sekä kiinteistöissä tehdään tarkastus sulakekokojen muutoksista, jolloin myös sähkön siirtokustannuksia voidaan pienentää. Lisäksi vanhojen iv-kojeiden kuntoa on kartoitettu ja niiden perusteella tehdään korjaavat ja myös käyttöä säästävät toimenpiteet. Sähköinen huoltokirja on hyvin käytössä ja päivittyä tietysti koko ajan uusien kohteiden osalta. Vuonna 2014 viedään nyt vielä projektipankissa olevat rakennushankkeet huoltokirjaan. Pieniä korjaushankkeita on vielä vuodelta 2013 kirjaamatta, johtuen henkilökunnan resursseista, mutta nekin viedään vuoden 2014 kevään aikana. Budjetoinnissa on pääosin pysytty.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- Kiinteistömassa osin ikääntynyttä ja osassa perus kunnossapito jäänyt tekemättä, jonka seurauksena isojen kunnossapitotoimien yhtäaikainen suorittaminen voi taloudellisesti olla kallista
- uusien investointien rahoitus riippuu kunnan taloudesta sekä taloustilanteesta yleensäkin
- toimintatapojen ja menettelyn muutos voi herättää vastarintaa
- energianhinnan muutokset ja hallinta

Miten riskit hallitaan ja miten niihin reagoidaan

- kustannusten tehokas seuranta ja muutoksiin reagointi ajoissa
- eri energiamuotojen vertailu ja käyttöönotto
- henkilöstön koulutus
- innovatiivisuus, kyseenalaistettava itsestään selvinä pidettyjä ja totuttuja toimintatapoja

- yllä pidetään ja uudistetaan kiinteistöjä taloudellisten resurssien mukaan tehokkaasti ja kannattavasti ottaen huomioon omistajien ja käyttäjien odotukset ja tarpeet ja samalla varmistetaan niiden arvon kehittymisen pitkällä aikavälillä.
- kunnan talouden hallinta
- sisäinen valvonta pyrkii varmistamaan että toiminta on voimassa olevien lakien ja määräysten sekä toimintaperiaatteiden mukaista ja että taloudellinen ja toiminnallinen raportointi on luotettavaa. Lisäksi varmistamaan toiminnan tehokkuuden ja luotettavuuden strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi.
- osaomistuksessa olevien, ei niin tarpeellisten, kiinteistöiden mahdollinen myynti.

Riskien vaikutus toimintaan

- Edelleenkin kiinteistömassa on ikääntynyt, mutta kaukolämmön myötä vanhentuneita ja kohta kokonaan uusittaviksi tulevia öljylämmittimiä siirtyy pois käytöstä ja tilalle tulee uudet lämmöntuottajat (kaukolämpö ja hybridilämmitys). Samoin kunnan kiinteistöissä on tehty ja tehdään edelleen toimenpiteitä IV-kojeiden uusimiseksi. Samoin kohdekohtaisia korjauksia sisätiloissa tehdään edelleen kohtuullisessa määrin kunnan talouteen peilaten.
- Vuokrataloihin on myös tehty energiasäästötoimenpiteitä mm. yläpohjan lämmöneristystä on parannettu sekä siirrytty hybridilämmitykseen kohteessa, mihin ei kaukolämpöä olisi saatu. Energiamuodoista on tehty kustannusvertailut.
- Henkilökuntaa on kehoitettu hakeutumaan ja anomaan koulutusta, joista he katsoisivat olevan hyötyä tehtävänsä hoitamiseen. Koulutusmäärä on lisääntynyt. Myös kunnan järjestämiä koulutuksia on käytetty.
- Toimintatapojen muutos on hidasta ja pienin askelin etenevää, mutta etenee kuitenkin. Asenteissa on vielä parannettavaa, mutta toimintatavat ovat kuitenkin jatkuva prosessi ja paranevat sitä mukaa kun ne omaksutaan. Koskaanhan ne eivät tule valmiiksi, koska uusia menetelmiä ja tapoja tulee sitä mukaa kun aika kuluu.
- Kaikessa toiminnassa on pyritty ottamaan huomioon kunnan sen hetkinen taloudellinen tila ja taloudelliseen tilaan vaikuttavat muutkin kuin ympäristötoimen kulut ja menot.

Tehtävä:

Kunnan yksin tai osittain omistamien kiinteistöjen arvon positiivinen kehitys ja kustannusten hallinta. Kiinteistöjen ylläpidon laadusta sekä prosessien toimivuudesta vastaaminen. Kiinteistöjen käyttäjille palvelun tuottaminen kiinteistöjen osalta.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- kiinteistöjen hallinta ja kunnossapito kustannustehokkaasti kiinteistökannan arvonsäilyttämiseksi.
- investointien kokonaistaloudellinen tuottaminen
- käyttäjien toimintaedellytysten ylläpitäminen kiinteistöjen osalta.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- tiedonsaannin ja kulun kehittäminen
- rakennuttamislomakkeiston ja -menettelyn yhtenäistämisen loppuun saattaminen
- uusien energiaratkaisujen suunnittelu ja käyttöönotto

Toteutuminen

- Toiminnan painopistealueella on jatkettu rakennuslomakkeiston ja -menettelyn yhtenäistämistä. Täysin loppuun asti sitä ei ole tehty, mutta keskeisimmät lomakkeistot on saatettu ajan tasalle ja palvelevat rakennuttamista entistä paremmin.
- Uusien energiaratkaisujen käyttöönotto myöhästyi suunnitellusta, koska kaukolämpö otetaan käyttöön kevään 2014 ja kesän 2014 aikana. Suunnitelmat ja laskelmat tehtiin vuoden 2013 aikana. Lisäksi yhdessä kohteessa otetaan käyttöön hybridilämmitys pioneerikohteena 2014 helmikuussa, kohdetta ei saatu kaukolämmön piiriin.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
rakennuttamisen lomakkeiston yhtenäistäminen ja päivitys				lomakkeiston päivitys	
sähköisen huoltokirjan käyttöönotto				päivitys ja sitouttaminen	

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Konsernin kiinteistöhallinto 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Toimintatuotot	984	1 093		1 093	966	-127
Myyntituotot	44	32		32	45	13
Maksutuotot						
Tuet ja avustukset						0
Muut toimintatuotot	940	1 061		1 061	921	-140
Toimintakulut	1 360	1 422		1 422	1 361	-61
Henkilöstökulut	264	253		253	251	-2
Palvelujen ostot	561	614		614	615	1
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	266	252		252	233	-19
Avustukset						
Muut toimintakulut	270	303		303	262	-41
Toimintakate	-376	-329		-329	-395	-66
Poistot	126	40		40	129	89

2.2.6.3 Konsernin kiinteistöhallinto

Kustannuspaikka: Asuntotoimi

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
<p>Palvelu perustuu asiakkaiden tarpeeseen.</p> <p>Luoda asiakkaille mahdollisuus hyvään asumiseen erilaisissa elämän tilanteissa.</p> <p>Tuottaa palvelua tehokkaasti, tarkoituksenmukaisilla toimintatavoilla ja kannattavasti</p>	<p>Tarjota monipuolisia, kohtuuhintaisia, asumisen ratkaisuja ottaen huomioon asukkaiden muuttuvat tarpeet.</p> <p>Toimia kustannustehokkaasti asunto-omaisuutta hoitaessamme.</p> <p>Panostaa henkilöjohtamiseen sekä osaamiseen ja innovointikykyyn</p>	<p>vuokrahinnat €/m2</p> <p>asukaspalaute (>3,3)</p>	<p>Vuokrahintoja ei edelleenkään nostettu 2013 aikana, vaikka selkeitä korotuspaineita kustannusten nousujen kautta olisi ollut. Kunnan vuokra-asuntojen vuokriin kaavillaan korotusta, perusteluina vuokratason harmonisointi Koy H:salmen Hakan vuokratason kanssa.</p> <p>Ympäristötoimi järjesti asiakastytyväisyyskyselyn, jossa yhtenä osiona oli vuokra-asunnot, asuntojen saatavuus, kunto ja vuokrataso. Näiden yhteiskeskisarvo oli 3,05, vuonna 2009 keskiarvo oli 2,87. Vaikka nousua edelliseen tulokseen saavutettiin, niin tavoitteeseen 3,3 ei päästy. Esim. vuokrataso 2009 otannassa oli 2,45 ja nyt 2,71. Valitettavasti kyselyyn osallistui ainoastaan 139 henkilöä, joten pienelläkin</p>

<p>ottaen huomioon omistajan odotukset ja tarpeet.</p> <p>Toiminta perustua avoimuuteen, rehellisyyteen, oikeudenmukaisuuteen sekä ihmisten tasa-arvoiseen kohteluun.</p>		<p>vuokrausaste (>92%)</p> <p>koulutus (>3krt/v/hlö)</p>	<p>arvostelumuutoksella puoleen ja toiseen tulee suuri painoarvo.</p> <p>Seuraavalla kerralla kyselyyn pitää kehittää laskentamalli, jossa pitää ottaa huomioon painotukset ja hajonta.</p> <p>Vuokrausasteessa tuli Koy H:salmen Hakan osalta laskua, johtuen suuressa määrin Aseman taajaman huonosta vuokraustasosta. Hakan vuokrausaste painui 87 %, kunnan omistamissa vuokrahuoneistoissa vuokrausaste sitä vastoin oli lähes 100 %. Kunnan vuokrahuoneistoissa vuokrataso on sen verran matala, että vuokrat eivät kata juurikaan muuta kuin asumisen kustannukset, suurempiin korjauksiin ei vuokratuotoilla ole varaa.</p> <p>Koulutuksessa päästiin yli 3krt/v/hlö tavoitteeseen.</p>
---	--	--	---

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- osa rakennuksista vaatii linja- sekä peruskorjausta lähivuosien aikana
- ilkeältä asunnoissa lisääntynyt josta seuraa että asunnot eivät ole korjausten aikana vuokrauskäytössä
- kunnan taloustilanne
- lainakorot
- energiahinnat

Miten riskit hallitaan ja miten niihin reagoidaan

- toiminnan ja talouden seuranta ja niihin ajoissa reagointi
- työmenetelmien kehittäminen uusien ajatusten pohjalta
- vuokrahintojen seuraaminen tuotos/panos pohjalta
- vuokrahintojen harmonisointi
- nykyisten kiinteäkorkoisten lainojen kilpailuttaminen (mahd. 2013)
- uudet energian ratkaisumallit

Riskien vaikutus toimintaan

- Vuokrahintojen vertailu tuotospanos pohjalta näyttää siltä, että kunnan omistamien vuokra-asuntojen hintoja on vääjäämättä saatettava paremmin vastaamaan kulu/meno kehitystä. Näiden osalta on jo aloitettu toimenpiteet vuokrien saattamiseksi ajantasalle. Prosessi vie aikaa, johtuen lainsäädännöstä ja vuokralaisten oikeuksista. Koy Hakan osalta pientä hinnan korotusta on odotettavissa vuoden 2014 puolenvälin jälkeen. Laskelmat meneillään.
- Kiinteäkorkoisten lainojen osalta on pankkien kanssa menossa selvitys, millä ehdoilla ja miten purkaminen voidaan hoitaa. Tässä työssä on mukana asiantuntija-avustajana kunnan taloussihteeri.
- Uusia energiamuotoja ”perinteisen” öljyn lisäksi otetaan 2014 käyttöön. Kaukolämpö kirkonkylällä (hake) ja hybridilämmitys Kaupintiellä (ei saatu mahdutettua kaukolämmön piiriin). Tarkoitus oli saada em. lämmitysmuodot käyttöön 2013 lopulla, mutta kaukolämpötyöt viivästyivät erinäisistä syistä.

Tehtävä:

Tarjota monipuolisia, kohtuuhintaisia, asumisen ratkaisuja ottaen huomioon asukkaiden muuttuvat tarpeet.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Tuottaa edellä mainittuja palveluja tehokkaasti, tarkoituksenmukaisilla toimintatavoilla ja kannattavasti omistajan ja asukkaiden tarpeet huomioon ottaen.
- Luoda asumiselle tarkoituksenmukainen, viihtyisä ja terveellinen ympäristö

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- heikkokuntoisten kiinteistöjen kunnostus
- toiminnan kehittäminen tehokkaampaan suuntaan
- palvelujen kehittäminen

Toteutuminen

- Palvelujen kehittäminen oli yksi painopistealueista ja siinä olemme onnistuneet vähintäänkin kohtuullisesti, verkkosivuilta löytyvät kohteemme ja yhteystiedot. Asuntosihteerin toimi on tuonut selkeyttä ja parantanut palvelujen laatua ja asiakaspalvelua.
- Toimintaa on myös tehostettu ja kehitetty. Kiinteistön hoidon ja huollon kustannukset ovat pienentyneet, vanhojen öljylämmityksen ”tehoja” on saatu keskitetyllä huollolla parannettua sekä energian kulutusta pienennettyä huolloilla ja seurannalla (huoltokirjaraportit).
- Kunnostuksiin käytetään edelleenkin prosentuaalisesti enemmän €/m² kuin valtakunnallisesti keskimäärin ja mitä lähikaupungit ja kunnat käyttävät. Tavoitteena, ettei korjausvelka kasvaisi.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
vuokrauksen käyttöaste				> 92%	
asiakastytyväisyysmittaus				> 3,0	

2.2.6.3 Konsernin kiinteistöhallinto

Kustannuspaikka: Kiinteistöjen kunnossapito

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Strateginen tavoite

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Kiinteistöjen arvon säilyminen ja ylläpito.	Kiinteistöjen kunnossapidosta huolehtiminen ja niiden kustannusten seuranta ja kohdentaminen.	- tiedonkulun ja tiedonsaannin parantaminen	Tiedonkulku on kiinteistöjen kunnossapidon osalta säilynyt hyvänä, yhteyden ottoja ja tapaamisia kiinteistön huollon kanssa lisätty. Tiedon kulku parantunee entisestään, koska kiinteistön kunnossapito ja –huolto on nyt yhdistetty 2014 samaan tulosityksikköön.
	Hankkeiden kokonaistaloudellinen toteuttaminen.	- koulutuksen lisääminen (>3krt/v/hlö)	Kiinteistöhoitajat sekä tilapalvelun päälliköt ovat saaneet niin kunnan, kuin ulkopuolisen tahon järjestämää koulutusta.
	Kiinteistöjen hallinta omistaja ohjauksessa.	- kehityskeskustelut	Kehityskeskusteluita on pidetty ML Kytölän johdolla kiinteistöhuoltajille.
	Toimintatapojen ja menetelmien tehostaminen ja jatkuva kehittäminen.	- energian kulutuksen seuranta (€/Mwh) - sähköisen huoltokirjan jatkuva päivitys ja käytöntehostaminen sekä sidosryhmien sitouttaminen huoltokirjan käyttöön.	Energian kulutuksen seuranta on huoltokirjan ja lisättyjen mittareiden myötä kohtalaisen hyvällä mallilla. Energian kulutuksessa on saatu säästöjä vuoden 2013 aikana verrattuna vuoteen 2012. Sähköisen huoltokirjan käyttö on alkanut vakiintua rutiiniksi kiinteistöjen hoitajien puolella. Uusia yrittäjiä/sopimuskumppaneita on tulossa lisää ja valintatilaisuudessa painotetaan FimX:n käyttöä. Yrittäjille annetaan kohteittain rajoitetut täyttöoikeudet.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- Kiinteistömässä osin ikääntynyttä ja osassa perus kunnossapito jäänyt tekemättä, jonka seurauksena isojen kunnossapitotoimien yhtäaikainen suorittaminen voi taloudellisesti olla kallista
- uusien investointien rahoitus riippuu kunnan kunnan/Koy:den taloudesta sekä taloustilanteesta yleensäkin
- toimintatapojen ja menettelyn muutos voi herättää vastarintaa
- energianhinnan muutokset ja hallinta hinnankorotusten muodossa
- sähköisen huoltokirjan käyttäminen ja käyttöön otto alussa yhteistyökumppaneille vaikeaa, eivät ole aiemmin käyttäneet.

Miten riskit hallitaan ja miten niihin reagoidaan

- kustannusten tehokas seuranta ja muutoksiin reagointi ajoissa
- eri energiamuotojen vertailu ja käyttöönotto
- henkilöstön koulutus
- innovatiivisuus, kyseenalaistettava itsestään selvinä pidettyjä ja totuttuja toimintatapoja
- yllä pidetään ja uudistetaan kiinteistöjä taloudellisten resurssien mukaan tehokkaasti ja

kannattavasti ottaen huomioon omistajien ja käyttäjien odotukset ja tarpeet ja samalla varmistaen niiden arvon kehittymisen pitkällä aikavälillä.

- kunnan talouden hallinta
- sisäinen valvonta pyrkii varmistamaan että toiminta on voimassa olevien lakien ja määräysten sekä toimintaperiaatteiden mukaista ja että taloudellinen ja toiminnallinen raportointi on luotettavaa. Lisäksi varmistamaan toiminnan tehokkuuden ja luotettavuuden strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Riskien vaikutus toimintaan

- Eri energiamuodoista on tehty vertailuja ja ikääntymisennusteita vanhojen lämmityslaitteiden osalta.
- Kirkonkylän taajamassa kaukolämmön toimitus viivästyi erinäisistä syistä, mutta kaukolämpö otetaan käyttöön vuoden 2014 aikana. Yhteen kohteeseen tilattiin hybridilämmitys (pioneerikohde), koska kaukolämpöverkkoa ei saatu vedettyä sinne.
- Toimintaa on tehostettu niin toiminnallisesti kuin seurannallisesti. Vuonna 2013 saatiin jo kiinteistön hoidosta ja korjauskustannuksista vähennettyä kuluja kunnan omistamassa vuokratalo-yhtiössä, samoin energian kulutuksesta.

Tehtävä:

Kunnan yksin tai osittain omistamien kiinteistöjen arvon positiivinen kehitys ja kustannusten hallinta. Kiinteistöjen ylläpidon laadusta sekä hallintaprosessin toimivuudesta vastaaminen. Kiinteistöjen käyttäjille palvelun tuottaminen kiinteistöjen osalta.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- kiinteistöjen hallinta ja kunnossapito kustannustehokkaasti kiinteistökannan arvonsäilyttämiseksi.
- investointien kokonaistaloudellinen tuottaminen
- käyttäjien toimintaedellytysten ylläpitäminen kiinteistöjen osalta.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- tiedonsaannin ja kulun kehittäminen
- rakennuttamis- ja suunnittelulomakkeiston ja -menettelyn yhtenäistämisen loppuun saattaminen
- uusien energiaratkaisujen suunnittelu ja käyttöönotto
- huoltokirjan päivitykset ja sidosryhmien sitouttaminen sen käyttöön

Toteutuminen

- Tiedonsaantiin ja kulkuun on tullut parannusta ja sama suuntaus on myös vuodelle 2014. Yhteisiä tapaamisia on lisätty ja kiinteistön huolto ja kunnossapito siirtyy vuonna 2014 "saman katon alle". Lisäksi yhteyden pito asuntosihteerin, kiinteistöhuollon ja kiinteistöjohtajan kanssa on lähes päivittäistä.
- Rakennuttamislomakkeistoa on päivitetty ja saatettu ajan tasalle. Vielä jäi osa vuodelle 2014, mutta pääpiirteittäin rakennuttaminen hoituu jo päivitettyillä lomakkeilla.
- Uusien energiaratkaisujen käyttöönotto viivästyi hieman. Kaukolämpö piti saada vuoden 2013 loppuun mennessä kirkonkylän taajamassa käyttöön. Uusia liittymiä aloitetaan saada helmikuussa 2014 ja viimeiset liittymät syyskuu 2014. Samoin pioneerihankkeena toteutetaan kunnan vuokratalo-yhtiössä yhdessä kohteessa hybridilämmitys.
- Huoltokirjan täyttäminen ja seuranta on tehostunut ja alkaa muuttua rutiiniksi. Huoltokirja myös tehostaa ja helpottaa energian kulutuksen seurantaa ja vertailuja aiempiin vuosiin. Lisäksi kulutusmittareiden lisäykset eri kohteisiin helpottavat huoltokirjan täyttöä ja tarkempaa kulutusseurantaa.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Sähköisen huoltokirjan käyttö				Päivitykset ja sitouttaminen	

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	-	4,4	4,4	4,4	
Sijaiset	-				
Työllistetyt	-				
Muut määräaikaiset	-				
Oppisopimus	-				
Yhteensä	-	4,4	4,4	4,4	

2.2.6.4 Infrapalvelut

TOIMINNALLISET TAVOITTEET

Kunnan strategiaa tukeva toiminnallinen tavoite vuodelle 2013:

Tavoite	Tavoitteen kuvaus	Mittarit	Toteuma ja poikkeaman perustelut
Laadukkaitten tonttien kaavoittaminen eri taajamien osalle.	Asemakaavan mukaisten tonttien markkinointi rakentajille messuilla ja muissa vastaavissa yleisötilaisuuksissa.	Tavoitteena on tehdä tonttikauppoja enemmän kuin 5 kpl/v	Vuoden 2013 aikana myytiin kaksi asemakaavan mukaista tonttia. Pientalojen rakentaminen on ollut yleisestikin vähäisempää kuin aikaisempina vuosina. Rantayleiskaavan mukaisia rakennuspaikkoja Kynsivedeltä myytiin kolme kappaletta.
Asemakaavan mukaisten teiden/ katujen peruskorjaus huomioiden turvallinen liikkuminen.	Peruskorjauksessa noudatetaan teistä/kaduista laadittua kuntoluokitusjärjestystä ottaen huomioon tien liikennöinti-määrät.	Peruskorjataan vuosittain vähintään kaksi tietä/katua	Tavoitteessa pääosin pysyttiin.
Vesi- ja viemäri-laitoksentoiminnan taloudellinen tehokkuus ja ympäristön huomioiminen.	Puhdasvesiverkoston pumpatun laskuttamattoman veden osuuden vähentäminen vesiverkoston saneerauksella ja putkirikkojen pikaisella korjauksella.	Tavoitteena päästä 8 % hävikkiin vedenottamolta pumpatusta vedestä.	Vedenottamolta vuoden aikana pumpatun veden määrä on 191255 m ³ ja laskutetun veden sekä verkostosta suoraan otettujen arvioitujen huuhteluvesien yhteenlaskettu määrä oli 178000 m ³ . Hävikin osalta tavoite saavutettiin.

	Viemäriverkoston tulevan hulevesimäärän vähentäminen verkoston saneerauksella.	Tavoitteena päästä jätevesipuhdistamolle tulevan ja laskutetun jäteveden erotuksessa 20 prosenttiin.	Vanhan viemäriverkoston saneerausta on jatkettu kaavateiden peruskorjauksen yhteydessä. Jätevesipuhdistamolla käsiteltiin vuoden aikana 244117 m ³ jätevettä ja laskutetun jäteveden määrä oli 142869 m ³ . Tavoitetta ei ole vielä saavutettu ja vanhojen verkostojen korjaustyötä jatketaan suunnitelman mukaisesti.
Varikkoyksikön tehokkaat palvelut.	Varikon tuottamien palveluiden laatutaso.	Asiakaskysely kerran valtuustokaudessa.	Asiakaskysely toteutettu ja varikon palvelut saivat hyvän arvosanan.

Riskien arviointi

Keskeisimmät riskit kyseisen tavoitteen toteutumiselle

- tonttikauppojen osalta talouden suhdannevaihtelut heijastuvat yksityisiin rakennushankkeisiin.
- mikäli asemakaavan mukaisten teiden / katujen kunnossapito- ja peruskorjausmäärärahat pienenevät ennestään se aiheuttaa ongelmia asemakaava- alueen liikenteelle.
- vesijohtoverkoston osalta putkirikot verkoston osalta vaikeuttavat veden jakelua ja heijastuvat ottamolta pumpatun veden määrään sekä juomaveden puhtauteen.
- viemärilaitoksen osalta jätevesipuhdistamon sekä pumppaamoiden toiminnan vaarantuminen laiterikkojen sekä sähkökatkojen osalta.
- kokonaisuudessaan viemäri- ja vesihuoltolaitoksen valvontayhteyksien katkeaminen.
- varikon palvelutason heikkeneminen laiterikkojen vuoksi.

Riskien hallinta

- asemakaavan mukaisten katujen/teiden osalta suoritetaan tarvittavat kunnossapitotoimet ja talviauraukset liukkauden torjuntatoineen ajallaan.
- viemäri- ja vesijohtoverkoston saneerauksella pyritään saamaan käyttökustannukset pienennyttä ja mahdollisten putkirikkojen korjaukset suoritetaan mahdollisimman pikaisesti korjauskohde huomioon ottaen.
- vedenottamon ja jätevesipuhdistamon sekä pumppaamoiden laiterikkojen korjaukset suoritetaan viipymättä ja sähkökatkoihin varaudutaan riittävällä polttomoottorikäyttöisellä generaattorikalustolla.
- varmistetaan vesi- ja jätevesilaitoksen valvontayhteydet riittävällä vara-akustolla ja yhteysvikojen pikaisella korjauksella.
- varikon osalta kaluston ja laitteiden huollot suoritetaan ajallaan.

Riskien vaikutus toimintaan

- Tonttikauppojen osalta talouden suhdannevaihtelut ovat heijastuneet pientalorakentamiseen.
- Vesijohtoverkostossa ei ole ollut vuoden aikana suurempia putkirikkoja.
- Vesi- ja viemärilaitoksen valvonta- ja kaukoyhteydet ovat toimineet suunnitelman mukaisesti.
- Jätevesipuhdistamon ja pumppaamoiden osalta sähkökatkot ja laiterikot eivät ole merkittävästi haitanneet toimintoja.
- Varikon toiminta on pysynyt suunnitelman mukaisena.

Tehtävä:

Maankäytön suunnittelu yleis- ja asemakaavoitus, liikennealueet, vesihuoltolaitokset ja varikko.

Toiminnan lyhyt kuvaus/palveluajatus:

- Rakentamiskelpoisten hyvien rakennustonttien muodostaminen ja ympäristön viihtyisyyden huomioiminen kaavoituksen osalla. Laadukkaan vesihuollon turvaaminen ja turvallisen liikennöinnin varmistaminen asemakaavateiden osalla. Varikon palveluiden järjestäminen.

Toiminnan painopistealueet vuonna 2013 ja suunnittelukaudella:

- Kaavoituksen osalla kirkonkylän eteläosan asemakaavan muutoksen loppuunsaattaminen. Aseman taajaman pohjakartan tarkistus ja pienehköt kaavanmuutokset.
- Asemakaavateiden kunnossapito ja peruseränus
- Betonisen viemäriverkoston saneeraus että hulevesiä saadaan pienennettyä. Taajamien jätevesipumppaamoiden saattaminen kaukovalvonnan piiriin. Tervaniemen vedenottamon automatisointi ja Mikonlammen vedenkäsittelylaitoksen suodatinmassan vaihto. Vesi- ja jätevesiverkostoiden kunnossapito.
- Varaston palveluiden tuottaminen.

Toteutuminen

- Vesihuoltoverkoston ja jätevesipumppaamoiden kaukovalvonta on pienentänyt toiminta-aikaa, jolloin mahdollisiin vikoihin ja häiriötilanteisiin voidaan puuttua. Osa häiriötilanteista voidaan kuitata kaukovalvonnan kautta menemättä paikalle kohteeseen. Kaukovalvonnan osalta asennukset jatkuvat vielä osin vuoden 2014 puolelle. Tervaniemen vedenottamon saneeraus jatkuu myös vuoden 2014 puolelle. Tämän vedenottamon kytkeminen verkostoon keventää Kärjenkankaan vedenottamon kuormitusta ja parantaa valmiutta mahdollisten vedenjakeluun liittyvien häiriötilanteiden osalla.
- Vanhojen betonisten viemäriverkostojen ja kaivojen saneerauksella pienennetään verkostoon tulevien hulevesien määrää. Vuoden 2013 vesilaitoksen osalla vetinen loppusyksy näkyy tuloksen merkittävänä miinuksena.

TALOUDELLISET TAVOITTEET

Tavoitteen määrittely	Mittari	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013
Kaavateiden kunnossapitokustannukset	Euroa/km	3193	3413	3193	3289
Puhtaan veden jakelukustannukset	Euroa/ m3	0,65	0,61	0,60	0,52
Jäteveden käsittelykustannukset	Euroa/ m3	0,77	1,08	0,77	1,48

Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrä tulosyksikkötasolla henkilötyövuosina	Tp 2011	Tp 2012	Ta 2013	Tp 2013	Muutos edelliseen vuoteen
Vakituiset	7,4	9	8	9	-
Sijaiset					
Työllistetyt					
Muut määräaikaiset	0,6				
Oppisopimus					
Yhteensä	8	9	8	9	-

TALOUSARVION TOTEUTUMISVERTAILU

Infrapalvelut 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Infrapalvelut, hallinto						
Toimintatuotot	-	-				
Toimintakulut					3	3
Toimintakate	-	-		0	-3	-3
Kaavoitus						
Toimintatuotot	6				7	7
Toimintakulut	133	148		148	156	9
Toimintakate	-126	-148		-148	-149	-1
Vesihuoltolaitos						
Toimintatuotot	718	608		608	661	53
Toimintakulut	476	372		372	461	89
Toimintakate	242	236		236	200	-36
Liikennealueet						
Toimintatuotot	4				4	4
Toimintakulut	231	240		240	219	-21
Toimintakate	-228	-240		-240	-215	25
Varikko						
Toimintatuotot	107	83		83	89	7
Toimintakulut	138	138		138	165	27
Toimintakate	-31	-55		-55	-76	-21
Infrapalvelut yhteensä						
Toimintatuotot	835	690		690	761	71
Toimintakulut	978	897		897	1 004	107
Toimintakate	-143	-207		-207	-243	-36

Laskennallisesti eriytetty

Vesihuoltolaitos 1000 euroa	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
Liikevaihto	717	608		608	660	53
Liiketoiminnan muut tuotot	2	0		0	0	0
Materiaalit ja palvelut	329	243		243	320	77
Henkilöstökulut	135	125		125	137	12
Poistot ja arvonalentumiset	258	336		336	294	-42
Liiketoiminnan muut kulut	13	3		3	3	0
Liikealijäämä	-16	-100		-100	-94	6
Korvaus jäännöspääomasta	-77	-100		-100	-94	6
Alijäämä ennen varauksia	-93	-200		-200	-187	12
Poistoeron vähennys	3			0	3	3
Tilikauden alijäämä	-90	-200		-200	-184	16

Laskennallisesti eriytetyn vesihuoltolaitoksen tulosta rasittaa laitoksen suurten investointien poistot, jotka johtuvat jätevesipuhdistamon ja siihen liittyvien siirtolinjojen uudisrakentamisesta. Vesihuoltolaitoksen korvaus jäännöspääomasta on tilinpäätöksessä 4 prosenttia vesihuoltolaitoksen edellisen tilikauden taseen jäännöspääomasta. Korvauksen suuruus on hyväksytty talousarviossa. Korvauksen 4 prosentin taso on säilynyt vuosia samana ja se on määritelty aikana, jolloin yleinen korkotaso on ollut nykyistä korkeampi. Korvaustaso jäännöspääomasta on aiheellista arvioida uudelleen kuluvana vuonna.

Tässä tilinpäätöksessä näkyy vuoden 2013 loppusyksy sateineen, joka painoi jätevesien osalta toimintakatteen miinukselle.

2.3 Määrärahojen ja taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

2.3.1 Käyttötalouden toteutuminen

KUNNAN KÄYTTÖTALOUS	Tp 2012	Ta 1.1.2013	Muutos	Ta 2013	Tp 2013	Poikkeama
1000 euroa						
Toimintatuotot	12 641	11 863	0	11 863	12 602	739
Myyntituotot	6 770	6 555		6 555	6 708	153
Maksutuotot	2 459	2 152		2 152	2 558	406
Tuet ja avustukset	1 207	990		990	1 178	188
Muut toimintatuotot	2 204	2 165		2 165	2 158	-7
Toimintakulut	42 864	42 516	1 520	44 037	44 894	857
Henkilöstökulut	18 299	18 203	165	18 368	18 606	238
Palvelujen ostot	17 866	17 978	1 260	19 238	19 684	446
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	2 332	2 079		2 079	2 280	201
Avustukset	2 586	2 580		2 580	2 543	-37
Muut toimintakulut	1 780	1 677	95	1 772	1 781	9
Toimintakate	-30 223	-30 654	-1 520	-32 174	-32 292	-118
Poistot	1 121	107		1 750	1 230	-520

2.3.2 Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Ulkoiset ja sisäiset tulot ja menot 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutoksen jälkeen	Toteuma euroa	Poikkeama euroa	Toteuma %
Toimintatuotot	11 863	0	11 863	12 602	740	106,2
Myyntituotot	6 555		6 555	6 708	153	102,3
Maksutuotot	2 152		2 152	2 558	406	118,9
Tuet ja avustukset	990		990	1 178	187	118,9
Muut toimintatuotot	2 165		2 165	2 158	-7	99,7
Toimintakulut	-42 516	-1 520	-44 036	-44 894	-858	101,9
Henkilöstökulut	-18 203	-165	-18 368	-18 606	-238	101,3
Palkat ja palkkiot	-13 900	-165	-14 065	-14 350	-285	102,0
Henkilösivukulut	-4 303		-4 303	-4 256	47	98,9
Eläkekulut	-3 436		-3 436	-3 638	-203	105,9
Muut henkilösivukulut	-868		-868	-618	250	71,2
Palvelujen ostot	-17 978	-1 260	-19 238	-19 684	-446	102,3
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 079		-2 079	-2 280	-201	109,7
Avustukset	-2 580		-2 580	-2 543	36	98,6
Muut toimintakulut	-1 677	-95	-1 772	-1 781	-9	100,5
Toimintakate	-30 654	-1 520	-32 174	-32 292	-118	100,4
Verotulot	14 310		14 310	14 214	-96	99,3
Valtionosuudet	18 200		18 200	17 821	-379	97,9
Rahoitustuotot ja -kulut	-100		-100	53	153	-53,4
Korkotuotot	11		11	4	-7	32,0
Muut rahoitustuotot	236		236	289	53	122,5
Korkokulut	-232		-232	-143	89	61,7
Muut rahoituskulut	-115		-115	-96	19	83,5
Vuosikate	1 756	-1 520	236	-204	-440	-86,3
Poistot ja arvonalentumiset Suunnitelman mukaiset poistot	-1 750		-1 750	-1 230	520	70,3
	-1 750		-1 750	-1 230	520	70,3
Tilikauden tulos	6	-1 520	-1 514	-1 434	80	94,7
Poistoeron lisäys (-) vähennys (+)				22	22	
Tilikauden yli-/alijäämä	6	-1 520	-1 514	-1 412	102	93,3

Verotulot ja valtionosuudet

Verotulot 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama	Toteuma %
Kunnan tulovero	12 570		12 570	12 462	-108	99,1
Osuus yhteisöveron tuotosta	700		700	695	-5	99,2
Kiinteistövero	1 040		1 040	1 057	17	101,7
Yhteensä	14 310		14 310	14 214	-96	99,3

Valtionosuudet 1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama	Toteuma %
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus, ml. tasaukset	18 870		18 870	18 463	-407	97,8
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-670		0 -670	-642	28	95,8
Yhteensä	18 200		18 200	17 821	-379	97,9

Verotulot	Tp 2009	Tp 2010	Tp 2011	Tp 2012	Tp 2013
Kunnan tulovero	11426	11132	11404	12147	12462
Osuus yhteisöveron tuotosta	851	894	856	621	695
Kiinteistövero	678	818	836	1016	1057
	12955	12844	13096	13784	14214

Valtionosuudet					
-yleinen	600				
- sosiaali- ja terveys	11135				
- sivistys	2725				
- peruspalv. Valt.osuus, ml. tasaukset		11592	11836	12972	13249
- verotul.per.valt.os.tasaus		4523	4669	4760	5056
- järjestelmämuutoksen tasaus		158	158	158	158
- opetus- ja kultt.toimen muut valt.osuudet		-616	-620	-662	-642
	14460	15657	16043	17228	17821

Verotulot ja valtionosuudet yhteensä	27415	28501	29139	31012	32035
---	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Tuloveroprosentti	2008	2009	2010	2011	2012	2013
%	20,0	20,0	20,0	20,0	20,5	20,5

2.3.3 Investointien toteutuminen

Investoinnit, 1000 euroa		Kustannusarvio suunnittelu- kaudella	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2013	Poikkeama 2013
Valmistumisaste: V=valmis, K=kesken, E=ei toteutunut							
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET							
MUUT PITKÄVAIKUTTEISET MENOT							
Atk-ohjelmat							
Kunnanhallitus		80	80	0	80	20	-60
Taloussuunnitteluohjelma	K	20	20		20	0	-20
Palkkaohjelma ja HR-Henk.rap.ohjelma	K	60	60		60	20	-40
Muut							
Sivistyslautakunta		37	37	0	37	0	-37
Hankasalmen historia 2	K	37	37		37	0	-37
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET							
Tulot		0	0	0	0	0	0
Menot		117	117	0	117	20	-97
Nettomenot		117	117	0	117	20	-97
AINEELLISET HYÖDYKKEET							
MAA- JA VESIALUEET							
Ympäristölautakunta		0	0	0	0	-12	-12
Maa-alueiden hankinta	V	120	40		40	26	-14
Maa-alueiden myynti, tulot	V	-120	-40		-40	-38	2
MAA- JA VESIALUEET							
Tulot		-120	-40	0	-40	-38	2
Menot		120	40	0	40	26	-14
Nettomenot		0	0	0	0	-12	-12
RAKENNUKSET JA RAKENNELMAT							
HALLINTO- JA LAITOSRAKENNUKSET							
Perusturvalautakunta		2745	1805	0	1805	904	-901
Sosiaalipalvelut		60	60	0	60	12	-48
Asumisparakit, (harjakatto Lape-proj. tarvikkeet)	V	10	10		10	12	2
Mäkituvan muutostyöt (ei sis. sprinklausta)	E	50	50		50	0	-50
Vanhuspalvelut		2490	1600	0	1600	889	-711
Metsätähden muutostöiden suunnittelu ja rakennustyöt	K	240	40		40	3	-37
- rahoitusosuudet		-150	-40		-40	0	40
Vanhusten palvelutalon suunnittelu ja rakennustyöt	K	2400	1600		1600	1168	-432
- rahoitusosuudet		0			0	-281	-281
Terveyspalvelut		195	145	0	145	3	-142
Sairaalan lääkehuone ja lääk. työhuon. suunn. ja muutostyöt	K	35	35		35	0	-35
Sairaalan muutostöiden suunnittelu ja toteutus	K	150	50		50	3	-47
- rahoitusosuudet		-100	-50		-50	0	50
Ent. työterveystoimiston suunnittelu ja kunnostus	K	110	110		110	0	-110
Sivistyslautakunta		3036	1295	594	1889	1480	-409
Koulut		2201	1260	594	1854	1481	-373
Aseman pikku koulu	K	600	600	103	703	701	-2
Niemisjärven koulun piha	V	50	50		50	41	-9
Niemisjärven koulun peruskorjaus ja laajennus	K	1411	480	491	971	672	-299
Kuuhankaveden koulun vanhan osan ikkunat	K	100	100		100	66	-34
Kuuhankaveden koulun luokkah. pintaremontit	E	20	10		10	0	-10
Kuuhankaveden koulun ulko-ovien lukitusmuutokset	K	20	20		20	1	-19
Nuorisotoimi		835	35	0	35	-1	-36
Monitoimitalon peruskorjauksen suunnittelu ja työt	K	835	35		35	-1	-36

Investoinnit, 1000 euroa		Kustannusarvio suunnittelu- kaudella	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio- muutosten jälkeen	Toteuma 2013	Poikkeama 2013
Valmistumisaste: V=valmis, K=kesken, E=ei toteutunut							
Ympäristölautakunta		1055	155	0	155	17	-138
Palo- ja pelastuslaitos		995	95	0	95	17	-78
Palolaitoksen saneerauksen suunnittelu ja korjaustyöt	K	60	60		60	13	-47
Palolaitoksen laajennuksen suunnittelu ja rakentaminen	K	935	35		35	5	-30
Kiinteistöt		60	60	0	60	0	-60
Kiinteistöjen kaukolämpölaitteet	E	60	60		60	0	-60
RAKENNUKSET JA RAKENNELMAT							
Tulot		-250	-90	0	-90	-281	-191
Menot		7086	3345	594	3939	2683	-1256
Nettomenot		6836	3255	594	3849	2401	-1448
KIINTEÄT RAKENTEET JA LAITTEET							
Ympäristölautakunta		1747	950	68	1018	470	-548
Liikenneväylät		648	362	10	372	187	-185
Kaavateiden perusparannus	V	30	10		10	7	-3
Kaavateiden päällysteiden uusiminen	V	30	10		10	10	0
Pienmäen asuntoalueen kaavatiet	K	115	65		65	33	-32
Yrjönkadun peruskorjaus (350 m)	K	85	85		85	41	-44
Välitien peruskorjaus	E	40	40		40	0	-40
Katuvalaistuksen saneerausohjelma 2013-2016	K	158	52		52	11	-41
Tien rakentaminen kaukolämpölaitokselle	V	20	20		20	22	2
Kenttämutkan tien rakentaminen	V	10	0	10	10	10	0
Mäntyranntien peruskorjaus	K	160	80		80	53	-27
Yleiset alueet		575	220	0	220	54	-166
Aseman urheilukenttä	K	320	20		20	2	-18
Latupohjien perusparannus	K	20	10		10	2	-8
Puistot ja leikkialueet	V	45	15		15	10	-5
Aseman viheralueet (KULTU)	K	30	15		15	3	-12
Mattojen pesupaikat	V	40	40		40	37	-3
Tekojää	K	120	120		120	1	-119
Vesi- ja viemärlaitos							
Vedenjakelu- ja viemäriverkosto		434	278	58	336	170	-166
Mikonlammen vedenkäs.laitoksen pumppujen automatosointi	K	70	70		70	5	-65
Tervaniemen vedenottamon automatisointi ja kaukovalvonta	K	80	80		80	10	-70
Kk-As-Nj jätevesipumppaamoiden kaukovalvonta	K	50	50		50	52	2
Kk/As viemäriverkosto, vuotovesien vähentäminen	V	120	40		40	16	-24
Nj Pienmäen vesihuollon rakentaminen	E	51	21		21	0	-21
Jätevesipuhdistamon rakentaminen (avustuspalautus 2013)	V	0	0	46	46	46	0
Talojohdot ja uudet linjat	V	51	17		17	32	15
Tervalammin ilmastimen uusiminen	V	12	0	12	12	10	-2
Muut putki- ja kaapeliverkot		50	50	0	50	47	-3
Kuituyhteydet	V	50	50		50	54	4
- tulot	V	0	0		0	-8	-8
Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet		40	40	0	40	12	-28
Kunnan markkinointi- ja mainostaulut	V	40	40		40	12	-28
KIINTEÄT RAKENTEET JA LAITTEET							
Tulot		0	0	0	0	-8	-8
Menot		1747	950	68	1018	478	-541
Nettomenot		1747	950	68	1018	470	-548

Investoinnit, 1000 euroa		Kustannusarvio suunnittelu- kaudella	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma 2013	Poikkeama 2013
Valmistumisaste: V=valmis, K=kesken, E=ei toteutunut							
KONEET JA KALUSTO							
Kunnanhallitus		161	121	0	121	65	-56
ATK-tilan siirto kunnanvirastossa (asennus ja laitteet)	K	30	30		30	1	-29
Kuituverkon liittäminen kunnan verkkoon	K	15	15		15	0	-15
Verkon ja tietoturvan kehittäminen sekä palvelinalustan uusim	V	60	20		20	23	3
Levyjärjestelmän uusiminen	V	26	26		26	24	-2
Luottamushenkilötietokoneet	V	30	30		30	17	-13
Perusturvalautakunta		185	185	0	185	126	-59
Päivärannan palv.as. sängyt ja apuvälineet	V	15	15		15	8	-7
Sairaalan sängyt ja apuvälineet	V	15	15		15	10	-5
Effica Kotihoito-ohjelmisto	V	17	17		17	17	0
Effica Sosiaalityö-ohjelmisto	V	23	23		23	21	-2
Päivähoidon Effica-ohjelmiston hankkiminen	V	35	35		35	32	-3
Päivärannan päiväkesk. sängyt ja pyörätuoli	V	15	15		15	2	-13
Metsätähden yleisten tilojen kalusteet	E	20	20		20	0	-20
Kotipalveluautojen vaihtaminen	V	45	45		45	36	-9
Sivistyslautakunta		522	375	0	375	215	-160
Koulut		344	273	0	273	147	-126
Kuuhankaveden koulun tekn. työn tila metall...	V	14	14		14	13	-1
Kuuhankaveden koulun pulpetit ja tuolit (35 paria)	V	8	8		8	8	0
Kuuhankaveden koulun atk-luokan koneet ja ohjelmistot	V	30	30		30	34	4
Niemisjärven koulun kalusteet (sis. päivähoito)	K	100	70		70	0	-70
Lukion ykkösille kannettavat tietokoneet	V	72	31		31	31	0
Aseman koulun kannettavat tietokoneet	V	20	20		20	20	0
Aseman pikkukoulun kalusteet	K	100	100		100	41	-59
Kansalaisopisto		24	8	0	8	0	-8
Laite- ja kalustohankinnat, kansalaisopisto	E	24	8		8	0	-8
Kirjasto		19	19	0	19	18	-1
Kirjastojärjestelmä ja verkkokirjasto	V	19	19		19	18	-1
Liikuntapalvelut		95	35	0	35	25	-10
Liikuntavälineitä urheilukentille ja monitoimitalolle	V	75	25		25	16	-9
Suunnistuskartat	V	20	10		10	9	-1
Nuorisotoimi		30	30	0	30	15	-15
Monitoimitalon kahvion kalusteiden hankinta	V	10	10		10	7	-3
Aseman uuden bänditilan kal. ja äänentoisto	E	12	12		12	0	-12
Taitotuvan kaluston ja koneiden uusiminen (tietokone)	V	8	8		8	7	-1
Lasten päivähoitopalvelut		10	10	0	10	10	-0
Metsätähden piha-alueen uusiminen	V	10	10		10	10	0
Ympäristölautakunta		79	23	0	23	5	-18
Konekeskuksen kalustohankinnat	V	24	8		8	5	-3
Kalustohankinnat vihertoimi	E	55	15		15	0	-15
KONEET JA KALUSTO							
Tulot		0	0	0	0	0	0
Menot		947	704	0	704	411	-293
Nettomenot		947	704	0	704	411	-293

Investoinnit, 1000 euroa	Kustannusarvio suunnittelu- kaudella	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio- muutosten jälkeen	Toteuma 2013	Poikkeama 2013
Valmistumisaste: V=valmis, K=kesken, E=ei toteutunut						
PYSYVIEN VASTAAVIEN SIIJOITUKSET						
OSAKKEET JA OSUUDET						
Kunnanhallitus	-240	-80	0	-80	24	104
Osakkeet ja osuudet						
- tulot	-240	-80		-80	0	80
Kuntayhtymäosuudet						
Keski-Suomen sairaanhoitopiiri	0	0	0	0	45	45
Keski-Savon Oppimiskeskus, tulot	0	0	0	0	-21	-21
OSAKKEET JA OSUUDET						
Tulot	-240	-80	0	-80	-21	59
Menot	0	0	0	0	45	45
Nettomenot	-240	-80	0	-80	24	104
INVESTOINNIT YHTEENSÄ						
Tulot	-610	-210	0	-210	-348	-138
Menot	10017	5156	662	5819	3662	-2156
Nettomenot	9407	4946	662	5609	3314	-2295

2.3.4 Rahoitusosan toteutuminen

1000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio- muutokset	Talousarvio- muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Toiminta ja investoinnit					
Toiminnan rahavirta	1756		236	236	
Vuosikate	1756	-1520	236	-204	-440
Satunnaiset erät					
Tulorahoituksen korjauserät				-103	-103
Investointien rahavirta	-4856		-5518	-3210	2308
Investointimenot	-5156	-662	-5818	-3662	2156
Rahoitusosuudet investointimenoihin	90		90	289	199
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden			210	163	-47
luovutustulot	210				
Toiminnan ja investointien rahavirta	-4856		-5518	-3210	2308
Rahoitustoiminta					
Antolainauksen muutokset	21		21	-60	-81
Antolainasaamisten lisäykset muille	-38		-38	-108	-70
Antolainasaamisten vähennykset muilta	59		59	48	-11
Lainakannan muutokset	2850		2850	1762	-1088
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	3800		3800	522	-3278
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-950		-950	-760	190
Lyhytaikaisten lainojen muutos	0		0	2000	2000
Oman pääoman muutokset					
Vaikutus maksuvalmiuteen	-1985		-2647	-1508	1139

2.3.5 Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

YHTEENVETO VALTUUSTON HYVÄKSYMIIEN MÄÄRÄRAHOJEN JA TULOARVIOIDEN TOTEUTUMISESTA

1000 euroa N = sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio B = bruttomääräraha/-tuloarvio	Sito- vuus N B	Määrärahat					Tuloarviot				
		Alkup. talous- arvio	TA muutok- set	TA muut. jälkeen	Toteuma	Poik- keama	Alkup. talous- arvio	TA muutok- set	TA muut. jälkeen	Toteuma	Poik- keama
KÄYTTÖTALOUSOSA											
Keskusvaalilautakunta	N								1	1	
Tarkastuslautakunta	N	25		25	26	1					
Kunnanhallitus	N	6185	95	6280	6525	245	4086		4086	4482	396
Perusturvalautakunta	N	21050	1425	22475	22902	427					
Sivistyslautakunta	N	9933		9933	9828	-105	860		860	1075	215
Ympäristölautakunta ilman vesihuoltolaitosta	N	4951		4951	5151	201	4270		4270	4233	-37
Ympäristölautakunta, vesihuoltolaitos	N	372		372	461	89	608		301	661	360
TOIMINTAKATE	N	42516	1520	44036	44893	858	9824	0	9824	10452	628
TULOSSELÄKEMÄÄRÄ											
Verotulot	B						14310		14310	14214	-96
Valtionosuudet	B						18200		18200	17832	-368
Korkotulot	B						11		11	4	-7
Muut rahoitustulot	B						236		236	289	53
Korkomenot	B	232		232	143	-89					
Muut rahoitusmenot	B	115		115	96	-19					
Satunnaiset erät	B										
YHTEENSÄ	N	42863	1520	44383	45132	750	42581	0	42581	42791	210,189
INVESTOINTIOSA YHTEENSÄ	B	5156	662	5819	3662	-2157	210	0	210	348	138
RAHOITUSOSA											
Antolainauksen muutokset											
Antolainasaamisten lisäykset	B	38		38	108	70					
Antolainasaamisten vähennykset	B						59		59	48	-11
Lainakannan muutokset											
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	B				520		3800		3800		-3800
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	B	950		950		-950				760	760
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N										
Oman pääoman muutokset	B				2000						
Vaikutus maksuvalmiuteen	B						1985	662	2647	1508	-1139
RAHOITUSOSA YHTEENSÄ	B	988	0	988	2628	1640	5844	662	6506	2316	-4190
YHTEENSÄ		49007	2182	51190	51422	233	48635	662	49297	45455	-3842

3 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

3.1 Kunnan tuloslaskelma

ulkoiset tulot ja menot	2013	2012
Toimintatuotot	9 384 259,21	9 449 158,68
Myyntituotot	4 757 799,99	4 874 519,19
Maksutuotot	2 558 363,85	2 459 084,25
Tuet ja avustukset	1 177 769,23	1 207 286,28
Muut toimintatuotot	890 326,14	908 268,96
Toimintakulut	-41 676 366,01	-39 672 045,62
Henkilöstökulut	-18 605 748,74	-18 299 443,07
Palkat ja palkkiot	-14 349 689,68	-14 177 616,45
Henkilösivukulut	-4 256 059,06	-4 121 826,62
Eläkekulut	-3 638 332,79	-3 523 049,23
Muut henkilösivukulut	-617 726,27	-598 777,39
Palvelujen ostot	-17 817 622,68	-16 083 684,52
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 201 159,99	-2 224 783,85
Avustukset	-2 543 457,70	-2 586 238,02
Muut toimintakulut	-508 376,90	-477 896,16
Toimintakate	-32 292 106,80	-30 222 886,94
Verotulot	14 213 941,43	13 784 483,86
Valtionosuudet	17 821 052,00	17 227 910,00
Rahoitustuotot ja -kulut	53 417,96	-8 237,52
Korkotuotot	3 517,80	10 231,04
Muut rahoitustuotot	289 148,60	157 637,76
Korkokulut	-143 188,06	-167 852,39
Muut rahoituskulut	-96 060,38	-8 253,93
Vuosikate	-203 695,41	781 269,40
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-1 229 962,33	-1 121 413,36
Tilikauden tulos	-1 433 657,74	-340 143,96
Poistoeron lisäys (-) vähennys (+)	21 941,84	21 941,84
Tilikauden alijäämä	-1 411 715,90	-318 202,12

3.2 Kunnan rahoituslaskelma

	2013	2012
Toiminnan rahavirta	-307 133,98	716 771,20
Vuosikate	-203 695,41	781 269,40
Tulorahoituksen korjauserät	-103 438,57	-64 498,20
Investointien rahavirta	-3 210 553,09	-1 374 702,07
Investointimenot	-3 662 356,18	-1 639 524,07
Rahoitusosuudet investointimenoihin	288 873,50	0,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	162 929,59	264 822,00
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3 517 687,07	-657 930,87
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	107 799,27	0,00
Antolainasaamisten vähennykset	-47 527,20	-28 618,80
Lainakannan muutokset	1 762 000,00	-810 000,00
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	522 000,00	0,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-760 000,00	-760 000,00
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 000 000,00	-50 000,00
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset	274 325,70	1 602 618,82
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	8 715,87	1 829,26
Vaihto-omaisuuden muutos	-898,85	6 672,76
Saamisten muutos	-262 062,99	1 146 669,61
Korottomien velkojen muutos	528 571,67	447 447,19
Rahoituksen rahavirta	2 096 597,77	764 000,02
Rahavarojen muutos	-1 421 089,30	106 069,15
Rahavarojen muutos	-1 421 089,30	106 069,15
Rahavarat 31.12.	1 128 291,14	2 549 380,44
Rahavarat 1.1.	2 549 380,44	2 443 311,29

3.3 Kunnan tase

VASTAAVAA	2013	2012
PYSYVÄT VASTAAVAT	25 875 200,84	23 791 171,51
Aineettomat hyödykkeet	240 810,03	118 236,08
Aineettomat oikeudet	240 810,03	118 236,08
Aineelliset hyödykkeet	22 373 978,66	20 436 722,21
Maa- ja vesialueet	1 848 458,57	1 860 893,15
Rakennukset	15 261 172,89	15 078 018,82
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 731 994,77	2 770 138,56
Koneet ja kalusto	489 236,81	319 800,27
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	2 043 115,62	407 871,41
Sijoitukset	3 260 412,15	3 236 213,22
Osakkeet ja osuudet	3 260 412,15	3 236 213,22
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	860 775,59	768 150,17
Valtion toimeksiannot	49 104,02	58 833,01
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	811 671,57	709 317,16
VAIHTUVAT VASTAAVAT	3 758 916,24	4 977 315,77
Vaihto-omaisuus	34 718,19	33 819,34
Muu vaihto-omaisuus	34 718,19	33 819,34
Saamiset	2 595 906,91	2 394 115,99
Pitkäaikaiset saamiset	742 299,05	831 393,16
Myyntisaamiset	79 582,87	100 804,91
Lainasaamiset	662 716,18	730 588,25
Lyhytaikaiset saamiset	1 853 607,86	1 562 722,83
Myyntisaamiset	957 307,01	893 011,39
Lainasaamiset	26 350,51	18 750,51
Muut saamiset	734 204,28	640 048,14
Siirtosaamiset	135 746,06	10 912,79
Rahoitusarvopaperit	224 777,25	215 540,52
Muut arvopaperit	224 777,25	215 540,52
Rahat ja pankkisaamiset	903 513,89	2 333 839,92
VASTAAVAA YHTEENSÄ	30 494 892,67	29 536 637,45

VASTATTAVAA	2013	2012
OMA PÄÄOMA	16 862 083,56	18 273 799,46
Peruspääoma	18 668 837,74	18 668 837,74
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	-395 038,28	-76 836,16
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 411 715,90	-318 202,12
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	131 651,02	153 592,86
Poistoero	131 651,02	153 592,86
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	855 206,97	753 865,68
Valtion toimeksiannot	25 059,17	30 553,87
Lahjoitusrahastojen pääomat	811 671,57	709 317,16
Muut toimeksiantojen pääomat	18 476,23	13 994,65
VIERAS PÄÄOMA	12 645 951,12	10 355 379,45
Pitkäaikainen	3 985 528,49	4 181 822,49
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	3 612 000,00	3 770 000,00
Lainat julkisyhteisöiltä	0,00	80 000,00
Liittymismaksut ja muut velat	373 528,49	331 822,49
Lyhytaikainen	8 660 422,63	6 173 556,96
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	2 680 000,00	680 000,00
Lainat julkisyhteisöiltä	80 000,00	80 000,00
Ostovelat	2 869 889,18	2 301 566,88
Muut velat	323 283,60	644 087,07
Siirtovelat	2 707 249,85	2 467 903,01
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	30 494 892,67	29 536 637,45

3.4 Konsernin tuloslaskelma

KONSERNITULOSLASKELMA	2013	2012
Toimintatuotot	18 442 287,37	17 833 255,93
Toimintakulut	-51 029 967,84	-48 780 577,95
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta	1 149,14	1 334,90
Toimintakate	-32 586 531,33	-30 945 987,12
Verotulot	14 163 079,88	13 748 440,74
Valtionosuudet	19 435 917,82	18 855 228,32
Rahoitustuotot ja -kulut	-19 855,72	-124 921,48
Korkotuotot	6 738,18	15 166,20
Muut rahoitustuotot	348 398,73	224 762,52
Korkokulut	-269 789,30	-347 326,58
Muut rahoituskulut	-105 203,33	-17 523,62
Vuosikate	992 610,65	1 532 760,46
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 073 788,89	-1 848 304,41
Satunnaiset erät	1 757,67	
Tilikauden tulos	-1 079 420,57	-315 543,95
Tilinpäätössiirrot	-364 607,91	-236 730,44
Vähemmistöosuudet	-35,30	-8 573,80
Tilikauden alijäämä	-1 444 063,78	-560 848,19

3.5 Konsernin rahoituslaskelma

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA	2013	2012
Toiminnan rahavirta	910 581,32	1 474 803,20
Vuosikate	992 610,65	1 532 760,46
Satunnaiset erät	1 757,67	0,00
Tulorahoituksen korjaukset	-83 787,00	-57 957,26
Investointien rahavirta	-4 079 318,97	-1 973 600,61
Investointimenot	-4 529 989,02	-2 280 711,88
Rahoitusosuudet investointimenoihin	289 387,27	16 604,47
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	161 282,78	290 506,80
Toiminnan ja investointien rahavirta	-3 168 737,65	-498 797,41
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-107 799,27	-28 618,80
Antolainasaamisten vähennykset	47 527,20	0,00
Lainakannan muutokset		-1 274 845,75
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	940 621,88	440 851,84
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 410 518,29	-1 356 903,05
Lyhytaikaisten lainojen muutos	2 055 621,55	-358 794,54
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	18 945,56	4 766,30
Vaihto-omaisuuden muutos	5 612,95	15 085,79
Saamisten muutos	206 203,29	1 289 421,70
Korottomien velkojen muutos	-69 488,54	713 990,64
Rahoituksen rahavirta	1 686 726,33	719 799,88
Rahavarojen muutos	-1 482 011,32	221 002,47
Rahavarojen muutos	-1 482 011,32	221 002,47
Rahavarat 31.12.	1 962 065,62	3 424 375,59
Rahavarat 1.1.	3 444 076,94	3 203 373,12

3.6 Konsernin tase

KONSERNITASE	2013	2012
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	33 215 455,93	31 053 099,48
Aineettomat hyödykkeet	492 800,70	431 119,90
Aineettomat oikeudet	492 212,04	341 285,51
Muut pitkävaikutteiset menot	588,66	588,66
Ennakkomaksut		89 245,73
Aineelliset hyödykkeet	31 653 233,59	29 576 355,04
Maa- ja vesialueet	1 993 397,21	1 991 638,40
Rakennukset	23 433 283,34	23 274 473,15
Kiinteät rakenteet ja laitteet	2 757 837,33	2 799 523,85
Koneet ja kalusto	974 243,88	802 333,72
Muut aineelliset hyödykkeet	139 671,04	103 705,86
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	2 354 800,79	604 680,06
Sijoitukset	1 069 421,64	1 045 624,54
Osakkuusyhteisöosuudet	536 622,22	552 164,10
Muut osakkeet ja osuudet	530 742,72	491 533,64
Muut lainasaamiset	2 056,70	1 926,80
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	1 069 938,31	991 535,20
VAIHTUVAT VASTAAVAT	5 594 613,37	6 764 274,53
Vaihto-omaisuus	156 307,51	144 323,01
Saamiset	3 476 240,24	3 195 575,94
Pitkäaikaiset saamiset	274 080,05	279 394,40
Lyhytaikaiset saamiset	3 202 160,19	2 916 181,54
Rahoitusarvopaperit	238 437,77	312 018,60
Rahat ja pankkisaamiset	1 723 627,85	3 112 356,98
VASTAAVAA YHTEENSÄ	39 880 007,62	38 808 909,21
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA	15 555 162,29	16 932 538,04
Peruspääoma	18 668 837,74	18 668 837,74
Arvonkorotusrahasto	2 062,77	48 311,61
Muut omat rahastot	771 652,30	637 231,67
Edellisten tilikausien alijäämä	-2 443 326,75	-1 860 994,79
Tilikauden alijäämä	-1 444 063,77	-560 848,19
VÄHEMMISTÖOSUUDET	369 444,95	376 587,04
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	1 700 775,26	1 509 967,22
Poistoero	377 313,49	349 763,35
Vapaaehtoiset varaukset	1 323 461,77	1 160 203,87
PAKOLLISET VARAUKSET	207 188,72	164 560,94
Muut pakolliset varaukset	207 188,72	164 560,94
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 080 165,68	982 465,44
VIERAS PÄÄOMA	20 967 270,73	18 842 790,53
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	9 112 333,74	9 560 447,16
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	415 415,05	376 647,05
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	3 639 135,68	1 518 733,33
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	7 800 386,26	7 386 962,99
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	39 880 007,62	38 808 909,21

4 TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

4.1. Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Tilinpäätöstä laadittaessa noudatetut arvostusperiaatteet ja –menetelmät sekä jaksotusperiaatteet ja –menetelmät:

Pysyvät vastaavat

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitus-osuuksilla.

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Kunnanvaltuuston hyväksymällä poistosuunnitelman muutoksella on poistoaikojä tarkistettu 1.1.2013 alkaen siten, että ennen vuotta 2013 hankittuihin hyödykkeisiin sovelletaan aiempaa poistosuunnitelmaa ja 1.1.2013 jälkeen hankittuihin hyödykkeisiin uutta poistosuunnitelmaa (KV 2.9.2013 § 56). Muutos on perustunut kirjanpito-ohjeistukseen ja hyödykkeiden taloudellisen pitoajan uudelleenarviointiin. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskenta-periaatteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Pysyvien vastaavien sijoitukset ja sijoitusluontoiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoön tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus on merkitty taseeseen varastotavaroiden hankinta-arvoon.

Rahoitusomaisuus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen arvoon.

Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenoön tai sitä alempaan todennäköiseen luovutushintaan.

Johdannaiset sisältävät koronvaihtosopimuksen, mikä on tehty suojaamistarkoituksessa. Kunta on sitonut yhden pitkäaikaisen lainan vaihtuvan koron koronvaihtosopimuksella kiinteään korkoon. Sopimus on voimassa 16.12.2014 saakka.

Pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden hankintaan saadut rahoitusavustukset on merkitty ao. hyödykkeen hankintamenoön vähennykseksi.

Tuloslaskelman ja taseen esitystavat ovat Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston ohjeiden mukaiset eikä esitystapaa ole muutettu edellisestä vuodesta.

Tilinpäätöksessä ei ole muutoksia edelliseltä tilikaudelta esitettäviin tietoihin.

Tilinpäätökseen ei sisälly aikaisempiin tilikausiin kohdistuvien tuottojen, kulujen tai virheiden merkittäviä korjauksia.

Taseen yksittäiset erät eivät sisällä useisiin tase-eriin kuuluvia olennaisia eriä.

Tilinpäätökseen ei sisälly ulkomaanrahan määräisiä saamisia, velkoja tai muita sitoumuksia.

4.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kunnan tytäryhteisöt, joissa kunnan määräysvalta 31.12.2013 on yli 50 %: Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka, Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma, Kiinteistö Oy Hankasalmen Virastotalo, Kiinteistö Oy Hankasalmen Vuokratalo, Kiinteistö Oy Vuokrahanka ja Hankasalmen Lämpö Oy.

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä 31.12.2013: Keski-Suomen liitto, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä ja Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymä.

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta.

Kunnan ja sen tytäryhteisöjen keskinäisen omistuksen eliminointi on tehty pariarvomenetelmällä.

4.3 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

8) Toimintatuotot vastuualueittain

	Keskusvaali- lautakunta	Tarkastus- lautakunta	Kunnan- hallitus	Perusturva- lautakunta	Sivistys- lautakunta	Ympäristö- lautakunta	Yhteensä euroa
Myyntituotot			3 349 692,24	86 608,18	381 501,47	2 890 429,37	6 708 231,26
Maksutuotot			478 168,02	1 703 967,84	335 401,51	40 826,48	2 558 363,85
Tuet ja avustukset			538 430,90	290 858,49	320 032,56	28 447,28	1 177 769,23
Muut toimintatuotot			116 201,04	69 013,94	38 269,32	1 934 336,31	2 157 820,61
Yhteensä	0,00	0,00	4 482 492,20	2 150 448,45	1 075 204,86	4 894 039,44	12 602 184,95

9) Verotulot

	2013	2012
Kunnan tulovero	12 461 815,35	12 147 475,42
Osuus yhteisöveron tuotosta	694 703,74	621 038,26
Kiinteistövero	1 057 422,34	1 015 970,18
Verotulot yhteensä	14 213 941,43	13 784 483,86

10) Valtionosuudet

	2013	2012
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	13 249 153,00	12 972 325,00
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	5 056 291,00	4 759 508,00
Järjestelmämuutoksen tasaus	157 788,00	157 787,00
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-642 180,00	-661 710,00
Valtionosuudet yhteensä	17 821 052,00	17 227 910,00

12) Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet

Poistonalaisten hyödykkeiden poistojen määrittämisessä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmät ovat:

ENNEN 1.1.2013 HANKITUT HYÖDYKKEET				1.1.2013 JA SEN JÄLKEEN HANKITUT HYÖDYKKEET			
Aineettomat hyödykkeet				Aineettomat hyödykkeet			
Muut pitkävaikutteiset menot				Kehittämismenot	2	vuotta	tp
Atk-ohjelmistot	3	vuotta	tp	Aineettomat oikeudet	5	vuotta	tp
				Liikearvo	2	vuotta	tp
				Muut pitkävaikutteiset menot			
				Atk-ohjelmat	2	vuotta	tp
				Muut	2	vuotta	tp
Aineelliset hyödykkeet				Aineelliset hyödykkeet			
Maa- ja vesialueet		ei poistoa		Maa- ja vesialueet		ei poistoa	
Rakennukset ja rakennelmat				Rakennukset ja rakennelmat			
Hallinto- ja laitosrakennukset				Hallinto- ja laitosrakennukset	20	vuotta	tp
kivirakenteiset	40	vuotta	tp	Tehdas- ja tuotantorakennukset	20	vuotta	tp
puurakenteiset	30	vuotta	tp	Taloussrakennukset	10	vuotta	tp
Tehdas- ja tuotantorakennukset	20	vuotta	tp	Vapaa-ajan rakennukset	20	vuotta	tp
Muut rakennukset	20	vuotta	tp	Asuinrakennukset	30	vuotta	tp
Asuinrakennukset				Muut rakennukset ja rakennelmat	20	vuotta	tp
kivirakenteiset	40	vuotta	tp				
puurakenteiset	35	vuotta	tp				
Vedenottamot	20	vuotta	tp				
teräsrakenteiset	20	vuotta	tp				
betonirakenteiset	30	vuotta	tp				
Ylävesisäiliö	40	vuotta	tp				
Kiinteät rakenteet ja laitteet				Kiinteät rakenteet ja laitteet			
Urheilukentät	15 %	mjp		Kadut, tiet, torit ja puistot	15	vuotta	tp
Jääkiekkokaukalot	25 %	mjp		Sillat, laiturit ja uimalat	10	vuotta	tp
Leikkikentät	20 %	mjp		Muut maa- ja vesirakenteet	15	vuotta	tp
Kuntorata-ladut	20 %	mjp		Vedenjakeluverkosto	30	vuotta	tp
Uimarannat	20 %	mjp		Viemäriverkko	30	vuotta	tp
Tenniskentät	20 %	mjp		Kaukolämpöverkko	20	vuotta	tp
Pallokentät	20 %	mjp		Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkovaistukset	15	vuotta	tp
Rakennuskaavatiet	15 %	mjp		Puhelinverkko, keskusasema ja alakeskukset	10	vuotta	tp
Puistot	15 %	mjp		Maakaasuverkko	20	vuotta	tp
Kaatopaikat	15 %	mjp		Muut putki- ja kaapeliverkot	15	vuotta	tp
Venevalkamot	25 %	mjp		Sähkö-, vesi- yms. Laitosten laitoskoneet ja	10	vuotta	tp
Ulkoilureitit	20 %	mjp		Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15	vuotta	tp
Vesijohtoverkosto	8 %	mjp		Liikenteen ohjauslaitteet	10	vuotta	tp
Viemäriverkko	8 %	mjp		Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10	vuotta	tp
Katuvalaistusverkko	15 %	mjp					
Viemäripumppaamot	20 %	mjp					
Tasaussäiliö ja paineenkorotuslaitos	20 %	mjp					
Linja-autolatokset	25 %	mjp					
Sammutusveden otto- ja siirtolaitteet	20 %	mjp					
Haja-asutusalueitten viitoitus	20 %	mjp					
Kuntamainoskyltit ja opastetaulut	25 %	mjp					
Koneet ja kalusto				Koneet ja kalusto			
Ympäristöltk				Rautaiset alukset	15	vuotta	tp
ajoneuvot	15	vuotta	tp	Puiset alukset ja muut uivat työkonet	8	vuotta	tp
muut investoinnit	3	vuotta	tp	Muut kuljetusvälineet	4	vuotta	tp
Sosiaali- ja terveystk				Muut liikkuvat työkonet	5	vuotta	tp
ajoneuvot	5	vuotta	tp	Muut raskaat koneet	10	vuotta	tp
muut investoinnit	3	vuotta	tp	Muut kevyet koneet	5	vuotta	tp
Sivistystk				Sairaala-, terveydenhuolto- yms. laitteet	5	vuotta	tp
muut investoinnit	3	vuotta	tp	Atk-laitteet	3	vuotta	tp
Tekninen ltk				Muut laitteet ja kalusteet	3	vuotta	tp
auto	5	vuotta	tp				
traktori	8	vuotta	tp	Muut aineelliset hyödykkeet			
muut investoinnit	3	vuotta	tp	Luonnonvarat		käytön muk. poisto	
Kunnanhallitus (mm. atk-laitteet)	3	vuotta	tp	Arvo- ja taide-esineet		ei poistoa	
				Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat		ei poistoa	
Osakkeet ja osuudet				Pysyvien vastaavien sijoitukset			
Osakkeet (As Oy, Kiint Oy, ym.)		ei poistoa		Osakkeet ja osuudet		ei poistoa	
Osuudet (Kuntayhtymät ym.)		ei poistoa					
mjp= menojäännöspoisto			tp = tasapoisto				

13) Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen ja poistonalaisten investointien vastaavuudesta

Keskimääräiset poistot ja investoinnit vuosina 2012-2016:	2013	2012
Keskimääräiset suunnitelman mukaiset poistot	1 340 275	7 874 240
Keskimääräinen poistonalaisten investointien omahankintameno	2 642 576	16 008 725
Ero (euroa)	-1 302 301	-8 134 486
Ero %	-49,3	-50,8

Olellaisena poikkeamana voidaan pitää 10 %:n tai sitä suurempaa erotusta

Selvitys poikkeaman syistä

Investointi- ja poistotason poikkeama johtuu osin rakennusten hankintamenoa alentavista rahoitusosuuksista (esimerkiksi vanhuspalveluhankkeet ja testamenttivarat) ja osin siitä, että tarkastelujaksoon ajoittuu poikkeuksellisen suuria investointihankkeita, kuten palvelutalo, koulu- ja päiväkotihankkeet.

Poistosuunnitelman tarkistaminen

Kunnassa on noudatettu vuosina 1997-2012 valtuuston 16.12.1996 hyväksymää poistosuunnitelmaa. Vuoden 2013 alusta on noudatettu valtuuston 2.9.2013 hyväksymää uutta poistosuunnitelmaa.

Poistoeron käsittely

Poistoeroa puretaan tasasuuruksina erinä vuodesta 2011 alkaen yhdeksän vuoden aikana 21.941,84 euroa vuodessa (Kh 6.2.2012 §20).

15) Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot	2013	2012
Myyntivoitot, muut toimintatuotot		
Maa- ja vesialueet	3 837,94	62 732,33
Keski-Savon Oppimiskeskus kuntayhtymän lakkautus	103 329,15	6 623,46
Yhteensä	107 167,09	69 355,79
Myyntitappiot, muut toimintakulut		
Maa- ja vesialueet	3 727,52	17 687,10
Asunto-osakkeet		26 782,02
Yhteensä	3 727,52	44 469,12
16) Muu rahoitustuotot		
Muihin rahoitustuottoihin sisältyvät osingot:		
Savon Energiaholding Oy, 2841 osaketta	85 230,00	62 729,28
Suur-Savon Sähkö Oy, 1071 osaketta	83 538,00	59 976,00
Muut	2 568,73	8 540,74
Yhteensä	171 336,73	131 246,02
Muihin rahoitustuottoihin sisältyvät peruspääoman korot:		
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä	6 627,34	6 627,34
Yhteensä	6 627,34	6 627,34

4.4 Tasetta koskevat liitetiedot

4.4.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

21) Pysyvät vastaavat

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	Aineettomat hyödykkeet		Aineelliset hyödykkeet				
	Aineettomat oikeudet	Maa- ja vesialueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet ja laitteet	Koneet ja kalusto	Enn.maksut ja keskener. hankinnat	Pysyvät vastaavat yhteensä
Poistamaton hankintameno 1.1.	118 236,08	1 860 893,15	15 078 018,82	2 770 138,56	319 800,27	437 871,40	20 584 958,28
Lisäykset tilikauden aikana	184 837,88	64 759,25	1 313 476,80	270 725,20	411 317,98	2 585 259,77	4 830 376,88
Rahoitusosuudet tilikaudella			281 289,00		7 584,50		288 873,50
Vähennykset tilikauden aikana		77 193,83	787 079,26			417 437,55	1 281 710,64
Siirrot erien välillä							
Tilikauden poisto	62 263,93		624 532,47	308 868,99	234 296,94		1 229 962,33
Arvonlennukset ja niiden palautukset							
Poistamaton hankintameno 31.12.	240 810,03	1 848 458,57	15 261 172,89	2 731 994,77	489 236,81	2 605 693,62	22 614 788,69
Arvonkorotukset							
Kirjanpitoarvo 31.12.	240 810,03	1 848 458,57	15 261 172,89	2 731 994,77	489 236,81	2 354 404,62	22 926 077,69
Kertyneet suunn.mukaiset poistot 31.12.2013	26325,99		1 131 751,53	500 873,56	464 889,25		2 123 840,33
Kertyneet rahoitusosuudet 31.12.2013			6 415 475,40	85 502,05	582 124,67		7 083 102,12
Sijoitukset	Osakkeet ja osuudet						
	Osakkeet konserniyhtiöt	Osakkeet omistusyht.yhteisöt	Kuntayhtymä- osuudet		Muut osakkeet ja osuudet		Sijoitukset yhteensä
Hankintameno 1.1.	1 024 911,89	541 800,97	1 219 549,36		536 059,85		3 322 322,07
Lisäykset			45 270,00				45 270,00
Vähennykset			21 071,07		86 108,85		107 179,92
Siirto							0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.	1 024 911,89	541 800,97	1 243 748,29		449 951,00		3 260 412,15
Pysyvät vastaavat yhteensä 31.12.2013							25 875 200,84

HANKASALMEN KUNTAKONSERNI/KONSERNIYHTEISÖT 31.12.2013

22)

Tytäryhtiöt

	Kotipaikka	Konsernin osuus %	Kunnan osuus %	Kirjanpitoarvo 31.12.2013 euroa	Kuntakonsernin osuus		
					Omasta pääomasta euroa	Vieraasta pääomasta euroa	Tilikauden voitosta/tappiosta euroa
Kiinteistö Oy Hankasalmen Haka	Hankasalmi	100,00	100,00	68 452,49	68 452,49	4 725 896,93	0,00
Kiinteistö Oy Hankasalmen Somerinkulma	Hankasalmi	100,00	100,00	291 231,88	288 970,13	3 899,87	-32,49
Kiinteistö Oy Hankasalmen virastotalo	Hankasalmi	68,54	68,54	597 781,39	841 573,00	413 458,82	-2 628,76
Kiinteistö Oy Hankasalmen vuokratalo	Hankasalmi	98,33	98,33	9 923,09	71 747,15	22 625,82	2 078,47
Kiinteistö Oy Vuokrahanka	Hankasalmi	58,20	58,20	7 066,14	4 716,27	7 283,19	0,00
Hankasalmen Lämpö	Hankasalmi	100,00	100,00	50 456,90	24 592,43	20 370,69	-1 021,85
Yhteensä				1 024 911,89	1 300 051,47	5 193 535,33	-1 604,63

23)

Kuntayhtymät

	Kotipaikka	Konsernin osuus %	Kunnan osuus %	Kirjanpitoarvo 31.12.2013 euroa	Kuntakonsernin osuus		
					Omasta pääomasta euroa	Vieraasta pääomasta euroa	Tilikauden voitosta/tappiosta euroa
Keski-Suomen liitto	Jyväskylä	1,60	1,60	24 143,71	36 075,89	21 217,16	815,49
Jyväskylän koulutuskuntayhtymä	Jyväskylä	1,62	1,62	221 255,42	1 177 730,03	305 690,21	24 133,22
Keski-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä	Jyväskylä	2,06	2,06	987 880,27	802 792,25	3 114 443,82	35 457,75
Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymä	Tuustaipale	0,58	0,58	10 468,89	11 102,97	4 138,59	2 208,95
Yhteensä				1 243 748,29	2 027 701,14	3 445 489,78	62 615,42

Keski-Savon oppimiskeskuksen kuntayhtymä on purkautunut 30.6.2013 ja nettovarallisuus on jaettu jäsenkunnille peruspääomaosuuksien suhteessa.

Yhdistelemättömät yhteisöt

24)

Osakkuusyhteisöt

	Kotipaikka	Konsernin osuus %	Kunnan osuus %	Kirjanpitoarvo 31.12.2013 euroa	Kuntakonsernin osuus Omasta pääomasta euroa	Vieraasta pääomasta euroa	Tilikauden voitosta/tappiosta euroa
As Oy Hankasalmen Hankamäki I	Hankasalmi	20,37	20,37	70 585,11	67 711,86	67,48	783,96
As Oy Hankasalmen Koivulehto	Hankasalmi	28,06	28,06	95 914,21	125 086,45	42,63	0,00
As Oy Niemisjärven Päivätie II	Hankasalmi	29,25	29,25	62 229,53	62 541,53	524,41	176,68
As Oy Hankasalmen Petäjärinta	Hankasalmi	43,94	43,94	47 001,80	44 039,72	64,35	625,27
As Oy Satohanka	Hankasalmi	20,31	20,31	88 093,97	95 721,37	122,01	1 042,66
As Oy Säkinmäen Kuusirinne	Hankasalmi	47,75	47,75	57 183,90	61 148,60	4 417,34	57,48
As Oy Vuokonmaa	Hankasalmi	25,19	25,19	34 310,34	37 548,79	3 645,13	7,17
Kiinteistö Oy Kuuhanavesi	Hankasalmi	40,83	40,83	86 482,11	30 612,98	353,71	1 019,94
Yhteensä				541 800,97	524 411,30	9 237,06	3 713,16

25) Saamiset yhteisöiltä, joissa kunta on jäsenenä

Saamisten erittely	2013	2013	2012	2012
	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Lyhytaikainen
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset		56 853,96		42 868,80
Lainasaamiset	552 088,65	4 000,00	552 088,65	4 000,00
Muut saamiset		600,43		
Siirtosaamiset				
Yhteensä	552 088,65	61 454,39	552 088,65	46 868,80
Saamiset kuntayhtymiltä				
Myyntisaamiset		872,20		558,70
Lainasaamiset				
Muut saamiset		472 756,35		234 983,99
Siirtosaamiset				
Yhteensä		473 628,55		235 542,69
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyyksiltä				
Myyntisaamiset		430,28		
Lainasaamiset				
Muut saamiset				
Siirtosaamiset				
Yhteensä		430,28		
Saamiset yhteensä	552 088,65	535 513,22	552 088,65	282 411,49

4.4.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

28) Oma pääoma	2013	2012
Peruspääoma 1.1.	18 668 837,74	18 668 837,74
Peruspääoma 31.12.	18 668 837,74	18 668 837,74
Edellisten tilikausien alijäämä 1.1.	-395 038,28	-76 836,16
Tilikauden alijäämä	-1 411 715,90	-318 202,12
Alijäämä yhteensä 31.12.	-1 806 754,18	-395 038,28
Oma pääoma yhteensä	16 862 083,56	18 273 799,46

30) Pitkäaikainen vieras pääoma, velat jotka eräänntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua

Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	1 385 160,00	1 385 000,00
Yhteensä	1 385 160,00	1 385 000,00

37) Siirtovelat

Lyhytaikaiset siirtovelat		
Menojäämät		
Korkojaksotukset	21 357,38	23 351,03
Palkkojen ja sivukulujen jaksotukset	2 229 952,80	1 939 340,79
Valtionosuusennakot	37 835,60	159 926,01
Muut siirtovelat	393 339,16	334 677,81
Yhteensä	2 682 484,94	2 457 295,64
Lomapalkkajaksotus	2 254 717,71	1 949 948,16
Valtionosuusennakot	37 835,60	159 926,01
Muut siirtovelat	393 339,16	334 677,81
Yhteensä	2 685 892,47	5 396 451,44

4.5 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

45) Kunnan antamat vastuusitoumukset sen kanssa samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta

Takaukset	Alkuperäinen pääoma	2013	2012
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	504 563,78	17 987,61	54 030,29
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	547 348,75	19 539,78	58 636,74
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	1 602 481,00	667 699,25	774 531,45
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	780 500,00	412 825,00	442 281,25
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	632 000,00	331 800,00	355 500,00
Koy Hankasalmen Haka/Nordea	527 500,00	276 937,50	296 718,75
Koy Hankasalmen Haka/Pohjola	329 816,52	92 348,62	131 926,60
Koy Hankasalmen virastotalo/Nordea	800 000,00	574 358,87	615 384,53
Yhteensä	5 724 210,05	2 393 496,63	2 729 009,61

46) Muut kunnan antamat vastuusitoumukset

Takaukset	Alkuperäinen pääoma	2013	2012
Hepohiekan vesiosuuskunta/Nordea	400 000,00	106 625,59	128 620,67
Korvenkylän vesiosuuskunta/K-S Op	30 273,83	4 036,51	6 054,77
Kärkkäälän vesiosuuskunta/Nordea	476 000,00	6 315,24	19 818,05
Kärkkäälän vesiosuuskunta/Nordea	47 564,00	20 114,00	23 774,00
Kärkkäälän vesiosuuskunta/Nordea	55 730,91	222,74	6 354,18
Kärkkäälän vesiosuuskunta/Nordea	830 000,00	94 468,44	106 183,61
Nujulan vesiosuuskunta/K-S Op	127 000,00	56 067,00	100 000,00
Nälkämäen vesiosuuskunta/Pohjola	168 187,93	34 796,67	46 395,91
Nälkämäen vesiosuuskunta/Pohjola	35 000,00	13 549,00	15 807,00
Ristimäen vesiosuuskunta/Nordea	412 000,00	389 729,72	412 000,00
Ristimäen vesiosuuskunta/Nordea	500 000,00	487 500,00	500 000,00
Sauvoniemen vesiosuuskunta/Nordea	300 000,00	82 710,68	238 965,51
Säkinmäen vesiosuuskunta/Pohjola	1 000 000,00	195 786,51	230 260,51
Venekosken vesiosuuskunta/Pohjola	450 000,00	34 480,12	60 045,86
Yhteensä	4 831 756,67	1 526 402,22	1 894 280,07
Vastuusitoumukset yhteensä	10 555 966,72	3 919 898,85	4 623 289,68

Kunnanvaltuuston päätökset takauksista:

KV 16.06.2003, Hankasalmen Lämpö Oy 1 600 000,00 euroa, lainaa ei ole nostettu.

KV 13.12.2010, Ristimäen vesiosuuskunta 1 412 000,00 euroa, josta takausvastuu tilinpäätöshetkellä yht.877 229,72 euroa.

46) Vastuu Kuntien takauskeskuksen takausvastuista 31.12.

	2013	2012
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista	23 761 637,29	20 512 456,05
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista	0,00	0,00
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta	14 491,41	14 491,41

4.6 Henkilöstöä koskevat liitetiedot

48) Henkilöstön lukumäärä vastuualueittain

Vastuualue	Vakinaiset	Sijaiset ja määräaikaiset	Työllistetyt	Yhteensä	Muutos ed. vuoteen
Kunnanhallitus	69	21	4	94	9
Perusturvalautakunta	97	33	8	138	5
Sivistyslautakunta	106	54	11	171	25
Ympäristölautakunta	58	11	4	73	-3
Yhteensä	330	119	27	476	36
Muutos edelliseen vuoteen	-2	-6	-2	-10	-10

49) Tilikauden palkat, palkkiot, eläkekulut ja muut henkilösivukulut

Sisältää myös investointien henkilöstökulut	2013	2012
Palkat ja palkkiot	14 172 778,73	14 019 527,65
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	3 641 914,90	3 532 094,93
Muut henkilösivukulut	855 595,38	873 082,30
Henkilösivukulut yhteensä	4 497 510,28	4 405 177,23
Henkilöstökulut yhteensä	18 670 289,01	18 424 704,88

50) Tilintarkastajan palkkiot

Tilintarkastuspalkkiot	6 935,20	6 464,00
Muut tilintarkastajalle kuuluvat tehtävät		
Tilintarkastuslautakunta	2 880,00	
Muut palkkiot	500,00	186,00
Yhteensä	10 315,20	6 650,00

5 ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET

5.1 Laskennallisesti eriytetyn Vesihuoltolaitoksen tilinpäätös

VESIHUOLTOLAITOKSEN TULOSLASKELMA	2013	2012
Liikevaihto	660 484,59	716 687,20
Liiketoiminnan muut tuotot	338,32	1800,68
Materiaalit ja palvelut	-320 389,78	-328 730,81
Henkilöstökulut	-137 310,84	-135 049,99
Poistot ja arvonalentumiset	-293 625,98	-258 488,30
Liiketoiminnan muut kulut	-3 136,25	-12 598,66
	-93 639,94	-16 380,08
Liikealijäämä		
Korvaus jäännöspääomasta	-93 639,19	-77 422,39
	-187 279,13	-93 802,47
Alijäämä ennen varauksia		
Poistoeron vähennys	3 357,89	3 357,89
	-183 921,24	-90 444,58
Tilikauden alijäämä		

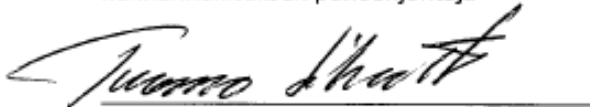
VESIHUOLTOLAITOKSEN TASELASKELMA

VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT	5 156 310,28	5 580 251,95
Aineelliset hyödykkeet	5 156 310,28	5 580 251,95
Aineettomat oikeudet	718,47	3 918 558,37
Rakennukset	3 757 870,49	3 918 558,37
Kiinteät rakenteet ja laitteet	1 375 169,81	1 638 434,88
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	22 551,51	23 258,70
VAIHTUVAT VASTAAVAT	60 023,12	48 992,72
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	60 023,12	48 992,72
VASTAAVAA	5 216 333,40	5 629 244,67
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA	2 156 679,32	2 250 535,26
Jäännöspääoma	2 340 600,56	2 340 979,84
Tilikauden alijäämä	-183 921,24	-90 444,58
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	45 634,83	48 992,72
Poistoero	45 634,83	48 992,72
VIERAS PÄÄOMA	3 014 019,25	3 329 716,69
Pitkäaikainen	2 648 528,49	2 956 822,49
Lainat kotimaisilta talletuspankeilta	2 275 000,00	2 625 000,00
Liittymismaksuvelat	373 528,49	331 822,49
Lyhytaikainen	365 490,76	372 894,20
Lainat kotimaisilta talletuspankeilta	350 000,00	350 000,00
Ostovelat	15 490,76	22 894,20
VASTATTAVAA	5 216 333,40	5 629 244,67

6 TILINPÄÄTÖKSET ALLEKIRJOITUS

Hankasalmella 31. päivänä maaliskuuta 2014

Anja Kauppinen
kunnanhallituksen puheenjohtaja

Tuomo Silvast
kunnanhallituksen 1. varapuheenjohtaja

Mervi Hyvönen
kunnanhallituksen jäsen

Minna Pynnönen
kunnanhallituksen jäsen

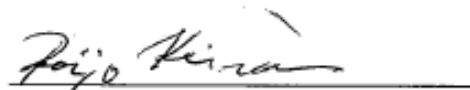

Jaana Suhonen
kunnanhallituksen jäsen

Matti Mäkinen
kunnanjohtaja

Markku Manninen
kunnanhallituksen 2. varapuheenjohtaja

Kari Häkkinen
kunnanhallituksen jäsen

Esko Pöyhönen
kunnanhallituksen jäsen

Reijo Keinänen
kunnanhallituksen jäsen

Olemme antaneet suorittamastamme tilintarkastuksesta tänään kertomuksen.

Hankasalmella 27.3.2014

BDO Audiator Oy
JHTT-yhteisö

Erkki Ollila
JHTT-tilintarkastaja

7 KUVAAUS KIRJANPITOJÄRJESTELMÄSTÄ JA KIRJANPIDOSSA KÄYTETYISTÄ KIRJOISTA

Vuodesta 2011 on ollut käytössä taloushallinnon SAP ECC-toiminnanohjausjärjestelmä.

Talousjärjestelmän ylläpidon ja pääkäyttäjätoiminnot hoitaa Jyväskylän kaupungin Talouskeskus liikelaitos. Hankasalmen kunta on omana yrityksenään Jyväskylän kaupungin Talouskeskus Liikelaitoksessa kaupungin palvelimilla.

Käytössä olevat SAP-sovellukset:

- kirjanpito
- myyntireskontra ja yleislaskutus
- ostoreskontra
- käyttöomaisuuskirjanpito
- BI-raportointi

Historiatietojen osalta käytössä olevat Pegasos-sovellukset:

- kirjanpito
- palkkalaskenta
- myyntireskontra

Muut sovellukset:

- maksuliikenneohjelmisto BasWare
- Basware IP sähköinen ostolaskujen käsittely
- päivähoitolaskutus, Pro Consona
- vanhustenhuollon laskutus, Pro Consona
- sosiaalityö, Pro Consona
- terveystoimi, Effica potilastietojärjestelmä
- jätehuollon valvontaohjelmisto, CGI Suomi DL-Systems Oy
- rakennusvalvontaohjelmisto, CGI Suomi DL-Systems Oy
- kansalais- ja työväenopistojen opetushallinto-ohjelmisto VerkkoHelleWi, Mäntsälän Atk-palvelu Oy
- vesi- ja jätevesilaskutus, CGI Suomi Oy
- konsernitilinpäätöksen laatimista varten on Aditro Financials Oy:n Personec Konserni-ohjelma
- lomitusnetti
- työvuorosunnittelu- ja laskentajärjestelmä, MD-Titania
- väestörekisteri KuntaNet

Kirjanpidossa käytetyt kirjat:

- päiväkirja
- pääkirja
- palkkakortisto
- tilinpäätös liitetietoineen

Tositelajit:

Tos.laji	Nimi
AA	Käyttöomaisuuskirjanpito
AF	Poistokirjaukset
AZ	Investointien purku
DL	Luottotappiotilitys
H1	Tiliote Nordea
H2	Tiliote Hannulan Osuuspankki
H3	Tiliote Keski-Suomen Osuuspankki
H4	Tiliote Keski-Suomen Osuuspankki
H5	Tiliote Danske Bank
DV	Myyntisuor. (autom.)
DZ	Myyntisuor. (man)
KR	Toim. – lasku Basware
KS	Sisäiset maksut
KZ	Toimittajat – maksu
PA	Palkkaliittymä
PE	Peruutustosite
RS	Sis.sopimuslask.
SA	Muistiotositteet
SL	Sopimusl. muistio